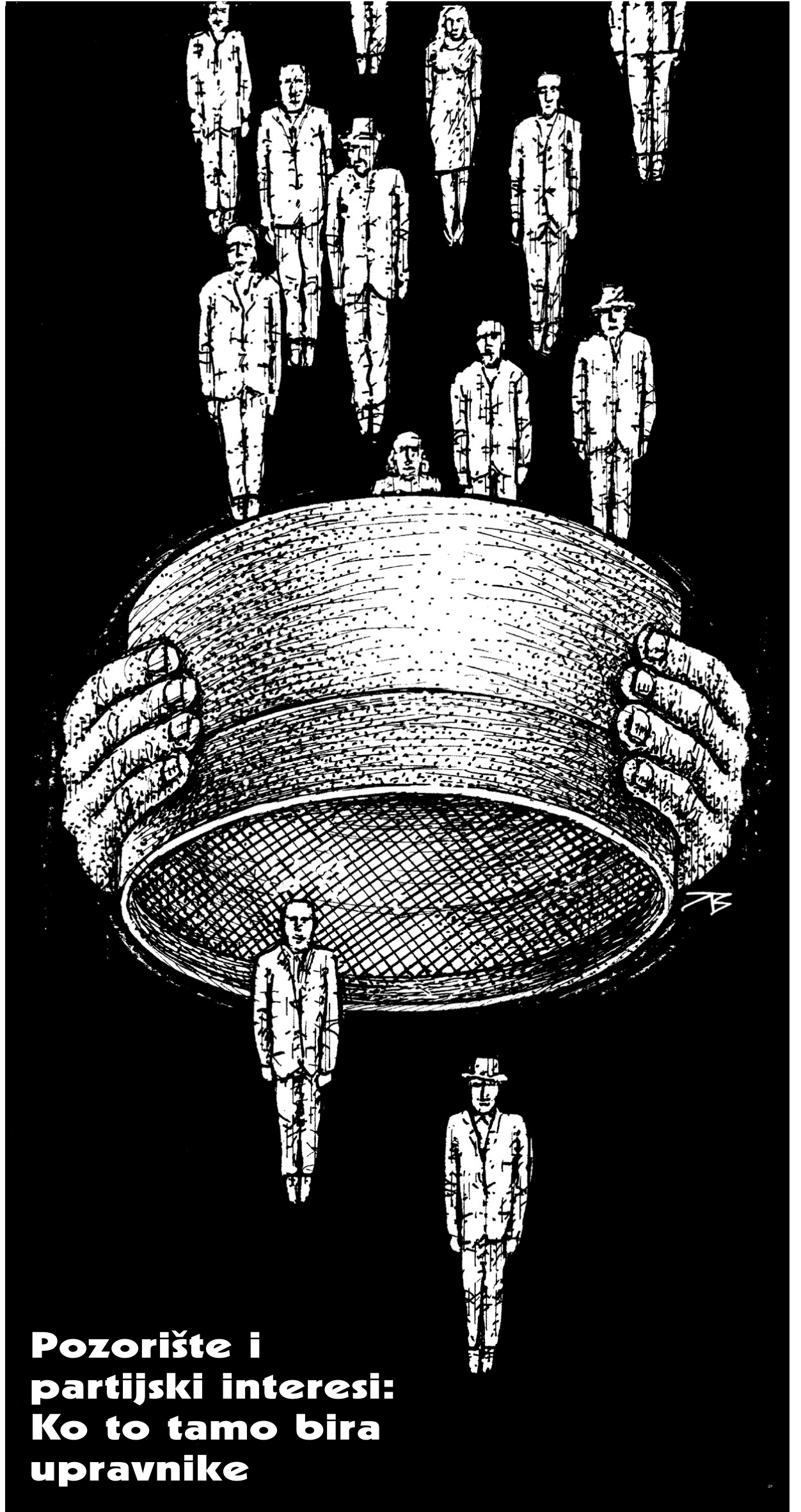

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 151 ■ MART 2009. ■ GODINA XVI ■ CENA 100 DINARA

- **Intervju**
  - **Milena Marković**
  - **Dušanka Stojanović – Glid**
  - **Ana Tomović**
  - **Stevan Bodroža**
  - **Branka i Mlađa Veselinović**
  - **Staša Koprivica**
  - **Andraš Urban**

- **Reprint Ludus Intervju - Ljubomir Muci Draškić**

- **Slobodan umetnik - građanin drugog reda**

- **Pozorište i rat: Teatar u ratu protiv rata**

- **Teatri na EX YU prostoru**

- **Školovanje budućih glumaca**

- **Inostrana scena**

- **Spašavanje američke scene**

- **Karikature Branislava Nušića**

**Pozorište i
partijski interesi:
Ko to tamo bira
upravnike**

KO TO TAMO BIRA UPRAVNIKE

Pet pozorišta u nadležnosti grada i jedno nacionalno, svi u Beogradu, ovo proleće počće s novim upravnicima, a o njima će se, ni krivima ni dužnima, pričati kao o partijskim kandidatima, odnosno kadrovicima bez obzira na njihovu (neospornu) stručnost. A nimalo ne teši (naprotiv!) činjenica da se isto to dešava i u deset drugih gradskih ustanova kulture u kojima postojećim čelnicima ističe mandat

Sonja Ćirić

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

Moguće je da će u vreme kad budete čitali ovaj broj „Ludusa“ Narodno pozorište, Ateleje 212, Beogradsko dramsko, Pozorište na Terazijama, *Boško Buha* i Bitef teatar već dobiti nove upravnike, ali će način na koji su izabrani biti i tada izuzetno važan. Pokušavajući da makar naslutimo odgovor zašto se sve desilo kako se desilo i otkud toliki partijski uplivi i zamešateljstva, počecemo priču o slučaju izbora upravnika ispočetka.

Rok za prijavu na konkurs koji je raspisala Gradska skupština za upravnike pozorišta koja su u njenoj nadležnosti (dakle sva pobrojana osim Narodnog pozorišta) istekao je 13. februara, a u vreme pisanja ovog teksta iz Ministarstva kulture još nije bilo vesti o novom upravniku Narodnog pozorišta. O konkursu za pozorišta koja su u nadležnosti Beograda odlučuje Komisija za kadrove u kulturi koju čine po dva člana iz Socijalističke partije Srbije i Liberalno demokratske partije i tri člana iz Koalicije za evropsku Srbiju, a javni konkurs, kao metod biranja novih upravnika, dogovoren je na predlog Demokratske stranke. Namera je bila da se među prijavljenim kandidatima izaberu najbolji, bez partijskih uplitanja. Ali, uzalud: došlo je (barem se tako čulo) do licitiranja među partijama kome će pripasti koje pozorište, Dejan Randić, šef poslaničke grupe LDP-a u Skupštini grada, tražio je da biranje zavisi od stranačkih kvota posle čega je pregovarano

koje pozorište će pripasti ovoj, a koje onaj partiji. Rezultat je: demokratama je pripalo Ateleje 212, Beogradsko dramsko

pozorište i *Boško Buha*, liberalima - Bitef, a G17 plus će odlučivati o upravniku Pozorišta na Terazijama. Posle izvesnog vremena, odnosno nakon primedbe na ovakvu raspodelu upućene gradonačelniku Beograda, došlo je do izmene: Beogradsko dramsko pozorište je ustupljeno G17 plus, pa je automatski i reditelj Kokan Mladenović, koga je DS predložila za upravnika Beogradskog dramskog, premešten u Ateleje 212.

Darijan Mihajlović, pomoćnik gradonačelnika za kulturu, objasnio je u „Blicu“ da „partije mogu da predlažu kao što to mogu i drugi“ ali da će konačan predlog dati Gradsko veće a imenovati ga Skupština. Uveren je „da će Gradsko veće odabrati i Skupštini grada na imenovanje predložiti najbolje“ zato što će „svako od izabranih kandidata stati pred javnost sa svojom radnom biografijom i dometima.“

Jedan od takvih je Tihomir Stanić.

Tihomir Stanić

računa?! Ja sam uvek želela da mi upravnik bude neko iz pozorišta, kvalitetan čovek koji zna da vodi posao – to je osnovni kriterijum za upravnika. Nije jednostavno voditi pozorište, teže je biti upravnik pozorišta nego upravnik fabrike kugličnih ležajeva: tamo se tačno zna za svaki deo koliko materijala treba da se on napravi i kako se to radi, a u pozorištu je toliko raznovrsnih krea-

Ljubomir Simović

sada aktuelna i u Beogradu.“ Jovan Ćirilov misli da „partije tu nemaju šta da traže. Dovoljno je što je oformljena više-partijska Komisija za biranje upravnika. Očekivalo se da će tako preovlađujući kriterijum biti stručnost kandidata, a ne da će oni grad podeliti na feude. Kad je kultura u pitanju, smatram, da bi i neko iz opozicije trebalo da bude na čelu pozorišta ako ima bolje kvalifikacije od

Slučaj Narodnog pozorišta u Beogradu

O situaciji u Narodnom pozorištu u Beogradu Svetlana Bojković (predsednik Upravnog odbora u ostavci) i Egon Savin (član UO)

Svetlana – Ceca Bojković

„Iz svog vaspitanja i pijeteta prema pozorištu sam tu dok se ne izabere novi upravnik a povlačim se i dajem ostavku jer je reč o uzaludnom, a ogromnom, trudu oko pozorišne kuće koja vapi za reorganizacijom. Uslovi u Narodnom pozorištu su takvi da umetnost gotovo da nema šansu usled ogromnih balasta. Godinama unazad politički pritisci su rezultirali odlascima naših najboljih glumaca iz ove kuće. Već sam govorila da je potrebno angažovati eksperte, planski definisati poteze, da je nužna saradnja da bi se našlo rešenje za taj, možemo reći mutant, od, između ostalog, 800 zaposlenih ljudi i deset sindikata.“

Egon Savin

„Trenutno sam u Sloveniji a što se mog daljeg članstva u Upravnom odboru Narodnog pozorišta tiče verovatno ću dati ostavku. Za mene je to personalno pitanje, odnosno da li mogu ili ne mogu da saradujem sa (novim)upravnikom. No, novi upravnik imenuje novi upravni odbor i mi se tu ne pitamo mnogo. Već dugo postoje ogromni, nagomilani problemi u Narodnom pozorištu. Potreban je ekspertski tim koji bi ozbiljno sagledao stvari, osmislio mere, sproveo mere... A nemoguće je očekivati da to uradi sama Uprava.“

Partijski upliv na izbor upravnika tiče ga se dvostrano: i kao kandidata za upravnika Ateleje 212, i kao člana Upravnog odbora tog pozorišta. „Do mene ne dolaze nikakvi partijski pritisci, samo znam da se o tome priča. Verovatno da postoje nekakvi dogovori, ali ja o tome ništa pouzdano ne znam. Znam samo da se menjala vlast u ovom gradu, a da su neki upravnici, evo na primer Svetozar Cvetković, ostajali upravnici bez obzira na sve političke promene. Za Ateleje smo konkurisali Gorica Popović, Kokan Mladenović i ja – svi smo ista opcija, znači da u našem slučaju partijsko opredeljenje ne bi trebalo da ima ikakvog uticaja. Ja nisam u partiji, ali sam uvek podržavao određenu političku ideju.“

Đurđija Cvetić, predsednica Upravnog odbora Beogradskog dramskog pozorišta kaže da do nje nije došla ni insinucija o nekom partijskom pritisku povodom budućeg upravnika Beogradskog dramskog pozorišta, ali iznenađeno komentariše „pa zar će o tome da se vodi

ativnih ličnosti, toliko individua!“ Đurđija Cvetić ne očekuje da će nju, kao predsednicu Upravnog odbora, a ni druge članove iko konsultovati o budućem upravniku „zato što onaj ko daje pare taj i odlučuje. Mi imamo drugi problem – v.d stanje. Naši poslanici u Skupštini grada nikako da urade za šta su plaćeni i imenuju upravnika. Prošlo je šest meseci od kada je v.d. upravnica Maša Mihailović, operativni direktor Pozorišta, pa je krajnje vreme da se to okonča. Mi, istina, funkcionišemo i u ovim uslovima: Pozorište je imalo čvrst repertoar i pre odlaska Nebojše Bradića, a tehnički i operativni tim je odličan pa sam mirna.“

Zamolili smo za komentar i članove Saveta „Ludusa“. Književnik Ljubomir Simović je zamolio da ga razumemo zašto ne želi da govori o tome: „Sa tim problemom sam se i sam sudario prošle godine. Sa Gradskom galerijom u Užicu je SANU lepo saradivala sve dok na vlast nije došao G17 plus, i na silu promenio upravnika Galerije. Vidim da je ta priča

kandidata suprotnih shvatanja.“

Na sve to zamešateljstvo, gorčinu i aferu oko čelnika gradskih pozorišta došla je afera s Narodnim pozorištem – nekako baš u vreme zatvaranja konkursa za upravnike gradskih pozorišta. Priča se da takav tajming nije slučajnost.

Početak februara, protiv Predraga Ejduša, tadašnjeg upravnika Narodnog pozorišta, pobunili su se članovi Asocijacije slobodnih i nezavisnih sindikata nacionalnog teatra koje je podržala DSS. S tim što se esnafski, dakle glumački sindikat ogradio! No oni koji su ga proživili optužili su ga da je službenim novcem plaćao lični račun u kazinu, da u isto vreme prima dve plate: upravničku u Narodnom pozorištu i profesorsku na Univerzitetu „Braća Karić“, kao i da je sebi dodelio umetnički dodatak za predstavu koje igra u toj kući. Sve „miriše na organizovanu prozivku“, rekao je Ejduš odgovarajući na optužbe. „Istina je da sam u isto vreme upravnik Narodnog pozorišta i redovni profesor i da primam

Đurđija Cvetić

Predrag Ejđus

dve plate, od toga 30 odsto kao profesor i 70 odsto kao upravnik nacionalnog teatra. Da li sam sam sebi odredio umetnički honorar? Primam i umetnički honorar u iznosu od 50.000 dinara a tu odluku je doneo Upravni odbor kuće. Umetnički direktor Dejan Savić i Konstantin Kostjukov takođe primaju umetnički dodatak", objasnio je u intervjuu za „Politiku“ Ejđus. Kako je javno govorio, iza ove hajke stajala je njegova odluka da se smanji broj zaposlenih u toj kući, jer od 800 zaposlenih, Ministarstvo kulture daje novac samo za 736 radnika. Ministar kulture Nebojša Bradić je zatim u intervjuu „Blicu“ rekao da „Ejđusova hrabrost da kao upravnik bude originalan i unese drugačiji duh u nacionalni teatar očito ne daje očekivane rezultate“ što je bio povod novim nagađanjima i pretpostavkama. Zatim je usledio sastanak ministra kulture Nebojše Bradića, državne sekretarke Nadice Momirov, specijalnog savetnika ministra Zorana Hamovića i pomoćnica ministra za finansije i stvaralaštvo Vesne Jokanović i Ane Vučetić sa članovima Upravnog odbora i upravnikom Narodnog pozorišta Predragom Ejđusom. Zaključeno da će uprava Narodnog pozorišta predložiti načine rešavanja aktuelnih problema sa kojima se Narodno pozorište suočava, a Ministarstvo kulture će u skladu sa svojim nadležnostima, kao i do sada, pružiti svu podršku delovanju i razvoju Narodnog pozorišta.

Posle tog sastanka, Predrag Ejđus je podneo ostavku. „S obzirom na trenutnu ozbiljnu finansijsku situaciju

u kojoj se nalazi Narodno pozorište, a posle nekoliko sastanaka s vama i niza apela koje smo vam uputili, došao sam do zaključka da nema neophodne saradnje i komunikacije u rešavanju nagomilanih problema kako trenutnih, tako i principijelnih i komunikacijskih, oko suštine problema u Narodnom pozorištu. Naš odnos ulazi u fazu dubokog nerazumevanja koje prevazilazi moje mogućnosti dalje saradnje s vama. Stojim vam i dalje na dispoziciji dok se ne nađe bolje kadrovsko rešenje za ovako značajnu funkciju“ napisao je Predrag Ejđus u ostavci. Ministarstvo ga nije odvrćalo od odluke, a u saopštenju je poručilo da će Ejđusovu ostavku proslediti na dalju proceduru vladi Republike Srbije, koja ga je na to mesto i imenovala, kao i da će pokrenuti inicijativu za imenovanje novog upravnika Narodnog pozorišta.

„Na sastanku sa ministrom Bradićem bilo je reči o problemima sa kojima se suočava Narodno pozorište. Moje ideje i ideje Upravnog odbora o reorganizaciji i novoj koncepciji, nisu naišle na odobravanje. Nije bilo otvorenog poziva na ostavku. Ipak, odlučio sam se na ovaj korak jer sam uvideo neslaganje oko suštinskih pitanja“ objasnio je u „Blicu“ Predrag Ejđus. Da li je reč samo o neslaganju s ministrom Bradićem, ili je to, kako čaršija priča, svilen gajtan za njega, Ejđus je odgovorio da se to „možda može i tako protumačiti. Bilo je jasno da oko reorganizacije pozorišta nema saglasnosti. Videćemo da li je ovo pokušaj samo moje smene ili će drugi čelnik ove nesumnjivo važne

CARE, CARE KOLIKO JE SATI

Način na koji se upravo vrši izbor (i postavljenje) upravnika pozorišta zapravo je igra u koju smo uvučeni, ali i na koju smo pristali, i prilično je nesporna simulacija modela za koji smo se borili poslednjih pedesetak godina.

Kako sada stvari stoje izgleda da je nekada, u doba funkcionisanja jedopartijskog sistema, sve bilo znatno jednostavnije: uspešna karijera i prosperitet bili su pre svega zagarantovani „članovima biblioteke“, no iskustvo iz onog doba pokazuje da su vlastodršci tada prilično ozbiljno shvatili preki nalog vremena pa su svoje kadrove ozbiljno pripremali za poslove koji su ih očekivali. Revolucionarni zanos i elan karakterističan za posleratne godine izgradnje ratom razrušene zemlje, naterao je dojučerašnje partizane da vredno uče, ali i da za svoje savetnike angažuju nepartijske u čiju stručnost, kao uostalom i lojalnost, nije bilo razloga sumnjati.

Docnije, kada je postalo jasno kako sistem funkcionise, broj kandidata za prijem u Partiju je enormno povećan, budući da se pokazalo da nije svejedno da li ste rukovodilac ili rukovodiočev savetnik. Pa ipak, i tada su pravila „igre“ bila nedvosmisleno jasna: Partija je bila jedna, a samim tim je i temeljni kriterijum kadrovske politike bio jedinstven.

Danas se, međutim, na tom planu više ne zna ko pije a ko plaća. Zabunu je, razume se, prouzrokovala koaliciona stvarnost koju živimo. Otuda u ovom času nije poznato kako će izgledati rezultati konkursa na kojima treba da budu izabrani budući rukovodeći kadrovi ovdašnjih, najpre prestoničkih, pozorišta.

Ili, možda, ipak nije tako.

Naime, ako ćemo pravo, sve se već uglavnom zna jer je igra poznata pod nazivom *Partijske kvote*, nakon što su podeljena direktorska mesta u ozbiljnim firmama i pošto je izvršena raspodela mesta u upravnim odborima profitnih preduzeća, zahvatila i – kulturu. A pozorišta, kao što je poznato, spadaju u kulturu.

Dakle, konkursi su raspisani i zvanično neće biti klasičnih postavljanja na osnovu partijske pripadnosti. Odlično!

Kriterijumi su poznati i među njima nije pomenuta politička podobnost. Izvanredno!

Pa ipak, odnekud je, kao i sve u ovoj državi, izgleda i naš pozorišni život precizno isparcelisan, te se vrlo dobro zna (ili makar veoma opravdano sluti) kojoj stranci je pripao koji teatar, pa će shodno toj činjenici „naši“ zaposnjeni „naša“ pozorišta dok će „njihovima“ pripasti „njihova“. Daleko im lepa kuća. Ako je tako, komisije će imati zaista težak zadatak, a ko će ga znati kako li će tek da prođu skupštinske rasprave.

Otuda se, brem formalno, svi ovih dana kao pravimo naivni i ne znamo kakve će odluke biti donete. Poštujući konvencije pomenute igre raspitujemo se ko je i gde sve konkurisao, pa čak i na maksimalno ozbiljan način, dostojan ovdašnje kafanske tradicije, licitiramo imena kandidata, potencijalne funkcije i nazive institucija. Privid, naime, mora da bude po svaku cenu održan.

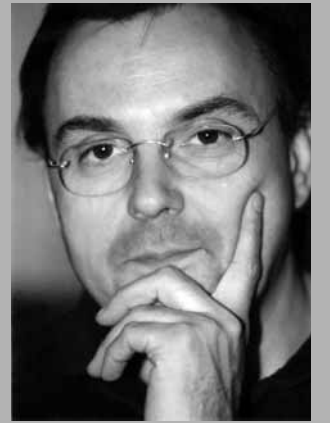
Nema veze što će pravila ovako postavljene igre najverovatnije kompromitovati i neka ozbiljna imena koja bi svojim ugledom i dosadašnjim radom mogla da garantuju kvalitetan rad nekih pozorišta.

I sada se lako može postaviti pitanje kakve će da budu krajnje posledice ove uzbudljive igre pune preokreta i neočekivanih raspleta; da li će podela na „naše“ i „njihove“ možda obnoviti situaciju karakterističnu za pozorišni život Beograda iz devedesetih godina prošlog veka, kada publika Jugoslovenskog dramskog pozorišta ili Ateleja 212 ni za živu glavu nije htela ni nogom da kroči u Narodno pozorište, dok onima koji su pohodili Narodno na kraj pameti nije bilo da promole nos u JDP i Ateleje. (Beogradsko dramsko je u to doba imalo funkciju OFK Beograd, razapetog između Zvezde i Partizana.) Tada se, naime, znalo ko kome pripada, ko šta igra, ko za koga navija, ko je koga postavio, pa i ko će gde da ide da uživa u pozorišnoj umetnosti.

No, to su bile devedesete! Sada je, valjda, nastupilo drugo vreme. Sada ćemo, valjda, napokon da se bavimo kvalitetom do kojeg se dolazi na jedini mogući način, dakle na osnovu programa, preciznih repertoarskih i inih planova, potvrđenih rezultata... Ili možda ipak neće biti tako?

A da li smo danas uistinu sigurni da su baš svi „naši“ stvarno „naši“, i da li su svi „naši“ zaista najbolji samo zato što su „naši“.

Aleksandar Milosavljević

Saša Milosavljević (Foto: B. Lučić)

nacionalne institucije kulture rešiti goruće probleme. Očekivao sam da će ljudi koji ističu stručnost iznad svega i koji su iz sveta pozorišta imati sluha za neophodnost novog, drugačijeg pogleda na rešavanje problema u pozorištu, koje podrazumeva i razumni, ljudski pristup. Gospodin Nebojša Bradić je u svojim napisima i nastupima u medijima, pre

nego što je postao ministar, govorio o reorganizaciji u ustanovama kulture. Međutim, njegovim dolaskom, između nas se uspostavio priličan muk, a posle toga sve je ukazivalo da od tog poduhvata, žargonski rečeno, nema ništa.

I, kao što je rečeno na početku teksta, moguće je da Narodno pozorište, Ateleje 212, Beogradsko dramsko, Pozorište na

Terazijama, *Boško Buha* i Bitef teatar već imaju nove upravnike. Možda je nesumnjivo reč o ljudima od imena i prezimena sa zavidnom biografijom ali, način na koji su birani, licitiranje njihovim imenima, kriterijumi... najblaže rečeno imaju garak, opor ukus. A kakve će tek posledice i sunovrate doneti?

Monografija o istaknutoj glumici Kseniji Jovanović, dobitnici nagrade „Dobričin prsten“, autora Zorana T. Jovanovića promovisana je 22. februara 2009. godine u Narodnom pozorištu u Beogradu.

UMETNOST U SENCI SOCIJALNIH PROBLEMA

U proteklih mesec dana u centru pažnje su bile kandidature za nagrade, muke oko raznih finansijskih problema i „nemoguća misija“ samostalnih umetnika

Petar Grujičić

Ovde izdajamo neke od aktivnosti SDUS-a u minulom periodu, svjesni da sadržaj rubrike može postati bitno izmenjen u narednim brojevima, ukoliko se za njih bude pronašlo novca. Naime, zbog tekuće krize i opadajućeg trenda u pravljenu novih predstava, preči opasnost da deo rubrike koji se tiče umetničkog rada naših članova, potpuno zasene razmatranja o gorućim socijalnim problemima naših pozorišta i pozorišnih umetnika.

Zato, dragi čitaoci, preporučujemo vam da sa se osobitim zadovoljstvom i pažnjom posvetite čitanju narednih pasusa.

U izdanju SDUS-a upravo je objavljena i poslednja u nizu kapitalnih monografija o našim istaknutim glumcima, dobitnicima *Dobričinog prstena*. Tako je u nedelju 22. februara, na velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu promovisana monografija o Kseniji Jovanović.

Učesnici ovog svečanog događaja bili su Radimir Putnik, Jovan Ćirilov, dr Petar Volk, dr Raško Jovanović, Milosav Mirković, Nela Mihajlović, Aleksandar Srećković, Branko Jerinić, Tatjana Mandić – Rigonat, Ksenija Jovanović, dr Zoran Jovanović i Ljiljana Đurić.

Umetničko veće za nagradu *Žanka Stokić* (dodeljuju je *Večernje novosti* i Narodno pozorište), predložilo je za dobitnika nagrade našu poznatu glumicu Gordanu Đurđević – Dimić. A za Nagradu grada Beograda za oblast umetnosti, predložena je Dušanka Stojanović Glid, za njene tri poslednje pozorišne uloge: Dorine majke u predstavi *Seksualne neuroze naših roditelja* Lukasa Bertusa (Narodno pozorište), Grofice Almavire u predstavi *Figarova ženidba i razvod* prema Bomarešu-fon Horvatu-Mocartu (Narodno pozorište) i Veronik Ulije u predstavi *Bog masakra* Jasmine Reze (Ateljea 212), kao i Egona Savina

za režije *Tartifa* (JDP) i *Derviš i smrt* (Narodno pozorište).

SDUS je dao podršku da, na osnovu predloga Svetlane Bojković, Nagradu grada Beograda za oblast umetnosti dobije i Vukica Mikača, za izložbu fotografija *Dobitnici Nagrade Dobričin prsten*. Povodom ove izložbe, sav materijal je predat Narodnom pozorištu za izradu kataloga.

Takođe, svim samostalnim umetnicima upućen je dopis sa relevantnim informacijama u vezi sa aktivnostima Koordinacionog odbora umetničkih udruženja Srbije (KOO), sa navedenim rokovima i preciznim uputstvima za podnošenje filijalama Poreske uprave potvrda o isplaćenim autorskim honorarima tokom 2008. Rok za podnošenje je bio 17.2. 2009.

Tim povodom obavestavamo samostalne umetnike i o negativnom ishodu pregovora KOO sa gradskim Sekretarijatom za kulturu.

S obzirom na prethodne najave mogućnosti da se u okviru budžeta za ovu godinu obezbede sredstva za uplatu doprinosa do prosečne zarade za samostalne umetnike koji su tu zaradu ostvarili tokom 2007, SDUS je od svih beogradskih filijala Poreske uprave pribavio listinge sa zaduženjima i od grada tražio sredstva za ovu namenu. Na žalost, gđa Ivan Avžner je obavestila KOO da Sekretarijat za kulturu na čijem je čelu, nije podržao ovu molbu sa obrazloženjem da za ovu namenu u budžetu nema sredstava. Sada KOO traži namirenje pristiglih kamata zbog kašnjenja i ovih minimalnih uplata grada Beograda svojim samostalnim umetnicima.

Takođe, KOO je Sekretarijatu za kulturu uputio predlog Sporazuma za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno i penziono osiguranje samostalnih umetnika u 2009, u nameri da jedno višegodišnje, neodrživo stanje ovim putem dobije zasluženi epilog.

SLOBODAN UMETNIK JE GRAĐANIN DRUGOG REDA

Famozni status slobodnog umetnika, najdegradiraniji mogući profesionalni status, čini od čoveka građanina drugog reda. Još u rimskom pravu, posle smrtne kazne, najteža je bila presuda na civilnu (građansku) smrt. Njeno izricanje nekom licu označavalo je da se lišava građanskih prava, odnosno da biva građanin drugog reda. U pravnoj teoriji čak ima i mišljenja prema kojima je osuda na građansku smrt bila teži oblik kažnjavanja od osude na fizičku smrt

Piše Ljiljana Todorović

Priroda umetničke profesije ne podrazumeva stalno zaposlenje - pre bismo mogli reci da ga, u najvećem broju slucajeva - isključuje. Ne može se ni zamisliti stalno zaposleni filmski reditelj, stalno zaposleni vajar, stalno zaposleni kompozitor - u tom zvanju - u nekoj firmi, korporaciji, preduzeću... Samo poneki ostanu da rade (zasnuju radni odnos) kao profesori na umetničkim akademijama, dok većina umetnika M O R A da, nakon diplomiranja,

nastavi svoj rad S L O B O D N O. To podrazumeva i da ta većina mora potom da svojim radom zasluži članstvo u odgovarajućem umetničkom udruženju ili savezu, i da će to biti i j e d i n i oblik njenog profesionalnog pripadanja nekoj instituciji - do kraja stvaralačkog veka, t.j. do kraja života!

To članstvo ne označava zasnivanje radnog odnosa, nego sticanje famoznog statusa slobodnog umetnika.

Zasto famoznog? - Ne, ne mislim na

klince koji sanjaju o tome da postanu umetnici, pa, po prirodi i logici stvari, i famozni slobodni umetnici - podrazumevajući pod tim najprivilegovaniji mogući status. Naprotiv, smatram da ne smemo ni klicima vise dozvoliti da sanjaju pogrešne snove.

Mislim na famozni status slobodnog umetnika kao najjadniji i najdegradiraniji mogući profesionalni status. Poslednjih godina ustalila se „metafora“ da su slobodni umetnici kod nas - građani drugog reda. Zašto?

Podsetila bih da je u rimskom pravu, posle smrtne kazne, najteža bila presuda na civilnu (građansku) smrt. Njeno izricanje nekom licu označavalo je da se lišava svih građanskih prava. U pravnoj teoriji čak ima i mišljenja prema kojima je osuda na građansku smrt bila teži oblik kažnjavanja od osude na fizičku smrt. I ja bih se sa njima složila.

Ali, da bi neko bio osuđen na građansku smrt, moralo je prethodno biti dokazano da je nesto strašno učinio - neki zločin, po zakonu zaprećen tom kaznom. I samo po ovom detalju razlikuju se, i samo u ovoj tački javlja se nemogućnost poredjenja statusa slobodnog umetnika i statusa lica osuđenog na građansku smrt. (Naravno, pod uslovom da se završavanje umetničke akademije i opredeljivanje za umetnički poziv u ovoj zemlji ne smatra zločinom, u suprotnom, brisala bi se i ta mala razlika.) - Jer, po sadržini oduzetih (ili nepriznatih) prava, mozemo slobodno reci, gotovo da se podu-

daraju.

Smešno je pominjati da slobodni umetnici u ovoj državi nemaju: pravo na podizanje kredita, pravo na naknadu materijalnih troškova poslovanja, pravo na (plaćeno) bolovanje, pravo na (plaćeno) porodiljsko odsustvo, pravo na plaćeno odsustvo, pravo na neplaćeno odsustvo, pravo na regres, pravo na topli obrok, pravo na markicu ili naknadu za troškove prevoza, pravo na službeni telefon, fax, fotokopir aparat i sl.

Smešno, jer to nekako „ne ide“ uz prirodu umetničke profesije...

Pri tom i pravo na rad jedino slobodni umetnici, i to oduvek, ostvaruju pod najljucim uslovima i po najnemilosrdnijim zakonima tržišta!

Ali nije smešno zapitati: zašto i kako je moguće da je slobodnim umetnicima ukinuto i oduzeto i pravo na uplatu doprinosa za socijalno i PIO od strane poslodavca!

Ovo pravo inače uživaju svi zaposleni, svi nezaposleni i svi penzioneri - samo ne niti jedan jedini slobodni umetnik!!!

Imaju li slobodni umetnici uopšte pravo da se razbole i da ostare?

I da li iko razmišlja o posledicama ukidanja ovog prava po pravo na slobodu stvaranja i izražavanja? Jer i ono se, sledstveno, gasi. Slobodni umetnici nestaju. Bilo ponižavajuće ili ne, zaposljavaju se kod kojekoga, čitaj, kod onoga ko ima para. I, ne bez gorkog osećanja suštinske izdaje svog poziva, pristaju na

potvrdu stravične teze - da danas „svako ima svoju cenu“...

Kao i uvek, ima i onih koji se ovome raduju i koji na ovome profitiraju. Izvesni poslodavci, naše kolege, sve češće prednost pri angažovanju saradnika daju upravo slobodnim umetnicima, a onima koji to nisu, postavljaju dotični status kao uslov za dobijanje posla. Zašto? Zato što njima neće morati da uplaćuju i doprinose, te su im stoga i jeftiniji! Živela snalazljivost, živela zloupotrebe!

Slobodni umetnici imaju jedno jedino pravo - na honorar od poslodavca po obavljenom poslu. I tacka. A u međuvremenu... ko živ ko mrtav... ne mogu ni „da se slikaju za pasoš“, jer i vizu dobijaju mnogo, mnogo teže nego zaposleni ili penzionisani građani ove države. Pa ko od fotografija po novinama i intervjuu u medijima preživi i „pretekne“ - pričaće. Kao ovo ja sada, koja:

Apelujem na sve nadležne, Gradskog sekretara za kulturu, Ministra za kulturu, Ministra finansija, Kancelariju Predsednika Republike, a posebno na Gradonačelnika, da se (možda u okviru Gradonačelnikove hvale vredne akcije pomoći i podrške socijalno najugroženijim kategorijama stanovništva) sete i slobodnih umetnika, i vrate im, bezrazložno i surovo diskriminatorski oduzeto, pravo na uplatu doprinosa za socijalno i PIO od strane poslodavca!

Izložba karikatura Branislava Nušića

Izložba Portreta karikatura Branislava Nušića obuhvata četrdesetak radova od kojih je deo iz Muzeja grada Beograda a drugi čine radovi pristigli na konkurs *Zlatni osmeh*. Izložba je nedavno završena u holu Narodnog pozorišta u Beogradu. Potom je bila u Narodnom pozorištu u Somboru a biće i u Jagodini krajem marta na *Danima komedije*. Pristigli su pozivi i iz niza drugih gradova a o pratećim komentarima i pohvalama drugi put.

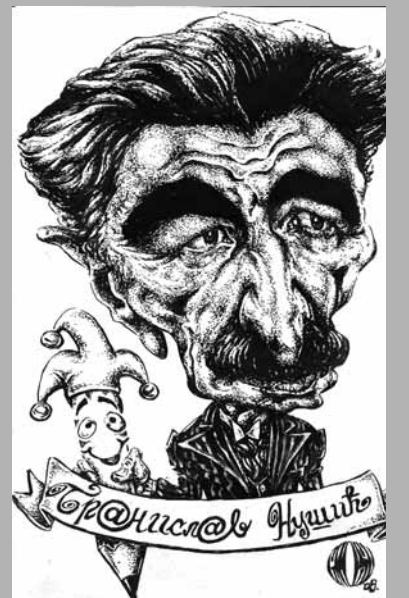
Na stranama ovog broja LUDUSA dati su neki od radova.

Vladimír Žerdinski

Yuri Manaev, Rusija

Konstantin Grosu, Srbija

GOVOR JE OZVUČENA DUHOVNOST

„Ima ljudi koji misle da je pozorište zabava i razbibriga, entertejment. Ja mislim da je pozorište prosvetiteljsko iako ne mora obavezno da daje poruku ili pouku. Jednostavno ono svojom naročitom živom rečju, drugačijom od ostalih živih reči, dopire do auditorijuma”, kaže poznata glumica

Intervju s Dušankom Stojanović – Glid, glumicom čiji su umetnički dometi praćeni ne samo rečima hvale već, između ostalog, i svojevrsnim iznenađenjem dokle se zapravo može dopreti, rađen je u ne baš uobičajenim okolnostima; u autobusu, na povratku iz Beča gde je u Akcent teatru 13. februara, u prepunoj dvorani i uz ovacije, odigrana predstava *Čeif* (Mirze Fehimovića u režiji Egon Savina) Beogradskog dramskog pozorišta koja delikatno razlaže bosansku traumu kroz nekoliko isprepletanih sudbina a bez osude ijedne nacije, jer su svi žrtve holnog iskustva.

Putovanje su, naravno, obeležile i Dušankine duhovite opaske, neobavezna ćaskanja ali kad je o pozorištu reč, za medije ili bez njih, primetna je svojevrsna promena u izražavanju, promena koja odaje posvećenika.

Prirodno, u datim okolnostima razgovor je krenuo od predstave „Čeif”, koja je u proteklom periodu već pobrala i nagrade i naklonost u čitavom regionu, i od njene uloge Esme.

„Nemam mnogo iskustva u igranju predstava u dijaspori. Verujem da su ljudi koji su se opredelili da žive van granica ove zemlje, gde god to bilo – otišli primorani ratom, siromaštvom, nezaposlenošću, u najređem slučaju avanturizmom. Naravno da ih ono što dolazi sa prostora gde su im koreni na neki način ujedinjuje u energiji čežnje. „Čeif” je predstava koja nudi toliko toga što ih podseća na te korene, podseća a možda i uznemiruje. Nijansa koja možda razlikuje ovu publiku u odnosu na druga mesta gde smo igrali predstavu prisutna je utoliko što oni te klišeje prepoznaju još kristalnije nego oni koji te živote apostrofirane u predstavi svakodneвно žive. Primera radi, sukoba između dveju sestara (koji nastupa kada dođe do vraćanja novca, odnosno do mogućnosti da se poklonjeni novac vrati na očigled porodice) je, mislim, mnogima u publici više nego prepoznatljiv.”

Esma je junakinja koja nosi naslov predstave i na koju publika inače posebno reaguje...

Ono što posebno zrači iz lika Esme je to što je njena kontralichnost vrlo izražena; ima veliku osećajnost i veliku neosećajnost. Potresne su joj stvari koje drugima nisu i gotovo da nema nikakvih osećanja za elementarne, najosnovnije ljudske odnose. Recimo, prema detetu. Zato su u predstavi u ulozi dece lutke, u stvari predmeti tim glavnim junacima. Nemogućnost da komuniciraš sa (sopstvenim) detetom govori o ozbiljnom poremećaju i socijalnom i emotivnom i

svakom drugom.

Predstava, između ostalog, i radi na taj način što inicira i iritira razmišljanja o tome da ni one koje smo rodili neumemo da razumemo, pa ni da volimo na pravi način, a šta će biti sa drugima, drugim narodima, državama, rasama, nacijama...

Koji vam je utisak bio dominantan, koje osećanje kada ste prvi put videli i pročitali *Čeif* i ulogu Esme?

Bila sam, da tako kažem, nevinna za tu vrstu komada. Jer, vrlo malo sam radila milje. Tačnije, jedni milje koji poznajem, koji mi je blizak je milje Ace Popovića. Ostalo se na mene nije primalo.

Pretpostavila sam da Egon ima svoje razloge zašto me je odabrao da igram Esmu, ali ja to nisam jasno ni videla, ni razumela, a iskreno, ni osećala. Ispostavilo se da je u pravu. Sećam se da sam rekla kako ne volim akcente, ni dijalekte. Uostalom, zato sam toliko igrala klasiku i savremene komade. Govor je jedna vrsta ozvučene duhovnosti. A ono što je mene oduvek zanimalo jeste da se ne sklizne mnogo u neki teren koji meni oduzima scensku duhovnost. Nisam ni sanjala da me jedan potpuno drugi sistem utemeljuje u kičmi tog lika tako organski. Neke uloge su uloge a neke su studije.

Da li vas se lik Esme lično dotakao?

Možda u nekom dubokom, antropološko genetskom sloju. A Esma me dotakla kao oličenje psihičke nestabilnosti, rastrojstva jednog duha, raspolućenost između duhovnog i materijalnog, između vere i civilnog života... To su ta pitanja duhovnog posrnuća zbog kojih se ova junakinja, u stvari anti-junakinja (uvek su me više inspirisali anti heroji, što je mnogo ređe u ženskim ulogama) tiče svakog od nas.

Istina na mnogo drugačiji način ali pitanja raspolućenosti i nemogućnosti komunikacije prisutna su i u predstavi *Bog masakra* (Jasmina Reza/ Alisa Stojanović, *Atelje 212*) koja je (takođe) osvojila i publiku i kritiku?

Da, glumački gledano to je komad drugih zahteva, drugih predispozicija, drugih vrednosti... Svaka predstava koju igram je nešto sasvim drugo. To je fantastično, jako prijatno. Igram repertoar koji čini lepezu kakvu nisam ni slutila.

Ako za *Čeif* kažemo da je antropološka drama onda možemo za predstavu *Bog masakra* reći da je civilizacijska. Civilizacijska drama u kojoj se ogleda kako se visoke zapadnoevropske vrednosti urušavaju onog trenutka kada četvoro civilizovanih ljudi uđu u sukob (usled relativno običnog, bezazlenog povoda kakav je dečija tuča) za koji se ispostavi da je nerešiv i da je okidač za niz problema i dilema. Svi njihovi zidovi, granice, forme se uruše u jednom upravo maskru, kako i naslov kaže, i padnu sve tvorevine (možda i veštačke u svakom slučaju očigledno krhke) tog civilizovanog društva kome smo mi tako skloni da verujemo kako ne pripadamo. Možda su naše neslobode u slojevima naše tradicionalnosti, neke konzervativnosti čak pitomije i nevinije u odnosu na to što sobom nosi razvijeni zapad sa svim svojim slobodama od socijalnih, polnih, ekonomskih a čije jnaliče ocrtava kroki ozbiljnih stega.

Bog masakra je jedna surova, tužna i u isto vreme komična priča o tome kako ljudi sve dovedu u pitanje u jednom kratkom vremenu i bez naoko čvrstog razloga. Ta predstava se igra u mnogim pozorištima u Evropi. Bilo je paralela i poređenja sa našom. Mislim da je du-

Tatjana Nježić

Dušanka Stojanović – Glid kao Esma u predstavi *Čeif*

hovitost u toj našoj predstavi posebno obeležje.

Duhovitost je prisutna i u *Čeifu* i u *Bogu masakra* iako je u obe predstave reč o teškim temama. Dakle, duhovitost kao eskapizam ili kao izbor ugla gledanja na stvari?

Duhovitost proizilazi iz energije rada. Naravno da su razlozi promišljeni. Ona postoji i kao svojevrsan predah u predstavi.

A kada se osvrnete na sve svoje dosadašnje uloge izdvaja li se neka koja vam je u bilo kom smislu posebna?

Dvadeset godina glumačkog staža, koliko imam, nije ni mnogo ni malo. Za dve decenije rada čovek ipak raste, razvija se, katkad stagnira ili čak regresira... nije baš sve uvek tako bajno. Meni je zanimljivo što vremenom ne otkrivaš koliko si fantastičan nego koliko si limitiran a koliko u okviru tih svojih limita možeš da budeš potpuno dosledan, dostojanstven i maksimalan zajedno sa svim nedostacima. Nedostaci su mi uvek bili zanimljiviji. Vrline umeju da budu prozaične i općinjenost njima može učiniti da se sve svede na to da si glumac narcisoidni daveš sa promenljivim stavovima što mene nikad nije naročito interesovalo. Koračati dalje, napred, uspravno sa sve nedostacima je uzbuđljivije i, na kraju krajeva, ekskluzivnije. A pošto je sve skupa neisplativo, u najboljem slučaju poluisplativo, onda bar da je istinito, tačno, uverljivo i da je artikulirano a ne da je ambiciozno, primitivno, nedovršeno i pretenciozno. U našem pozorištu imamo i jedno i drugo.

A kada je reč o godinama i ulogama koje su iza mene... Sve te uloge koje sam odigrala su u datom trenutku činile moj život sadržajnim ili melanholičnim ili izgubljenim ili vanredno uzbuđljivim ili neurotičnim ili šta god... Kada sam radila i Ibzena i Kalderona i Brehta i Šekspira...

I najuobičajenija svakodnevnica danas i ovdje nosi razna, duboka proživljavanja a kamoli kada se čovek bavi jednom nestabilnom, delikatnom profesijom u bilo kom vremenu, a posebno u ovakvom vremenu u kakvom mi živimo.

Izdržljivost na duže staze je jedna prava, nevidljiva medalja kojom se čovek odlikuje ali tek kada shvati da je gluma ozbiljna profesija koja može doneti veliko zadovoljstvo.

Nameće se pitanje nagrada, društvenih priznanja?

Moguće da društvena priznanja mnogo utiču. Dok ih čovek ne dobija misli da su nevažna, marginalizuje njihov značaj. Onog momenta kad počne

da ih dobija sve skupa se nekako učvrsti, odnosno bude potvrda da nije bilo uzalud. Mada, uvek može da se otvori novi krug uzaludnosti. Jer, ta pomirljivost s kojom mi učestvujemo u pozorištu ili gledamo pozorište ili šta god ...

No, bez obzira i na takva promišljanja svim svojim bićem igram sve svoje uloge. Sem predstava *Čeif* i *Bog masakra* to su uloge u predstavama *Seksualne neuroze*, *Ranjeni orao*, *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji*, *Vesele žene Vindzorske*, *Figarova ženidba* i *razvod*.

Trenutno je moj repertoar takav da mi je srce na mestu. Ne potkrađu se poneke konglomerat konvencionalne predstave koje nikada nisu bile moj ukus ali sam zbog apstinencije u poslu nerado na njih pristajala. I uvek ponešto naučila, makar razvijajući socijalnu inteligenciju.

Tromost, staromodnost, neujednačenost, osrednja gluma, klimava režija su slabosti pozorišta. Nastojim da me intuicija posluži da ne napravim loš izbor.

Doduše, možda se može reći da sam imala hrabrosti za to... možda je pravo na izbor ipak luksuz.

Šta vas rukovodi, opredeljuje u tim izborima?

Štivo, reditelj, podela. Pomenuli ste nekoliko stvari koje nameću pitanje pozicije i (ne)moći pozorišta danas i ovdje?

Uvek se osećam pozvanom da i na taj način govorim o pozorištu, iako mi se to nekad i spočitava. Mada, danas ljudi mogu da govore i pričaju šta hoće a da to nema nikakvu težinu niti ikakve veze sa životom. Valda, novine moraju nečim da se pune.

Ima ljudi koji misle da je pozorište zabava i razbibriga, entertejment. Ja mislim da je pozorište prosvetiteljsko iako ne mora obavezno da daje poruku ili pouku. Jednostavno ono svojom naročitom živom rečju, drugačijom od ostalih živih reči, dopire do auditorijuma.

Pozorište, rekla bih, nije u mogućnosti da menja trenutak u kome je. Ali, može da ukazuje. Žestoko. Takođe, ono je na neki način iskrivljena slika realnosti jer je nevinije, gotovo romantičarsko u odnosu na zbilju koja je daleko demonskija i od najluđe predstave Getea, Kafke Fashindera, Strindberga... svih onih koji

su se u tminu i lavirint čovekovog duha razumeli.

No, kako rekoh. Pozorište ukazuje. Primera radi dramska dela antičke Grčke se upravo bave i kompleksima vlasti i vlastodržaca koji umišljaju da su najmanje polubogovi, a shodno tome se i ponašaju. A oni se, vidimo, i danas sa svim poštima i poharama koje su počinili po našim životima, nameću kao veći i važniji od bilo koga i od bilo čega.

Pozorište ne može i ne treba da se uvaljuje u mulj dnevne politike ali takođe ne može i ne treba da ignoriše teme koje tište ljude.

Umetnost je ta koja na ovaj ili onaj način rešava pitanje modela kroz koji će da progovori pobuna. I kad ljudi, publika (samo) gledaju, odnosno pasivno posmatraju pozorište oni imaju aktivno mišljenje ukoliko je to što gledaju nešto uzbuđljivo.

Dakle?

Dakle, pozorište je nemoćno da interveniše u sadašnjem trenutku ali može da ukaže na arhetipove prisutne u svim vremenima. Reč je o obrascima, principima koji se ponavljaju. Kad ih pobrojite u suštini nema ih mnogo i vrlo su jednostavni. To su pitanja dominacije, zavisničkog odnosa, zlovoljnih vladara, nemoćne individue, ogromne ambivalencije duhovne, polne, političke, emotivne...

Mislim da su danas mnogi ljudi jednostavno legli na rudu i izabrali poziciju da ne talasaju jer im je mnogo da, recimo, pripadnošću ma kojoj partiji ili jednostavno pristajanjem prolaze kroz život. A kad pogledate, nadoknada za to im je u suštini vrlo bedna a ogroman poraz i za ljudskost i za dostojanstvo i za budućnost. Kad razmislim vratio se odnos sluga i gospodara kao da nikada nije bilo ni Francuske ni Oktobarske revolucije.

A postoji li neka nova uloga koju priželjkujete ili koja vas vuče?

Ništa ne priželjkujem niti sam to činila ikada. Prijatno mi je da živim i da uživam u predstavama koje igram svako drugo veče u beogradskim pozorištima.

Dušanka Stojanović – Glid (Foto: J. Vučetić)

VOLIM VELIKE IZAZOVE

„Meni je sa predstavom *Slučaj Vojcek – Hinkeman* bilo veoma važno da iz svoje perspektive, nekome ko je zaštićeno i potpuno nesvesno prošao kroz devedesete godine, postavim pitanje o temi naše posleratne stvarnosti. Bilo mi je bitno da više ne bežim u mišju rupu, i da počnem da aktivno sagledavam stvarnost“, kaže Ana Tomović

Olivera Milošević

Slučaj *Vojcek* i slučaj *Hinkeman* u našem slučaju. Predstava koju je na scenu Bitef teatra postavila rediteljka Ana Tomović bazirana je na dva klasična teksta nemačke dramaturgije, Bihnerovom *Vojceku* i *Slučaju Hinkemana* Ernsta Tolera, ali i na svedočenjima srpskih ratnih veterana iz devedesetih. Predstava se bavi sudbinom čoveka koji je bio u ratu i njegovim položajem u društvu, društvom koje ignoriše ljudsku bol i pogledom generacije koja se danas suočava sa traumatičnom prošalošću. Hrabro i pod punim scenskim svetlom predstava razmatra i analizira posttratu traumu, komplikovane odnose, to na šta sve čovek pristane da bi preživio. Govori o ljubavi koja je za proletere jezgro života, o tome kako je pravi gospodar onaj koji je pre svega čovek. Razmatra i žensku traumu. Ženu kao žrtvu u svetu velikih muških ratnih trauma. Bavi se seksualnom frustracijom kao posledicom, razigrava travestiju kao ironiju i farsu, cirkuske veštine i duge neprijatne tišine kao komentare istine.

Jasna je razlika u tri nivoa inter-

pretacije tri dela – *Vojceka*, *Hinkemana* i naše društvene traume. U predstavi su i ispovesti glumaca, njihova lična iskustva vezana za devedesete. Ti iskreni iskazi nas podsećaju na to kako svako od nas nosi neku traumu iz tog doba. I to da ne znamo, ali da osećamo kako nam je danas. Kompleksna, složena u formi, izrazu i značenju je ova predstava koja sa osećajem za meru traumatično čini podnošljivim i ima hrabrosti da nas suoči sa problemima od kojih obično okrećemo glavu. Značajna je i zbog nove generacije koja ozbiljno ulazi u ima nameru da menja naše pozorište.

Ana Tomović je đak Egonu Savina. Režirala je predstave u Beogradskom dramskom, Srpskom narodnom i somborskom Narodnom pozorištu. U Ateljeu 212, na Belefu i u Kraljevačkom pozorištu. Kao stipendista Gete instituta studijski boravi u Talia teatru u Hamburgu, radila je kao asistent režije u Cirihu, studijski boravila u Berlinu. Aktuelni društveni problemi su ono što je u pozorištu zanima.

Kako ste došli na ideju da spojite dva

komda u predstavu *Slučaj Vojcek Hinkeman*?

Na predmetu Svetska drama na Fakultetu dramskih umetnosti, dobila sam zadatak kod asistenta Ivana Medenice da napišem seminarski rad, uporednu analizu dve drame – *Vojceka* Georga Bihnera i *Hinkemana* Ernsta Tolera. Dok sam pisala rad, jako mi se dopala veza koju sam otkrivala između ta dva komada. To je bio povod da ta dva klasika spojim u jednu predstavu.

I *Vojcek* i *Hinkeman* pričaju istu priču?

Tako je. Obe priče su o vojniku, u slučaju *Vojceka* mirnodopskom, a u slučaju *Hinkemana*, direktnom povratniku iz Prvog svetskog rata. *Hinkeman* je mlad čovek koji se iz rata vraća svojoj mladoj ženi obogaljen, bez svoje muškosti. To je polazna tačka drame koja tretira pre svega nemogućnost daljih normalnih muško-ženskih odnosa, kao i suštinsku nemarnost društva prema pojedincu. Veliki broj mladih ljudi kod nas su direktne žrtve ratova koje smo vodili. Moje pitanje u odnosu na to je kako se društvo prema njima odnosi? Da li u društvu postoji svest o tome kako oni žive, kako izgleda jedan njihov dan? Kada shvatimo koliko ljudi ima teške posledice iz rata, dolazim do zaključka da je naše društvo teško obolelo, a da tim ljudima nije pružena adekvatna pomoć. O tome imam potvrdu od samih ljudi, koji su mi govorili o problemima sa kojima se svakodnevno suočavaju.

Na tu temu ste povodom predstave organizovali i zanimljivu javnu raspravu, o čemu je tu bilo reči?

Bila je to tribina na kojoj su učestvovali veoma značajni gosti, psiholozi i psihijatri, ali i ljudi iz pozorišta, kao i jedan ratni vojni invalid. Tribina je bila veoma potresna za ljude koji su slušali i na neki način je pojasnila temu kojom se mi u predstavi bavimo. Bilo bi dragoceno da takve tribine postanu praksa kada se u pozorištu rade predstave sa aktuelnim društvenim temama.

Uglavnom su teške i traumatične teme kojima se baviš u tvojim predstavama?

Delimično jeste tako. Meni je sa ovom predstavom bilo jako važno da iz svoje perspektive, nekoga ko je zaštićeno i potpuno nesvesno prošao kroz devedesete godine, postavim pitanje svojoj generaciji o temi naše posleratne stvarnosti. Bilo mi je bitno da više ne bežim u mišju rupu, i da počnem da aktivno sagledavam stvarnost.

Kako vidiš tvoju generaciju u profesiji?

Imam dobar osećaj da će moja generacija doneti promene i pomak u našoj pozorišnoj sredini. Mislim da nam ne fali uzbudljivih i promišljenih mladih pozorišnih stvaralaca, mislim da nam fali prepoznavanja tih stvaralaca kroz uprave i institucije, postavljanje pred njih velikih i pravih izazova, vera i podrška.

S druge strane, mislim da je najslabija tačka našeg pozorišta, čast izuzecima, nedostatak kvalitetne pozorišne teorije i kritike, koja bi prepoznavala pomake i teorijski ih definisala. Jer i kada se dese neke stvari kod nas, one obično ne umeju da se kritički adekvatno „pročitaju“ i kao da se sve tumači iz jednog te istog ključa. Sve se podvodi pod istu ravan, pa pomaci postaju efemerni. Mislim da 4 činioca utiču na opšti razvoj, a to su uprava, reditelji, glumci i teorija/kritika i oni nekako moraju da idu ruku pod ruku.

Šta si tokom studijskih boravaka u Nemačkoj naučila o pozorištu i koliko je to primenljivo u našoj sredini?

Za doživljaj savremenog pozorišta, posebno za mladog stvaraoca, neophodno je da u svom iskustvu ima različite uticaje i da stiče pozorišno iskustvo na različitim mestima. Tokom svog studijskog boravka bila sam u Talia teatru, vodećem nemačkom pozorištu i tamo sam se uver-

Slučaj Vojcek–Hinkeman u režiji Ane Tomović, Bitef teatar

ila na kom nivou može da bude profesionalizam u jednoj instituciji. To podrazumeva: predan odnos prema radu, način na koji se kvalitet predstave nakon premijere održava, način na koji se mladi pozorišni pisci i reditelji sistematično „otkrivaju“ i podržavaju, kontinuirane teorijske debate na temu savremenog pozorišta, kao i jedan aktivan odnos prema pozorišnoj publici. Repertoar, koji je izdiferenciran, namenjen je precizno definisanim ciljnim grupama, a posebna pažnja se posvećuje mladoj publici, kroz predstave i radionice za mlade, čime se oni upoznaju i vezuju za pozorište. Mislim da je sve to primenjivo u našoj sredini.

Kakvo je tvoje viđenje pozorišta nemačkog govornog područja?

To je ozbiljna pozorišna sredina, najprogresivnija u Evropi, gde je pozorište jako uticajno i značajno u kulturi. Velika sredstava se ulažu, i publika je veoma zahtevna i željna izazova, u svakom smislu. Eksperiment tamo nije ekscen, već zakonitost, i podržan je od strane institucija. Stalno se traga za novim u izrazu. Zbog toga je Nemačka izrodila neke od najznačajnijih svetskih reditelja, koji prave najuzbudljivije predstave. Pomenuću samo neka imena: Andreas Krigenburg, Mihail Talhajmer, Nikolas Šteman, Štefan Puher...

Ko i šta je sve uticalo i utiče na formiranje tvog rediteljskog rukopisa?

Nisam sigurna da želim da definišem svoj rediteljski rukopis. Radije bih da on stalno bude različit, shodno izazovima koji se pred mene postavljaju. Za moj razvoj je najbitnije da uvek pred sebe postavljam velike izazove, da stvari koje radim nisu do kraja zaokružene, definisane i poznate. Tek tada može doći do suštinskog razvoja, istraživanja. Na mene utiču mnoge stvari: one koje sam učila na akademiji, predstave iz sveta koje sam gledala, radionice kroz koje sam prošla, radionice koje vodim sa mladim ljudima i studentima socijalnog rada kroz svoju aktivnost u In Stage organizaciji... Uvek sam u potrazi za novim uticajima i priželjkujem da stalno otkrivam nove stvari koje će me pomerati dalje u razmišljanjima, koje će me dalje razigravati i oslobađati, jer je pozorište, po meni, prostor neograničene slobode i igre.

Šta bi menjala u našem pozorišnom sistemu?

Menjala bih dosta stvari. Mislim da je etika posla najugroženija. Ona podrazumeva predan odnos prema radu svih pozorišnih profesionalaca, ali i očuvanje jednom napravljene predstave. Isuviše često se dešava da je samo premijera na nivou na kom treba da bude, a da se sve ostale predstave „odrađuju“ i da im se srozava kvalitet. Ne postoji nikakva kontrola u tom smislu od strane institucije. Ne postoji sankcionisanje ukoliko se stvari ne iznesu na najvišem umetničkom nivou. Kao reditelja, mene to kontinuirano ugrožava i zbog toga prolazim kroz veoma stresne situacije.

Kada čitam istoriju srpskog pozorišta, vidim da su sve te stvari nekada postojale kod nas, ali ih više nema. Isuviše je burazerskih odnosa na svim nivoima, a premalo svesti o važnosti očuvanja dobre pozorišne klime kroz profesionalizam.

Kako da mladi reditelj stigne do posla na nekoj velikoj sceni?

To je prirodan put. Ne mislim da je velika scena nužno najznačajnija i najbolja za mladog reditelja, ali mislim da velika dela i veliki klasični naslovi zahtevaju veliku scenu. A, takođe, mislim da je najuzbudljivije da upravo mladi reditelji rade velike klasične komade na velikim scenama, što se kod nas ne dešava.

Kakav je ovde odnos prema mladim stvaraocima?

Vlada neosvešćenost i neorganizovanost na svim nivoima, pa je odnos prema mladim stvaraocima upravo takav. Svi smo mi prepušteni sami sebi. To je u redu, ali zar ne bi bilo lepše da postoji i neka viša instanca koja vodi brigu i unapređuje rad? Izuzetak je Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu koje se trudi da stvori kontinuiranu svest o vrednostima kroz svoj konkurs za domaći dramski tekst, kroz Forum za novi ples, i kroz internacionalno umrežavanje.

Kako inače, u širem kontekstu razmišljaš o tome šta i kako mi danas živimo u našem društvu?

Mislim da živimo u veoma istraumatizovanom društvu, koje se suočava sa posledicama rata. Često putujem, a kada se ovde vratim silina emocija i traumatični doživljaji me prosto preplave. Takođe, osećam da se naše društvo, a samim tim i svi mi, nalazimo u nekoj vrsti limba gde se ne znaju mnoge stvari, počevši od onih bazičnih kao što je pitanje identiteta do pitanja koja su u direktnoj vezi s ratovima. Odatle proističe veliko osećanje nesigurnosti.

Kakva je uloga kulture u takvom društvu?

Može biti velika. Ali, nekako, baš kao što sam sad rekla da su svi u nekom osećanju nesigurnosti isto tako mislim da ljudi u kulturi i umetnosti dosta beže od određenih tema. Isto to radi i publika, tako da u pozorištu gotovo da nema suočavanja sa stvarnošću. U svakom slučaju mislim da bi oni koji se bave kulturom morali da naprave mnogo veći napor da se kroz umetnost određeni sadržaji prezentuju i osveste i da tako, na neki način, pomognu društvu da zaceli neke traume i da počne da sazreva.

Kakvo je tvoje lično osećanje sveta?

Mislim da imam veliku sreću što kroz umetnost i pozorište mogu da kanališem svoju energiju i usmerim je na tumačenje problema oko nas, da u jednom zaštićenom svetu promišljam spoljni svet. Kada se malo duže zadržim van zemlje pa se vratim, stvari mi postaju mnogo jasnije, ali i mnogo teže za podneti.

Ana Tomović

TEATAR U RATU PROTIV RATA

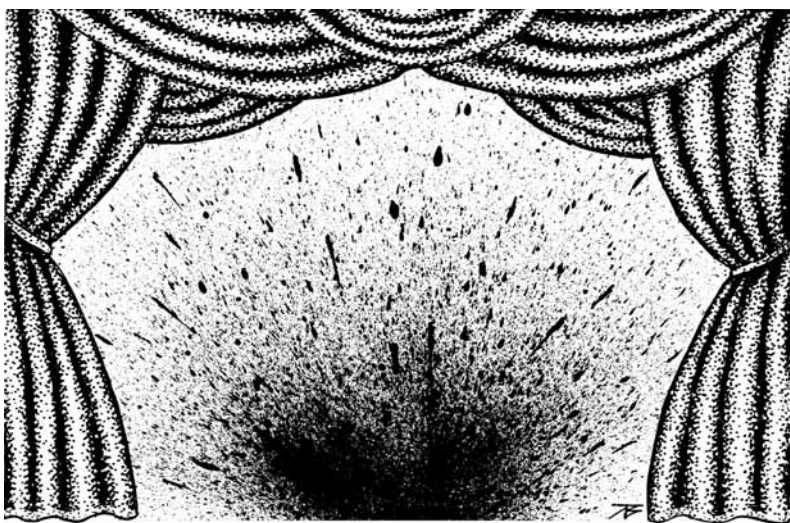
Dokumentarni komad „Fallujah“, igran 2007. na londonskom Ist Endu u „Old Truman Theatre“, zasnovan je na svedočenjima onih iz srca masakra, iračkih civila, sveštenika, američkih i britanskih vojnika, medicinskog osoblja. Predstava je imala veliki uspeh, a reditelj je napisao u programu predstave da teatar nudi šansu da se otkrije sramota i da se glasno osudi

Aleksandra Jakšić

Ako postoji trend u svetskom teatru onda je to povratak angažovanom pozorištu, onom koje se bavi stvarnošću, koje preispituje akutne društvene probleme. Pored ratova u Iraku, Avganistanu, sukoba u Gruziji, bombardovanja Gaze, kao i stalnih nemira u istočnom

delu Evrope, nije čudno što se sve više predstava bavi preispitivanjem odnosa vojske i običnih porodica koje su pogođene ratnim operacijama, odnosno posledicama ratnih delovanja, pitanjem ratnih zločina, terorizma itd.

Koja je zapravo uloga pozorišta u

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

Pozorište: umetnost u borbi sa realnim zlom

Pozorište je umetnost čiji se koreni najdublje nalaze u društvenom životu, umetnost koja je, sigurno više nego ijedna druga, čvrsto utkana u tkivo kolektivnog iskustva. U proučavanju istorije i teorije pozorišta, ovaj problem odnosa između pozorišne prakse i društvene stvarnosti jedan je od centralnih, u toj meri važnih da je obezbedio čitavo, posebno polje ozbiljnog istraživanja – sociologiju pozorišta. Žan Divinjo, autor briljantne studije, u tom domenu, čvrsto je tvrdio da estetika pozorišta ne može biti odvojena od kolektivnog iskustva, koje nije imalo uvek ista obeležja, odnosno, koje se menjalo zajedno sa promenama socijalnih struktura.

Neposrednost pozorišta, činjenica da se ono stvara *ovde i sada*, pred živom publikom, u realnom društvenom momentu, kao reakcija na aktuelan trenutak, podrazumeva i to da teatar, mnogo više od ostalih umetnosti, egzistira u izraženoj zavisnosti od društvenog konteksta. Zbog svojih osobenosti, *trenutnosti* i *neposrednosti*, teatar najživlje i najbrže reflektuje društvene potrebe, ono teško kretanje slobode, kroz mrežu stega, različitih vidova društvenih represija. Pozorište, dakle, predstavlja najdirektniji vid ispoljavanja društvenog života. U pozorišnoj predstavi se estetičnost pretvara u društvenu akciju, smatrao je Divin

A pozorište je najčešće donosilo glas pobune protiv vladajućeg poretka, odnosno, retko je podržavalo večiti privid uspeha političara na vlasti. Počevši od tragedija i komedija dramskih pisaca antičke grčke, srednjovekovnog svetovnog pozorišta, elizabetanske i jakobinske dramaturgije, Molijerovog, Kornejevog, Bihnerovog teatra, preko dela Gogolja, Ibzena, Vajlda, do i preko avangardnog pozorišta dvadesetog veka, u pozorištu se, uporno, neprestano, više ili manje direktno, u zavisnosti od stepena rigidnosti vlasti, protestovalo protiv društvenih nepravdi. A nepravdi teško da je ikada falilo, u ovim ili onim oblicima, kroz čitavu istoriju.

Scenska igra budi gledaoca iz učmalosti, podstičući ga na razmišljanje, pa ponekad i na konkretne aktivnosti, kroz koje se ispoljava kolektivna sloboda. Osim katarze, utehe i nade koje obezbeđuje obespravljenima, teatar ima potencijal promene, na čemu je, na primer, insistirao Bertold Breht. Ono može da pokrene publiku, putem ukazivanja na oblike monumentalnog društvenog zla. Kada pred sobom vide budućnost svojih eventualnih akcija, gledaoci su motivisani da se iskobeljaju iz svoje inercije. Naravno, postoji i naličje ove snage, koje implicira zloupotrebu moći drame i pozorišta, u propagandne političke svrhe. Tada se lice pozorišta, njegova suštastvena, esencijalna priroda krivi, vreda, narušava, nestaje. Jer, u osnovi pozorišta je okrenutost ka slobodi, traganje za njom, krčenje puta do nje, u brojnim, različitim vidovima.

Ana Tasić

shvatanju ratnih sukoba, i da li teatar može, ne da „popravi“ svet, ali da pomogne u njegovom menjanju? Ono što je sigurno jeste da teatar ne može u korak da prati aktuelne političke probleme zbog planiranja produkcija unapred, kao i to da je za tretiranje nekih (bolnih) tema potrebno da prođe vreme. A tu je i uloga pozorišta u terapeutske svrhe...

Terapeutski rad u „Teatru slobode“ u izbegličkom logoru Dženin u Palestini devedesetih 20. veka je pomogao deci da izraze svoje duboke frustracije, bes, gorčinu i strah i da se suoče sa njima. Danas, to pozorište je jezgro života logora, njegova javna scena otvorena za sve. Teatar ovde ima zadatak da preispituje, kritikuje, suprotstavlja se totalitarizmu i fundamentalizmu. Mnoge američke trupe 2002. godine u Edinburgu su govorile o 11. septembru u smislu da je drama terapija pomoću koje istražuju psihu cele nacije, a ne aktuelni politički komentar.

U Iraku se prvi put posle američke invazije 2003. otvaraju pozorišta. Narodno pozorište u Bagdadu je oktobra 2008. prikazivalo satiru domaćeg pisca Alija Huseina *Bring the King, Bring Him*, koja se bavila jednim od najvažnijih praznika (Eid al-Fitr) u muslimanskom kalendaru. Pošto je nasilje realna opasnost, bagdadska pozorišna publika do teatra ide peške uz policijsku pratnju koja zatvara sve okolne ulice. Krajem decembra je oživelo i pozorište u zapadnom gradu Kut gde je izvođen komad „Mud House“ u kojem su igrali glumci iz istoimenog iračkog sitkoma. Akteri poneseni dolazećim izborima, tretirali su značaj glasanja i efekte administrativne korupcije. Koristeći komad za edukaciju publike, doprinosi se svesti iste, pogotovo kroz komediju koja lako dopire do ljudi.

Koja je prava forma komada koji se bave trenutnim ratnim/političkim temama? Prevelika upotreba metafora može biti zamka za surovost onoga o čemu se pripoveda. Opet, komadi tog tipa mogu postati samo informativni, često su svedeni na „popovanje“ bez umetničkih vrednosti...

U bavljenju pomenutim temama, pogotovo onim za koje je bilo potrebno da se napravi vremenski otklon, najčešće se pribegava ispovednom teatru, gde se o fenomenu govori iz lične perspektive likova. Reditelj Džonatan Holms napravio je predstavu „Fallujah“, po imenu iračkog grada u kom su američke vojne snage učinile nezapamćene zločine nad stanovništvom koje je mahalo belim zastavama. Dokumentarni komad, igran 2007. na londonskom Ist Endu u „Old Truman Theatre“, zasnovan je na svedočenjima onih iz srca masakra, iračkih civila, sveštenika, američkih i britanskih vojnika, medicinskog osoblja. Njihove priče je reditelj pretvorio u dramu u kojoj novinarka prati monologe žrtava, ispovesti svedoka prate zvučni efekti rafalne paljbe i niskoletućih helikoptera. Holms dramu završava likom Kondolize Rajs koja kaže da „Predsednik SAD-a razume islam kao veru u mir, veru koja štiti nevine, a plan SAD-a je da radi isto“!!! Treba dodati da je reditelj napisao u programu predstave da teatar nudi šansu da se otkrije sramota i da se osudi glasno. I to je, sudeći po utiscima, postavka drame „Fallujah“ pokazala.

Na Edinburškom festivalu 2008. komadi „Deep Cut“, „Fall“, „My Grandfather's Great War“, „Motherland“ samo su neki koji su se bavili svetom rata i vojske, u čijim centrima su individualna, intimna događanja u kojima su prisutni tragedija, bes i krivica. „Deep Cut“ u formi doslovnog teatra (*verbatim theatre*) u središte stavlja roditelje jednog od vojnika koji su tokom sedam godina stradali u istoimenoj kasarni, poznatoj po nekontrolisanom ponašanju, zlostavljanjima, maltretiranjima, alkoholu. Na smrti koje su zvanično podvedene kao samoubistva, forenzički nalazi stavili su znak pitanja,

Kada predstava uzburka javnost: *Deep Cut*

Otpor diktaturi beloruske vlade: *Biti Harold Pinter* u izvođenju BFT

porodica traga za istinom koju državne institucije sabotiraju na svakom koraku. Drama, nastala od originalnih dokumenata, javnih izjava, svedočenja, uspela je da svojom potresnom pričom probudi javnost. Režiju predstave velškog pozorišta „Sherman Cymru“ potpisuje jedan od najangažovanijih ostrvskih reditelja, Mik Gordon. Priča komada direktno asocira na nemile događaje iz srpskih kasarni (Topčider). Paralela se najpre tiče odnosa koji vlasti zauzimaju prema porodicama nastradalih. Kao što se u drami kaže: na kraju se ne radi o tome da li je ili nije reč o samoubistvu, već o tome da ne možemo tako da se ophodimo jedni prema drugima...

Primer da teatar ima mnogo veću moć nego što obično mislimo, da itekako može da utiče na društvo, da može da plaši vlast, imamo u Belorusiji. Ime pozorišta Beloruski slobodni teatar (Belarus Free Theatre), koje vlast bukvalno proganja, koje svojim izvedbama rizikuje ličnu bezbednost i slobodu krajnje je ironično, jer ono nije slobodno, osim u smislu da nema kuću. Započelo je svoj rad 2005. godine, kao umetnički pokret otpora diktaturi beloruske vlade i predsednika Aleksandra Lukašenka, da bi se izvodila cenzurisana dela savremene, domaće i inostrane, dramske književnosti. Izvođenje prve premijere, drame Sare Kejn „Psihoza 4.48“, zabranjeno je, a u obrazloženju tamošnjeg ministarstva kulture je stajalo da se tim dramskim komadom promovisao svet pun samoubica i homoseksualaca koji ne postoji u Belorusiji! Slobodni teatar je potom svoje pozorišne predstave počeo da igra u svim mogućim ilegalnim varijantama, zbog progona režima. Spisak je imponantan – privatni stanovi, kuće, kafane, po selima, šumama, na isceniranim venčanjima itd. Beloruska policija je pravila racije svaki put kada bi doznala tajnu lokaciju. To bi automatski značilo i višednevni pritvor

za prisutne a često i ozbiljnije psihofizičko šikaniranje. Paralelno sa time su se redale druge depresivne epizode iz političkog života – prebijanja, otmice, nestanak i lične tragedije raznih ljudi bliskih Teatru. Premijeru teksta Edvarda Bonda „Eleven Vests“ u privatnom stanu u Minsku, specijalne policijske snage su prekinule i uhapsile sve, izvođače i publiku, u kojoj je bilo i stranaca. Sve to i dalje nije slomilo volju umetnika da nastave sa radom.

Kako su vrata svih državnih tj. svih pozorišnih kuća zatvorena za većinu članova BST-a, to ih je prinudilo da konstantno budu na turnejama, često van granica svoje zemlje. Vlast im ne brani da putuju jer se nada da će negde tražiti azil i ostati, što im izgleda nije u planu. Komad koji ih je proslavio – „Biti Harold Pinter“ – kolaž je isečaka Pinterovog teksta povodom primanja Nobelove nagrade, delova njegovih političkih drama i pisama političkih zarobljenika u Belorusiji, koji su u fuziji sa preciznom i energičnom režijom Vladimira Šerbana i raskošnim talentom ansambla. „Nema logike u našem postojanju, ali naše pozorište je plemenita stvar, san“, kaže Šerban.

Niko ne očekuje da pozorište promeni svet, ali odjek koji je npr. komad „Deep Cut“ imao u Velikoj Britaniji (produkcija je primila i „Freedom of Expression Award“, zbog buđenja veće svesti publike i shvatanja ljudskih prava) dokazuje da teatar može da utiče na stvarnost. „Osećati se ponosnim zbog onoga što ste stvorili je jedno, a osećati da radite pravu stvar, pri tom boreći se za pravdu i istinu mimo granica teatra je potpuno druga stvar...“, zaključuje reditelj Mik Gordon. Pozorište nekad može da uradi ono što nije uspelo medijima i javnosti, da ostavi trag, „podigne prašinu“, a potvrdu da je teatar pravo mesto za postavljanje ovakvih pitanja imamo još od antičkog doba.

HRONIKA POZORIŠNIH DOGAĐAJA, FEBRUAR 2009.

„Prevodi“, „Bazen (bez vode)“, „Oh, No“, „Rodoljupci“, „Protuve piju čaj“, problemi oko izbora novih upravnika...

Ana Tasić

Ni februar ipak nije obilovao premijerama, kako smo to očekivali, naročito kada je reč o beogradskim pozorištima. Da li zbog najavljenih smena upravnika pozorišta, ili ekonomske krize koja je pozorištima isekla budžete, ili zbog nečeg trećeg ili četvrtog, beogradska pozorišta su dala samo dve premijere, i to u roku od nekoliko dana krajem meseca, dok je prva polovina februara delovala tužno i zamrla. Ovaj komentar bi mogao da se pročita i kao predlog (i/ili vapaj!) upravama beogradskih pozorišta o boljoj koordinaciji termina premijera i premijernih gostovanja.

Predstava *Bazen (bez vode)*, prema tekstu Marka Rejvenhila koji se, u prvom planu, bavi svetom savremene likovne umetnosti, premijerno je izvedena na sceni „Raša Plaović“ Narodnog pozorišta, u režiji Đurđe Tešić. Predstava je ostvarena u okvirima postdramske estetike, imajući u vidu odsustvo fiksiranih likova i linearne naracije, upotrebu mikrofona i video prenosa, kao i poigravanje sa klišeima pop kulture. U Beogradskom dramskom pozorištu premijera nove predstave Dalije Aćin, *Oh, No!*.

Na sceni Beogradskog dramskog pozorišta je gostovao ansambl zrenjaninskog teatra „Toša Jovanović“, sa predstavom *Mrtve duše*, nastalom na osnovu Gogoljevog romana, u režiji Ljuboslava Majere. Nekoliko dana kasnije, na istoj sceni, beogradskoj publici se predstavilo Kruševačko pozorište, sa predstavom *Svet*. Ovaj Nušićev komad, ne onako živopisno i zahuktalo smešan, kao što je to slučaj sa „velikom“ Nušićevim komedijama, reditelj Vladimir Popadić, u svojoj scenskoj interpretaciji, fino je pomerio

ka apsurdu, tačno ističući malograđanske težnje porodice Melentijević.

Zbog rekonstrukcije zgrade šabačkog pozorišta, premijera predstave *Protuve piju čaj* (Dragoslav Mihailović/Jug Radivojević) održana je na sceni Bojan Stupica Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Događaj je ispraćen sa ogromnim interesovanjem, tolikim da je brojna publika ostala da stoji, uporno se boreći za prostor. Ako sudimo po bučnim ovacijama gledaoca po završetku predstave, čak ni oni koji su stajali tokom predstave, sa strane, nisu zažalili zbog neudobnosti. Predstava *Protuve piju čaj* crnohumorno, direktno, iskreno, bez uvijanja i nepotrebnog, lažnog morala, prikazuje naše mučno suočavanje sa tranzicijom. Iscrtavajući sudbine nekoliko likova sa društvene margine, koji su se našli u jednom neuglednom staničnom bifeu, zbog kašnjenja voza, predstava se bavi problemom nesigurnosti naših života u vremenu prilagođavanja novom sistemu vrednosti. Preplitanje životnih priča jednog propalog glumca-alkoholičara, metiljavog studenta, prostitutke, televizijske rediteljke, šefa bifea, kriminalističkog inspektora i drugih likova izaziva niz veselih, tužnih, ali i vrlo brutalnih situacija.

Premijera Sterijinih *Rodoljubaca*, u režiji Larija Zapije, na sceni Narodnog pozorišta u Užicu vrlo nas je obradovala zbog prilično smelog, svežeg, radikalnog tumačenja ovog klasika srpske dramske književnosti. Reditelj se odlučio za minimalistički, brehtovski stil interpretacije koji se ukazao kao vrlo efektan, neposredan način prikazivanja, na žalost i dalje vrlo aktuelnog problema lažnog patrio-

Bazen (bez vode), Narodno pozorište Beograd

tizma. Jedan od najradikalnijih rediteljskih postupaka u ovoj predstavi je polna transpozicija likova - Lepršić, Smrdić, Gavrilović postali su Lepršička, Smrdička, Gavrilovička, dok su Zelenička, Milčika i Nančika postali Zelenić, Milči, Nandor itd. Ta inverzija se može shvatiti kao scensko uobličene ideje o prebacivanju odgovornosti na ženski rod, odnosno teze da su žene glavni krivci za nedavnu, vrtoglavu, pomamu neiskrenog rodoljublja. O tačnosti ove teze se može diskutovati, ali je nesporna njena scenska izazovnost i autentičnost.

U novosadskom Pozorištu mladih premijera predstave *Jare u mleku*, nastala na osnovu romana Jurija Poljakova (dramatizacija je piščeva), u režiji Borisa Liješevića (dramaturg Branko Dimitrijević). U *Jaretu u mleku*, dva pisca se opklade da će od jednog autsajdera, koji jedva da je pismen, za dva meseca, napraviti čuvenog pisca. Ovaj zaplet pokreće oštro i duhovito obračunavanje sa društvenim lažima i snobizmom u umetničkim krugovima. Ali i ne samo u domenu umetnosti. Predstava je satirična prema savremenom društvu, zatim prema bezgraničnoj manipulaciji ljudima, kao i prema bezglavom, a suštinski besmislenom, jurenju za uspehom i slavom. Predstava je posebno zanimljiva u rediteljskom pogledu. Vrlo je svedena i direktna, neprestano se narušava iluzija, podstiče se komunikacija sa publikom, glumci više igraju u publici, mnogo manje na sceni, što je zanimljiv način da se ispitaju uverenja i prevare očekivanja publike.

U Narodnom pozorištu Sombor premijera predstave *Lepet mojih plućnih krila*, prema tekstu Uglješe Šajtinca, a u režiji Marka Manojlovića. U kragujevačkom pozorištu su premijerno izvedeni *Pioniri u Ingolštatu*, u režiji Ivane

Vujić, a prema tekstu, malo zaboravljene, nemačke spisateljice MariLujze Flajser, čije su drame, u velikoj meri, uticale na rad nemačkih naturalista iz šezdesetih godina - Fasbindera, Krecsa, Špera. Na lutkarskoj sceni Narodnog pozorišta Tosa Jovanović u Zrenjaninu premijera predstave *Čarobno kresivo*, na mađarskom jeziku, nastale na osnovu motiva iz Andersenovih bajki, u tumačenju gostujućeg reditelja Šramo Gabora, iz Pečuja. Reditelj je povodom ove predstave izjavio: „U Mađarskoj je sad popularno da se u predstavi kombinuje više različitih lutkarskih tehnika. Imao sam u vidu da se lutkarske predstave u zrenjaninskom pozorištu igraju na velikoj sceni, pa će glavne likove ove bajke predstavljati velike lutke, u punoj veličini glumca, a koristimo i maske, kao i plošne lutke. Likovni doživljaj gradili smo na dizajnu svetla - više svetla, a manje scenografije. Probe su bile inspirativne, saradnja otvorena, tako da smo lako nalazili najbolja rešenja.“ A direktor zrenjaninskog pozorišta, Goran Ibrajter, takođe povodom premijere, rekao je: „Trudimo se da svake sezone pripremimo bar po jednu predstavu i na mađarskom jeziku. *Čarobno kresivo* će kasnije izaći i u verziji na srpskom.“ (oba navoda su iz „Građanskog lista“). U pozorištu Boško Buha premijera predstave *Čudo (Miracle)*, prema tekstu Sorena Ovesena, u režiji Ane Đorđević, rezultat saradnje sa danskim ASSITEJ-om i gradskim pozorištem iz Istanbula. U predstavi *Čudo* igraju srpski, turski i danski glumci i muzičari. Zbog svoje multikulturalnosti, činjenice povezivanja i prožimanja različitih nacija na sceni, predstava je vrlo značajna. Sa druge strane, u umetničkom smislu, ona baš i nije tako impresivna.

Predstava *Buba u uhu*, prema tekstu Žorža Fejdo, u režiji Ljubiše Ristića, sa

Nikolom Simićem, koji igra gospodina Šandebiza-Poša, posle kraće pauze je obnovljena, na sceni Teatra „Bojan Stupica“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Scenografija je ponovo napravljena, prema originalnom rešenju Vladislava Lalickog iz 1971. godine, a uradila ju je Jasmina Holbus. Premijera je bila 7. juna 1971. godine, što je bila diplomatska predstava Ljubiše Ristića, a njena dugovečnost je pravi fenomen - imala je preko 1.400 izvođenja! Povodom ove obnove, Nikola Simić, koji je u svim predstavama igrao od samog početka, dao je intervju listu „Politika“: „*Buba u uhu* se, zaista, može nazvati fenomenom, pogotovo ako se ne zna da je ta predstava još dok smo je radili bila pod znakom pitanja. Malo je nedostajalo da bude skinuta, odnosno da ne doživi premijeru. Na jednoj od generalnih proba bilo je neizvesno da li će izaći ili ne. Sećam se da je pokojni Ljuba Tadić bio na toj probi i da je dao zeleno svetlo da idemo do kraja. Probati komediju na sceni bez publike je kao daigrate za gluvoneme. Ne znate kakve će biti reakcije gledalaca, kako će sve to izgledati; posebno ovde, jer je to bio prvi vodvilj koji je igran kod nas. To je bio smeli pokušaj! Svi smo zdušno učestvovali u gradnji te predstave. I među nama, moram priznati, bilo je dileme kakav će biti krajnji ishod. Na premijeri se, međutim, dogodila prava eksplozija pozitivnih emocija. Nismo očekivali takvu reakciju. Bili smo u šoku, začuđeni. Tako je, eto, krenulo i evo traje do danas - naglašava Simić (navod iz „Politike“, 1. februar).

U februaru su se mediji dosta bavili pitanjem konkursa za nove upravnike beogradskih pozorišta u okviru čega i problematičnim. U tekstu u „Politici“, od 12. februara, istaknuto je da ansamblu Pozorišta na terazijama i Bitef teatra podržavaju sadašnje direktore. Na konkurs za novog upravnika pozorišta, u Ateljeu 212, kako izveštava „Politika“, prijavili su se Gorica Popović i Tihomir Stanić. Maša Mihailović, sadašnji operativni direktor Beogradskog dramskog pozorišta, mogla bi da bude nova upravnica ovog pozorišta. Kada je u pitanju pozorište Boško Buha, na konkurs za direktora se prijavilo dva kandidata, aktuelni upravnik Boško Đorđević, kao i Mirjana Ojdanić... Ostaje nam da sačekamo rezultate ovih konkursa, koji će, nadamo se, uticati na umnožavanje pozorišnih događaja u Beogradu, čiji se tok u januaru i februaru malo zagasio, možda baš zbog ovih neizvesnosti uprava...

Prevodjenje, Jugoslovensko dramsko pozorište (Foto: Emma Szabo)

Rodoljupci, Narodno pozorište Užice

**Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.**

VIŠE OD METAFORE

Nagradu „Žanka Stokić“ ove godine je dobila Gordana Đurđević – Dimić, prvakinja Drame Srpskog narodnog pozorišta

Igra sudbine ili tek posledica banalnog sticaja okolnosti, tek na dan kada je obznanjeno da je ovogodišnja laureatkinja priznanja koje nosi ime Žanke Stokić prvakinja Drame Srpskog narodnog pozorišta, odgovarajuća sudska instanca je donela odluku kojom je rehabilitovana slavna glumica, osuđena pre šest decenija na gubitak građanskih prava zbog toga što je tokom Drugog svetskog rata igrala za okupatore.

To za koga je zapravo Žanka Stokić igrala, pitanje je elementarne logike; to zbog čega je u stvari osuđena, rezultat je konkretne ondašnje politike; to kakva kazna joj je određena navodi na zaključak da je, s obzirom na recimo sudbinu njenog kolege Ace Cvetkovića, još dobro i prošla; to što je uopšte došla pod

udar zakona, stvar je većitog usuda glumaca koji vazda *pred nekim* igraju, a samo je pitanje okolnosti kako će biti protumačeno *za koga* igraju.

Otuda, barem za nas ovde u Srbiji, Žanka Stokić nije samo simbol velike dramske umetnice, jedne od najboljih komičarki našeg pozorišta i omiljene glumice Branislava Nušića (koji je upravo za nju pisao svoju *Gospođu ministarku*), već je i metafora sudbine koja glumce svih epoha razapinje između uzvišene veličine teatarske umetnosti i svakodnevnih bede života u pozorištu. Znamo kako je prošao Simovićev Filip Trnavac koji je u jednom času definitivno zalutao između te dve dimenzije stvarnosti. S druge strane, Šekspir nije opisao sudbinu putujuće

Gordana Đurđević – Dimić (Foto: Branko Lučić)

glumačke družine kojoj je Hamlet održao onako inspirativan programski govor deleći im savete, a ne vodeći računa o tome da ih nakon odigrane „mišolovke“ čekaju preki pogledi Polonija i drugih Klaudijevih žbirova, i to u državi za koju nam je unapred rečeno da je tamnica.

Jer ako su melanholičnog princa, uprkos ludilu, poslali s Rozenkrancom i Gildensternom put Engleske, možemo samo da zamislimo šta se dogodilo nesrećnim glumcima pošto su odigrali scenu kojom je raskrinkan zločin uzurpatora krune, prestola i danske kraljevske ložnice.

No, Žanka je ipak rehabilitovana. Njoj to najverovatnije ne znači mnogo, jer je zapravo suštinsku satisfakciju doživela kada ju je, bolesnu i na izmaku životne snage, pohodio Bojan Stupica pozivajući je u najreprezentativniji domaći teatar toga vremena – Jugoslovensko dramsko pozorište. Kažu da je umrla srećna.

Pa ipak, činjenica da se ovdašnja pravda setila velike glumice, makar i šezdeset godina nakon izricanja presude, krepri nas u varljivoj nadi da pozorište ipak nije tako efemerna umetnost kako nam se to isuviše često čini. Ostavite nam barem tu nadu, makar ona bila i lažna, i dozvolite da Žankinu današnju rehabilitaciju posmatramo van konteksta poli-

tike, ako je već njena presuda bila određena političkim razlozima.

***

Dramsku umetnicu i prvakinja Drame Srpskog narodnog pozorišta Gordana Đurđević Dimić za ovu značajnu nagradu kandiduju harizma, veličina i značaj Žanke Stokić baš kao i visoki ugled koji priznanju daruju imena prethodnih dobitnica.

U potpunosti predana pozorištu, vazda na tragu svega što je naučila od svog profesora Branka Pleše na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, neobuzdano moćnog talenta i neodoljivog scenskog šarma, velikog iskustva i spremnosti da pozorištu pristupa ne samo izvanrednim glumačkim instinktom već i ozbiljnim intelektualnim promišljanjem, Gordana Đurđević Dimić je tokom svoje dosadašnje bogate karijere odigrala veliki broj uloga u teatru, a pre svega u Srpskom narodnom pozorištu.

Gordana Đurđević Dimić je poznata kao dramska umetnica koja izrazito studiozno pristupa svakom glumačkom zadatku, njen odnos prema pozorištu, radu na realizaciji predstave, rediteljima i kolegama izuzetno je odgovoran; od reditelja ona uvek očekuje početni impuls, precizne i jasne smernice, ali njih prihvata samo kao polaznu osnovu koju tokom proba nadgrađuje vlastitim istraživanjima, često veoma smelim no nikada proizvoljnim. Ova glumica u svom poslu ne pristaje na šablone, vazda je spremna da se upusti u lucidno improvizovanje, uvek nepogrešivo pronalazeći pravi ton, tačnu nijansu, kojima, međutim, nikada ne izlazi iz dogovorenih okvira koji bi narušili smisao celine predstave, uloge, ili bi ugrozili njenog partnera na sceni.

Fascinantan je način na koji Gordana Đurđević Dimić maksimalne efekte postiže minimalnim sredstvima, ali i kako – često u istoj predstavi – zna na pravi način da širokim potezima plasira i barokne elemente svoje glume.

Zagonetna Agneza u Snajderovim *Dumanskim tišinama*, nezaboravna Crkva Ružica u *Beloj kafi* Aleksandra Popovića, zanosna Tatjana u Puškinovom *Evgeniju Onjeginu*, neodoljiva kao Šefica u Anujevom *Ženskom orkestru*, potresna

kao Tetka u Jovanovićevom *Oslobođenju Skoplja*, prostodušna služavka Jelka u *Tužnoj komediji* Gončarova i Savina, neobuzdano komična kao Puk u Šekspirovom *Snu letnje noći*, veličanstveno beskrupulozna kao Marija A. Moskaljova u *Ujkinom snu* Dostojevskog i Savina, Gordana Đurđević Dimić je na sceni podjednako ubedljiva i kao Žena iz manastira u *Nahodu Simeonu* Milene Marković, u crno zabradena starica koja u predstavi ne progovara ni reč, baš kao što s pozornice zrači sugestivnom komikom i u roli Gospode Amalije, *načelnice Dobrotorne zadruge Srpkinja Novosatkinja u Je li bilo kneževе večere? Vide Ognjenović*.

To da kao glumica može apsolutno sve, Gordana Đurđević Dimić je dokazala i ulogama koje je ostvarila na televiziji (serije *Vratit će se rode* i *Gorki plodovi*), ali i na filmu (*Memo, Jesen stiže dunjo moja, Sedam i po*).

Za svoj dosadašnji angažman u pozorištu Gordana Đurđević Dimić je dobila mnoga ugledna priznanja, pa i Sterijinu nagradu, dva „Zlatna ćurana“ na jagodinskim Danima komedije, nekoliko nagrada na Susretima profesionalnih pozorišta Vojvodine... a za priznanje koje nosi ime „Žanke Stokić“ preporučila ju je i činjenica da je 2007. godine dobila Nušićevu nagradu za životno delo.

Aleksandar Milosavljević

Žanka Stokić

KULTURNO-PROSVETNA ZAJEDNICA GRADA POŽAREVCA

Povodom održavanja pozorišne manifestacije „Glumačke svečanosti Milivoje Živanović“, raspisuje

KONKURS

za „Esej o glumcu“.

Pravo učešća na konkursu stiču radovi koji do sada nisu objavljeni. Kulturno-prosvetna zajednica grada Požarevca imenovaće žiri koji će proglasiti najuspešnije radove i dodeliti tri nagrade. Prva nagrada – 10000 dinara i plaketa „Zlatno pero“
Druga nagrada – 8000 dinara i
Treća nagrada – 5000 dinara

Pored nagrađenih radova, žiri će odabrati još do pet eseja koji će, uz nagradene, biti objavljeni u književnom časopisu Braničevo.

Esej o glumcu, potpisan punim imenom i prezimenom, poslati do 20.03.2009. godine na adresu:

Kulturno – prosvetna zajednica grada Požarevca, ulica Jovana Šerbanovića br. 1, 12000 Požarevac sa naznakom „Za konkurs“.

Rezultati konkursa objaviće se u istim glasilima koja su i objavila konkurs do 01.04.2009. godine.

Povelja Istarske regije Mariji Crnobori

ČOVEK MORA IMATI SVOJ SKLAD

„Za glumca se treba roditi, od oca i od matere. Ne znači to samo oblačiti nekakve druge haljine. Jednostavno rodiš se za to. Ili jesi ili nisi. Ja nisam postala glumiica, bila sam rođena za to. Puno sam recitovala u školi i u Istarskom internatu u Zagrebu pa su me oni koji se razumeju u tetar videli, čuli i pozvali u taj svet i na tu stazu. A na toj stazi treba imati sreće, ništa bez sreće“, kaže legendarna Marija Crnobori

Olivera Milošević

Zavičajna poezija i Povelja Istarske regije za njenu interpretaciju, nagrada za glumačku i kulturnu misiju kojoj je služila, vratili su, nakon mnogo godina, u javnost glumicu Mariju Crnobori. Sve se odvijalo početkom februara u njenom Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Došli su predstavnici gotovo cele Istre, svi sa po nekim poklonom za Mariju. I mnogi beogradski poštovaoci. Uzvratila je nadahnutom

interpretacijom čakavske poezije. Tako su mnogi prvi put bili u prilici da se sretnu sa onim što je postalo mit o Marijinoj glumi. Bila je to zaista retka i ekskluzivna prilika.

Zakoračila je u desetu deceniju života i veoma sigurnim korakom, svaki dan svrati u svoje Jugoslovensko dramsko, prati sve predstave na Bitefu, aktuelne događaje i sve nove predstave beogradskih pozorišta.

Rođena je u Banjolama pored Pule. Školovala se za učiteljicu kada je primenjen njen glumački talenat. Akademiju je završila u Zagrebu i nakon kratkog angažmana u Rijeci dolazi 1947. godine, na poziv Bojana Stupice, u tek osnovano Jugoslovensko dramsko pozorište. Ovako razmišlja o tome kako je počela da se bavi glumom:

– Za glumca se treba roditi, od oca i od matere. Ne znači to samo oblačiti nekakve druge haljine. Jednostavno rodiš se za to. Ili jesi ili nisi. Ja nisam postala glumiica, bila sam rođena za to. Puno sam recitovala u školi i u Istarskom internatu u Zagrebu pa su me oni koji se razumeju u tetar videli, čuli i pozvali u taj svet i na tu stazu. A na toj stazi treba imati sreće, ništa bez sreće.

Marija Crnobori je među poslednjim velikim tragedkinjama evropskog teatra. Njena uloga je u pozorištu bila da brani, zastupa i tumači visoku, strogu i zahtevnu umetnost. Klasičnu i klasicističku tragediju. Antigona, Fedra, Ifigenija, Ofelija su samo neke od uloga sa kojima je znala da strast učini snažnom, ali i da je obuzda. Ostvarila je brojne uloge, osvojila mnoge reprezentativne umetničke nagrade, ova je još jedna perla u nizu. Dobričin prsten, priznanje Saveza dramskih umetnika Srbije za životno delo

Marija Crnobori (Foto: Đorđe Tomić)

dobila je 1992. godine. Tim povodom je objavljena i monografija o njoj u kojoj Mata Milošević piše: *Da nam nije dala ništa drugo do svoju Antigonu, svoju Fedru i svoju Ifigeniju imala se rašta roditi...*

– Kako pamtim repertoar koji sam igrala? Nisam mogla da dođem sebi od posla. Igrala sam lep, veliki klasični repertoar. To je velika sreća, moći to igrati.

Svoju skromnost u spoljašnosti neguje oduvek. U mladosti je imala lepotu kojoj nije bila potrebna šminka van scene. Jedan njen kolega piše o tome kako je bila najlepša žena svog vremena i pri tom glumica velike moći. Za pred-

stave u kojima je igrala u Jugoslovenskom dramskom, publika je čekala u dugim redovima za ulaznice. Da li može da uporedi to kako je nekad bilo a kako je sada?

– Mislim da nije potrebno upoređivati to kako je nekad bilo sa ovim kakvo je danas. Svako vreme nosi svoje oznake i svoj ritam i svoj način. Onda je bilo onako, a sada je ovako. Onda je bilo dobro i sada je dobro Jugoslovensko dramsko.

– Čovek mora imati svoj sklad – kaže Marija koja ume da bude duhovita i stroga istovremeno, koja sa mladalačkom strašću i danas govori čakavsku poeziju i sigurnim korakom ide da stvarno ispuni svoj vek.

SVAKA KOMIČNA ULOGA NOSI I TUGU

„Mi smo se i upoznali u Jugoslovenskom dramskom, kad smo igrali *Ribarske svađe*. Nas dvoje igramo momka i devojkicu, nešto se došaptavamo oko teksta, a Bojan Stupica kaže: 'Vi zaljubljeni, nemojte to sada'. To je bila šala, tada nije bilo ničega između nas, ali kao da nam je dao dobru ideju“, kaže Branka Veselinović

Tijana Spasić

Najstariji glumački par u Srbiji, Branka i Mlada Veselinović, živi u bajkovitoj kućici, u samom centru Beograda, a opet skriveni od očiju prolaznika. Oni će vas oduševiti svojom energijom i neposrednošću, dirnuti svojom nežnošću, kao i ogromnim entuzijazmom i spremnošću za pomoć drugima, pre svega kroz njihov čuveni Fond za invalidnu decu i omladinu. Njihov dom je poput malog zamka čuda, sa hiljadu sitnica koje plene pažnju, od fotografija, medalja i nagrada, do slika, raznobojnih maski i lutkica, dobijenih ili kupljenih ko zna gde. Gospođa Branka kreće se među tim šarenim stvarčicama kao „Alisa koja je odrasla ali nikad nije izgubila zemlju čuda“, kako ju je opisao Ranko Munitić. Iako je bila prvakinja Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Branka radije priča o svom humani-

Ludus: U kakvom sećanju vam je vreme Radio Beograda i emisije *Veselo veče*?

Branka Veselinović: U emisiji *Veselo veče* sam učestvovala punih pedeset godina i dobila dva Zlatna mikrofona. U to vreme smo putovali dosta po unutrašnjosti, bilo je mnogo entuzijazma... Od grupe koja je bila na početku niko nije živ osim mene: ni Čkalja, ni Mija, ni Deja, ni Joža, mnogi su otišli, kako ja kažem, gore kod Boge. Nedavno smo baš snimali *Trezor* za RTS povodom pola veka *Vesele večeri*. Novinari su inače vezani za moj život i Mladin. Mi imamo dobre memorije, između ostalog i zbog toga što smo neprekidno ispitivani. Ima osoba koje neće da govore, Marija Crnobori ne voli da priča sa novinarima, kaže da su neki put izmišljali šta nije rekla.

Ludus: Vi ste, Mlado, imali zanim-

osećanja vežu za vašu matičnu kuću, zaista nema gorčine?

Branka Veselinović: Zahvaljujući Jugoslovenskom dramskom pozorištu ja nikad nisam bila u pravoj penziji, iako sam penzionisana još 1981. Igrala sam *Tri sestre* Čehova, *U potpalublju*, pa u Jagoševom *Skupu*, gde sam pre dve godine pala i malo povredila nogu. Mene je Jagoš Marković pozvao, tad sam već imala oho-ho godina, a ceo ansabl me je divno primio. Šest godina sam igrala tu ulogu (Dundo Niko, prim.nov.), i tek ove sezone je to završeno. Ipak, mogli su malo više da se založe da Mlada dobije penziju, poklonili smo im skoro sve njegove komade koje je preveo. Neću da govorim poimence, ali oni vrlo dobro znaju. Nisam ja zlobna, ja sam samo žalosna što je tako. Ali mi smo optimisti, mi idemo dalje.

Ludus: Što se tiče vaše karijere, **Nevenska Urbanova** je jednom prilikom objavila da ste zaslužili da igrate više, da nisu iskorišćeni vaši izuzetni glumački potencijali. Imate li vi neki žal za tim?

Branka Veselinović: Što se mene tiče, ja sam igrala izuzetne uloge, alternacije sa Mirom Stupicom i Marijom Crnobori. Zna se šta, kad se odabere neko da bude prvak, onda samo oni igraju, a tada su to bile Marija i Mira. Ali zar ja treba zbog toga da ih mrzim? Da sam ostala u Narodnom pozorištu, ja ne bih upoznala Mladu, tako da mi ipak nije žao, mislim da je ovako ispalo mnogo bolje... (smeh, ljube se u ruku). Apropos veličina, teško je to odlučivati, vidite koliko ima danas mladih, i ne samo glumaca, nego i novinara, pesnika, slikara. Ja hoću da se povučem, ali kome smeta ako idem dobrovoljno da igram za decu po bolnicama, ili za penzionere, ako tu možemo još malo da damo, pošto smo vitalni?

Inače, želela bih da ove godine slavim 70 godina umetničkog rada, u saradnji sa mojim Udruženjem glumaca.

Ludus: Poznato je da ste oboje poliglote i da ste mnogo voleli da putujete, obišli ste sve kontinente. Jedno od zanimljivijih putovanja je bilo u Ameriku.

Mlada Veselinović: Tako je, Branka i ja smo se usudili davnih šezdesetih godina da odemo da budemo gostujući profesori u Americi. To se desilo tako što smo bili s predstavom na jednom festivalu u Parizu, tamo je bilo raznih ljudi iz pozorišnog sveta, između ostalih i upravnik jednog pozorišta iz Kanzasa, koji nas je pozvao da dođemo kod njega da držimo predavanja, odglumimo neku ulogu, režiramo nešto... Ja sam uvek u životu bio skroman, ja kažem „to je velika odgovornost“, a on će meni „kakva odgovornost, ne znaju Amerikanci ništa“. Mi smo šest meseci tamo ostali, ja sam uglavnom držao predavanja, a na kraju smo odigrali Brehtovu *Majku hrabrost*.

Branka Veselinović: Posle samo mesec dana putovali po zemlji, slušali smo Bitlse kad još nisu bili ni došli ovde. Bili smo pozvani i da ostanemo ali smo se ipak vratili. Išli smo dosta po svetu, da li sa pozorištem, da li kao turisti, da trošimo pare, zato ih sada i nemamo. I taman kada je došlo vreme da potrošimo život, a mi smo potrošili i pare.

Ludus: Negde od povratka iz Amerike učvrstio se vaš status komičarke. Da li ste želeli da se posvetite komediji, ili je tako odlučio slučaj?

Branka Veselinović: Jeste, odjednom je počela da me prati ta popularnost komičarke, ali ne treba to gledati kroz *Veselo veče* i estradu. I Mija je bio estradni glumac isto kao i ja, ali je bio divan glumac. Ja se ne bih složila da sam igrala samo komedije, ne zaboravite da sam imala veoma lepih dramskih uloga, igrala sam Aljonu Ivanovnu u *Zločinu i*

Mlada i Branka Veselinović (Foto: Đorđe Tomić)

kazni, Šarlotu Ivanovnu u *Višnjiku*, crnkinju u *Duboki su koreni*, Ikoničku u *Baladi o aždaji i junaku* Vuka Vuča, Majku Hrabrost u Americi, imala sam i svoju monodramu *Detelina sa tri lista* koja nije uopšte komična... Ali ako sam igrala komediju, Nušića pogotovo, to je bilo uvek fantastično dočekano. Za Ginu u *Ožalošćenju porodici* sam dobila Sterijinu nagradu, i mnoge druge nagrade sam dobila.

Ludus: za mene svaka komična uloga nosi i tugu, sigurno. Kao što je rekla moja Desanka, za mene, da „na dnu smeha leže suze“. „Branka je tužna, iako hoće da oraspoloži svakoga“, govorila je Desanka. Stvar je u tome da je ljudima potreban smeh, ne treba biti ogorčen, ne treba se prepuštati.

Ludus: Ta potreba za prenošenjem radosti i smeha ogleda se i u vašem humanitarnom radu, za koji ste odlikovani mnogim nagradama, između ostalog promovisanjem u jednog od prvih ambasadora Unicefa i Međunarodnom zlatnom olimpijskom medaljom.

Branka Veselinović: Mi nismo bogati, ali nismo ni gladni ni siroti, imali smo jednu veliku želju da pomožemo drugima, tako smo i Mlada i ja vaspitani. Pre oko 25 godina smo osnovali taj Fond za pomoć invalidnoj omladini, sada je on pri Crvenom krstu Srbije, imamo pet slepih koji studiraju muziku. Imali smo i Crnogorce i Albance, ne pravimo razliku u nacionalnosti. Redovno obilazimo decu po bolnicama, to su deca koja umiru od raka, ili su ometena u razvoju, oni meni neće da kažu: „Branka, šta si došla“, nego „Kad ćeš Branka opet da dođeš?“ Sada razmišljam da osnujemo još jedan fond, za pomoć bolesnim glumcima, koji bi bio pri Savezu dramskih umetnika. Mogu li ovi umetnici koji dobijaju tolike honorare da razmisle o tome, ako svako da samo hiljadu-dve dinara, znate koliko bi se sakupilo? Da damo poruku penzionerima da ne budu samo žalosni i ljuti. Još smo malo ovde na planeti i to zaslužujemo.

Ludus: Vi ste se, Mlado, paralelno sa glumačkim poslom i humanitarnim radom, aktivno bavili i prevodilaštvom, kao i mnogim drugim delatnostima u oblasti pozorišta.

Mlada Veselinović: Punih šezdeset godina sam se bavio prevodilaštvom, i još uvek radim. Preveo sam preko 40 drama sa engleskog jezika, koje su se igrale u pozorištima širom Jugoslavije, i član sam Udruženja književnih prevodilaca Srbije. Učestvovao sam u timu koji je osnovao BITEF, sa Mirom Trailović i Jovanom Čirilovićem, a dao sam i ime ovoj pozorišnoj manifestaciji. Nisam vam rekao ni da sam deset puta uzastopno biran za sekretara Udruženja dramskih umetnika, i proveo tamo punih 25 godina, što je jedinstven primer u istoriji ove organizacije; isto toliko sam radio i za ITI (International Theatre Institute), kao i za Internacionalnu federaciju glumaca, sva tri posla potpuno dobrovoljno i besplatno.

Branka Veselinović: Žalosno je da ljude zaboravljaju, morate da se borite grdnio za svoj posao i za svoju egzistenciju. Ono što je on radio, to niko nije radio,

i niko nikad neće u Udruženju glumaca. Mi nismo nikad bili, ni jedan ni drugi, sujetni ni surevnjivi, jedno smo drugom pomagali, voleli se, putovali, da ne govorim šta sve Mlada i ja nemamo od priznanja. I sada, kada idem u bolnice za decu ili za stare, uz Mladu koji je genijalan recitator, ja imam zahvalnost pred Bogom i prirodom što sam i dalje srećna u braku.

Ludus: Imate li neki recept za tako lep i dugovečan život u dvoje?

Branka Veselinović: Evo, mi imamo i godina, mi se zagrlimo, mi se smejemo, mi pevamo, Mlada meni svaki dan recituje. Ako postoje i neke razmirice u životu, one nikad nisu ogromne. Ta ljubav može da ostane i u razumevanju i u nerazumevanju. Mi se borimo, jedan drugog podržavamo, da još malo živimo i da se životu dajemo.

Ludus: Šta vam trenutno najviše zaokuplja pažnju?

Branka Veselinović: Ja sada pravim knjigu o dobroti, ona je trebalo da bude gotova do marta, ali tokom godine će biti. Već imam sakupljenih oko dvesta misli o dobroti. Dobrota je veoma potrebna čoveku. Ja nisam pisac, ali sam objavila knjigu dečijih pesama koju me je Desanka nagovorila da objavim, sa kojom sam preko trideset godina išla po školama i po bolnicama. Sa nama su povremeno išli i Andrić, i Branko Čopić, ali Desanka i ja samo bile stalne. Kada bi neko rekao da su Branka i Desanka brbljive, Andrić bi odgovorio: „ne, one nisu brbljive, one su samo govorljive“.

Ludus: Sudeći po vama, ne treba se boriti starosti, već samo uposliti sebe na neki način?

Branka Veselinović: Mnogo je lepo živeti, znate. I živeti ovoliko dugo. Neko kaže: „Dobro je, bre, dokle?“, i ja se onda našalim pa kažem: „Je li ja to nešto smetam, što sam još živa?“ Nisam nikada mislila da je to mnogo, moja baka je imala 93 i po kada je otišla na onaj svet. Živela je u Novom Sadu, jer ja sam Vojvodanka, i sećam se još njenog glasa kako kaže: „sve godine imaju svoje lepote“ (imitira razvučeni vojvodanski akcent), tako da sam ja imala to vaspitanje od rane mladosti. To su stvari koje može da zna samo onaj ko ih je doživio. Ako su male penzije, život je velik, dugačak. To su ti talasi, cunami prode, cunami se smiri, to je moj život. Život ispunjen dobrotom, ne samo našom nego i tuđom. Čistač na ulici Rom, prode kraj mene i kaže: „Zdravo Branka, alal ti vera!“

I evo, za kraj želim da vam izrecitujem moju pesmicu o starosti:

„Starost nije sramota
i o tome - dosta!
Još malo življenja
u starosti osta!
I nemoj mladosti sa mnom da se
šališ,
tužno da me gledaš, ili da me žališ!
Neka ti tvoj mladi život pruži i
starački žar!
Ako nećeš da ostariš - to je tvoja
stvar.
Ljudi moji, pa šta da se radi,
Ne možemo, brate, večno biti
mladi!“

Branka Veselinović (Foto: Đorđe Tomić)

tarnom radu nego o plodnoj glumačkoj karijeri, a glumi i dan-danas, uveseljavajući decu po bolnicama i stare po domovima. Inače vedra duha, i kako za sebe kaže, „tragač za smešnim“, legendarna glumica jedino je osetljiva na nepravde nanesene njenom mužu Mladi, koji uprkos svojim mnogim zaslugama nije dobio Nacionalnu penziju.

Ludus: Kada se pogleda vaš životni put, sve različite delatnosti, umetničke i humanističke, kojima ste se oboje bavili, čovek može samo da se divi vašoj energiji i zapita odakle vam snaga?

Mlada Veselinović: Sad kad se setim, ni sam ne znam kako sam stizao, kao mlad, da budem generalni sekretar Udruženja dramskih umetnika, generalni sekretar Međunarodnog pozorišnog instituta, da svako prepodne budem na probi, a uveče da igram predstavu, i još da studiram engleski. Branka i ja smo obišli sve kontinente i doživeli smo ovoliko godina koliko smo doživeli, pa se čovek pita, pa je li moguće to sve? Mnogo sam radio, mnogo. I sad bih mogao ja da radim nešto aktivno, samo naravno, niko neće kad vidi koliko imam godina (smeh).

Branka Veselinović: Jeste, ali je i druženje nekad bilo mnogo veće nego sada. I to je neki dan rekao Đuričko, mladi glumac, drag mi prijatelj i čovek: „Drugo je vreme. Sad samo trčamo da nešto zaradimo, i onda nas posle ljudi prepoznaju po reklamama“.

ljiv put od majora JNA (odnosno, u to vreme NOVJ) do glumca Jugoslovenskog dramskog pozorišta?

Mlada Veselinović: Ja sam u Jugoslovenskom dramskom od osnivanja, 1948, u prvoj predstavi „Kralj Betajnov“, sam igrao seljaka. Pre toga sam bio oficir jedno 10-15 godina, onda je došao rat, bio sam zarobljen i odveden u Nemačku. U logoru Ofenburg sam učestvovao u formiranju pozorišne trupe zarobljenika na čelu sa Milanom Bogdanovićem, književnikom i kasnijim upravnikom Narodnog pozorišta. Bio sam i u mnogim kazničkim logorima, nekoliko puta bežao iz njih. Demobilisan sam u činu majora 1947. godine i od tada pa sve do penzije sam bio u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, gde sam odigrao preko 120 uloga. Takođe sam igrao i u Ateleju 212 i u teatru Boško Buha.

Branka Veselinović: Mi smo se i upoznali u Jugoslovenskom dramskom, kad smo igrali *Ribarske svađe*. Nas dvoje igramo momka i devojkicu, nešto se došaptavamo oko teksta, a Bojan Stupica kaže: „Vi zaljubljeni, nemojte to sada“. To je bila šala, tada nije bilo ničega između nas, ali kao da nam je dao dobru ideju... Posle nam je Mira (Stupica, prim.nov.) bila venčana kuma. Nas dve se čujemo i sada, ali ona ne izlazi mnogo, teško se kreće.

Ludus: Jagoš Marković je rekao da ste vi redak primer da se u pozorištu može biti dugo, a bez gorčine. Kakva vas

KO SU I KAKVA SU DANAS DOBRA DECA

„Dobar dečak“ Milan Marković. Broj likova - pet, tri muška, dva ženska

Ana Tasić

Fragmentarne strukture, drama *Dobar dečak* Milana Markovića bavi se savremenim životom u Srbiji, kroz prikaz života jedne porodice, razbijene i otuđene. Centralni je odnos između brata i sestre, šesnaestogodišnjeg Darka, koji se već, sa očiglednim zadovoljstvom, priprema za služenje vojnog roka, i dvanaestogodišnje Tine, nestašne, radoznale, maštovite, ali i hrabre i, možda paradoksalno, najracionalnije u toj osakaćenoj porodici. Njihova mama, četrdesetogodišnja Dragana, medicinska sestra, nije često kod kuće. Zbog porodičnog rasula, deca su prepuštena sama sebi, skoro sasvim nezaštićena. Usled usamljenosti, Tina se okreće svojoj mašti,

a Darko pristupa uličnim bandama, što je indikativno u smislu dečaćkih težnji da budu deo respektovano surove muške ekipe, čiji se članovi dokazuju kroz brutalnost. Darko nosi sa sobom pištolj, podstiče lokalne svade; ovaj motiv se može shvatiti kao problematizacija društvenog nasilja, čiji se koreni nalaze u tinejdžerskim igrama.

Slično jednom od ranijih tekstova Milana Markovića, *Dobro jutro gospodine Zeko* (igran na Večernjoj sceni Malog pozorišta „Duško Radović“, u režiji Jelene Bogavac), pisac i ovde provocira intelekt čitaoca/gledaoca, igrajući se sa različitim realnostima. Napetost, tenzija, neizvesnost između

realnog i imaginarnog, aktiviraju veću angažovanost čitaoca/gledaoca u procesu recepcije i interpretacije likova i radnje. Takođe, pisac daje niz detalja iz prošlosti likova, ne tumačeći ih do kraja, odnosno ostavljajući čitaoca da izvede zaključke o motivacijama njihovih kasnijih postupaka (npr. motiv preljube kod supružnika).

U drami su zanimljivi dijalozi, to jest odnos između monologa i dijaloga. Aktivna konverzacija se ponekada prekida iznenadnim monolozima likova, što se može shvatiti kao izraz gubitka njihove komunikacije, odnosno teškoće u uspostavljanju pune, obostrane komunikacije. Česta je i simultanost prizora, koja je rediteljski izazovna, a pogodna za navike savremenog gledaoca, čije su navike gledanja izgrađene na fragmentanoj strukturi filmskog i televizijskog jezika. Tekst karakteriše i iskren, neposredan humor, koji proizilazi iz svakodnevnih, životnih situacija. Ukratko, drama *Do-*

Milan Marković

bar dečak Milana Markovića je kvalitetno polazište za predstavu koja se na direktan, nesvakidašnji, emotivan, ali i trilerki uzbudljiv način bavi svakodnevicom života u današnjoj Srbiji.

Ovaj tekst, kao i niz drugih tekstova mladih dramskih pisaca iz Srbije, možete naći na adresi www.nova-drama.org

Milan Marković – biografija

Rođen 1978. godine, diplomirao na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. 2005. i 2006. godine radi kao asistent tokom treninga praktične dramaturgije (u organizaciji Tkh Beograd/Maska Ljubljana/Frakcija Zagreb). U 2006. godini učestvuje u Forumu mla-

dih dramskih pisaca tokom festivala „NEW PLAYS FROM EUROPE“ u Wiesbadenu. Kasnije te godine radi kao asistent režije na projektu „Wild animus“ u Zagrebu (produkcija Waxfactory, Njujork). U novembru 2006. učestvovao u organizaciji ljubljanskog festivala nove drame „PreGlej na glas!“. 2007. i 2008. godine radi kao koordinator projekta „Nova drama na Sterijinom pozorju“. Član je „SFW Nova drama“, grupe dramskih pisaca koja se bavi promocijom novog dramskog izraza u Beogradu. U okviru tog projekta učestvuje i vodi dramaturške radionice i scenska čitanja. Osnivač je i administrator arhivskog website-a www.nova-drama.org, najvećeg sajta te vrste u širem regionu. Izvedene drame: *Klupa*, Beogradsko dramsko pozorište, režija Goran Ruškuc (nagrada Josip Kulundžić, Fakulteta dramskih umetnosti), *Dobro jutro, gospodine Zeko*, Malo pozorište „Duško Radović“, režija Jelena Bogavac, *Aca to ne može da razume* (radio drama), *Dobro jutro, gospodine Zeko* (radio drama).

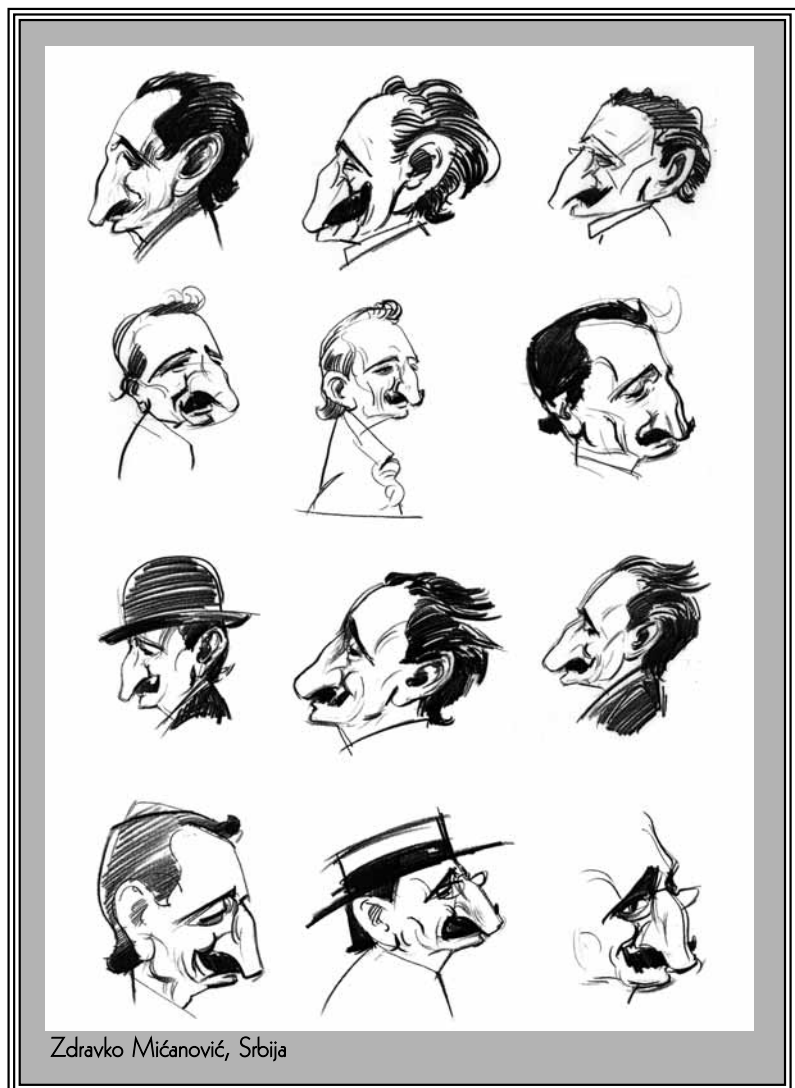
NOVA STRADIJA U STAROJ SRBIJI

Povodom stogodišnjice smrti Radoja Domanovića, umetnika čija je proza po mnogo čemu obeležila kraj XIX i početak XX veka u našoj književnosti, Narodno pozorište je naručilo tekst od Svetislava Basare, koji je, inspirisan Domanovićevim prozom, napisao komad *Nova Stradija*

Jelica Stevanović

Tvorac srpske satirične pripovetke, Radoje Domanović, rođen je 1873. u Ovsištu kod Topole, a umro u Beogradu, 2008. godine. Za vreme svog kratkog ovozemaljskog veka bio je sve-

dok izuzetno burnih političkih i društvenih događaja u svojoj zemlji (da li su ikad bila i da li će ikad biti drugačija?): Srbija odlukama Berlinskog kongresa stiće nezavisnost i postaje kraljevina;

Zdravko Mićanović, Srbija

Stradija, NP Beograd

zemlju potresaju spoljni (Timočka buna i Srpsko-bugarski rat) i unutrašnji nemiri (abdikacije, prevrati, državni udari, neuspeli i uspeli atentati); smenjuju se dve dinastije; osnivaju se prve političke stranke, svadaju međusobno i unutar sebe, cepaju se; donose se, menjaju, oktroišu i ukidaju ustavi; smenjuju se vlade... Konačni i dugo očekivani pad apsolutizma nije doneo i željene promene.

Šta se promenilo u proteklih sto godina? Da li su mlada država i mlad narod iz Domanovićevog vremena stasali i sazreli? Koliko se ono što inspiriše današnjeg satiričara razlikuje od onoga što je inspirisalo Domanovića? Kako bi izgledala savremena *Stradija*? Na ova i brojna slična pitanja kroz komad *Nova Stradija* pokušao je da odgovori najpre Svetislav Basara. „Ma koliko puštao mašti na volju, ma koliko hteo da povremeno iz satire predem u sotiju, da dibidus preteram, da prekardašim, nije mi uspevalo. Svaka je ludost pronalazila svog blizanca u takozvanoj 'realnosti' (...) Sve mi se više čini da je Srbija danas više *Stradija* od Srbije u kojoj je Domanović pisao svoju *Stradiju*“, veli autor.

Ista su pitanja bila i pred umetnicima koji su pripremali novu predstavu. Reditelj Kokan Mladenović smatra da je

„nepostojeća zemlja *Stradija*“, nekim čudom, „zemlja u kojoj mi, začudo, živimo sve ove godine, od kada ju je Domanović otkrio, do danas“. A sličnosti one stare i ove nove, snagom umetničke kreativnosti stvorene države, toliko su velike da je reditelj prinuđen da ih svim sredstvima – prikriva: „U situaciji gde parlament naše države liči na farsu koju izvodi kakvo palanačko pozorište, gde crkveni velikodostojnici izvode lascivne komade u kojima statira školska mladež, gde je estradizacija društva uzela toliko maha da bi se zemlja u kojoj živimo pre mogla nazvati Estradijom nego *Stradijom*, jako je teško pronaći adekvatni žanr i scenski izraz koji će vas čistih ruku izvesti iz tog 'mutnog mora bluda i kala' naše svakodnevice. Moji saradnici, glumci i ja, uporno se trudimo da odemo što dalje od ovog nadrealnog hiperrealizma u kojem statiramo u stvarnosti“, kaže reditelj i naglašava da su im uzori na tom putu „braća Marks, uvrnuti svet Monti Pajtona, radikalizam Saut parka, devijantnost Kralja Ibiya i svi oni likovi koji na umetnički način sublimiraju apsurdnost vremena u kojem je bestijalnost postala moralna konsanta i imperativ“. Tihon Bardak (Aleksandar Srećković), izdanak stare porodice koja već

više generacija živi u inostranstvu, ali koja je sačuvala čistu stradiotsku krv (jedinствене grupe C), praukun pisca i putopisca o *Stradiji*, dolazi u prapostojbinu nošen željom da upozna korene. Prebrodivši početne tegobe oko ulaska u zemlju poznaje Vođu i Nacionalnog boga *Stradije* (Miodrag Krivokapić), članove vlade, ministre, akademike, generale i druge viđenije zemljake, a potom zakone, običaje, mentalitet, pravila ponašanja...

Pored reditelja, autorski tim *Nove Stradije* čine dramaturg Branislava Ilić, scenograf Marija Kalabić, kostimograf Bojana Nikitović, kompozitor Marko Grubić, te gošća iz Slovenije Mojca Horvat koja potpisuje koreografiju i scenski pokret i Radovan Knežević koji će pomoći glumcima da uobliče scenski govor. Brojnu glumačku ekipu, pored pomenuutih, čine i Branko Jerinić, Miloš Đorđević, Marko Nikolić, Nebojša Kundačina, Nela Mihailović, Radmila Živković, Bojana Bambić, Milena Đorđević, Tanja Petrović, Hana Selimović, Ana Stojanović, Pavle Jerinić, Bojan Krivokapić, Rade Čosić i drugi. Premijera je bila 12. marta, na Velikoj sceni Narodnog pozorišta.

Uzbudljivo traganje za arhetipom

„Oliver Twist je svuda oko nas, možemo samo da odemo na Terazije i vidimo decu kako prose, a mislim da postoji i u nama, u smislu da vrlo često u životu osećamo odbačenost i samoću koju se onda borimo da prevaziđemo“, kaže reditelj koji po poznatom romanu Čarlsa Dikensa režira istoimenu predstavu

Tijana Spasić

Stevan Bodroža

U „Dušku Radoviću“ će u drugoj polovini marta biti postavljen jedan sasvim neobičan *Oliver Twist*, u kom će naslovnu ulogu igrati – balerina. Tim povodom razgovaramo sa mladim ali već uveliko afirmisanim beogradskim rediteljom Stevanom Bodrožom, koji stoji iza ovog projekta. Sem o svojoj verziji Dikensovog romana, Bodroža nam je pričao i o ponovnom otkrivanju Nušića, fascinaciji novom ruskom dramom, svojim rediteljskim uzorima...

Kako je došlo do toga da radiš *Olivera Twista*, i to prema dramaturziji Džeremija Broka koju je, kako čujem, pre oko deset godina postavio Nebojša Bradić u „Buih“? Po čemu će se tvoja predstava razlikovati?

Čuo sam i da tu istu dramaturziju upravo sada u Londonu radi Rouan Atkinson. Ja sam to malo pomerio, čak bih rekao da sam napravio iskorak ka jednoj vrsti simbolizma, jer kod nas Olivera Twista igra balerina, Milica Pisić. Ona inače igra i u *Knjizi lutanja* u „Radoviću“, božanstvenoj predstavi koju ja bez razmišljanja preporučujem kad me ljudi pitaju šta da pogledaju, jer mislim da je svojevrsno remek-delo. Vrlo sam ponosan što učestvujem u tom nekom visokokvalitetnom teatru za decu koje nastaje u *Radoviću*, i to na najboljoj tradiciji koja se neguje recimo u Holandiji ili nekim drugim kulturama gde se dečji teatar veoma ozbiljno shvata. Ja sam do sad radio dve predstave u „Radoviću“, *Trkača* pre dve godine, i još pre toga *Ljuljašku*, ali obe su bile za večernju scenu. Sad je ovo baš predstava za decu, i to je za mene jedno relativno novo iskustvo.

S obzirom da glavnog lika tumači balerina, kakvu vrstu plesa možemo da očekujemo?

To nije artikulisan ples, bilo moderan, bilo klasičan, više jedan jako stilizovan i pojačan scenski pokret koji izražava unutrašnja stanja tog deteta, ono što on proživljava u kontaktu sa spoljašnjim svetom koji je vrlo neprijateljski nastrojen, hladan i odbojan. Opredelio sam se za takav pristup zato što sam, čitajući tu dramaturziju, video da je u njoj Oliver Twist lik koji trpi radnju, on ima desetak replika u čitavom komadu. Zato mi je bilo zanimljivo da kroz scenski pokret, a koreograf je Damjan Keckojević, prikažem njegov unutrašnji svet koji bi, čini mi se, u interpretaciji jednog dramskog glumca ostao skriven. Meni je tu bitno kako jedno slabo, nezaštićeno, napušteno dete ipak pronalazi unutrašnju snagu da se izbori sa svim nedaćama

jednog vrlo okrutnog života, da bude dobro, da oplemenjuje ljude oko sebe i samim tim preokrene svoju sudbinu ka nečemu boljem.

Koliko se time odmiče od originalne Dikensove priče?

Ne bih voleo da zvučim pretenciozno, ali na nekom nivou ovo je skoro kao neki ezoterični Oliver Twist, gde je Oliver neka duša koja igra na tankoj ivici između dobra i zla, između tame i svetlosti, i na kraju pronalazi svoje mesto u tom svetu, u svetlosti i dobroti. Čitava ta priča Olivera Twista je pomerena ka arhetipskom, to naravno na sceni uvek znači ka stilizovanom i ka simboličnom. Tu će se pojavljivati lice njegove majke na video bimu, majke koju nije nikad upoznao, koja je umrla na porođaju, a igra je glumica Marijana Vićentijević. Ona mu se ukazuje u trenucima najvećih kriza, na primer kada ga zatvore u mrtvački kovčeg. To što ja radim je jedna avantura u kojoj jasno znam šta hoću i kojim sredstvima to hoću da ostvarim, ali naravno rezultat je uvek skriven. Volim kada radim predstavu da imam osećaj da sam se otisnuo u nepoznato; možda na tom putu otkrijem neku teru inkognitu, a možda i potonem, iako se nadam da neću, najčešće mi se to ne dešava. Ali, vrlo je uzbudljivo to traganje za arhetipom Olivera Twista.

Da li će scenografski biti dočaran uobičajeni viktorijanski svet koji se vezuje za ovu priču ili se išlo na neku vrstu modernizacije?

Nije mi toliko bilo bitno da slikam taj milje, to jeste zanimljivo, ali mislim da je daleko od nas. Čini mi se da, kada se stvari podignu na arhetipski nivo, bolje komuniciraju sa ljudima koji žive u nekom sasvim drugačijem vremenu. Jer, Oliver Twist je svuda oko nas, možemo samo da odemo na Terazije i vidimo decu kako prose, a mislim da postoji i u nama, u smislu da vrlo često u životu osećamo odbačenost i samoću koju se onda borimo da prevaziđemo.

Primetno je da radiš mnogo i to na najrazličitijim scenama u gradu - od Beton hale, preko BDP-a, Pinokia, Madlenianuma, Narodnog pozorišta, Moderne garaže... Da li sam insistirao na toj raznovrsnosti ili je tako igrom slučaja?

Moja jedina istinska pozorišna taktika da dođem do režija je toliko jednostavna i banalna da mi ne predstavlja problem da je kažem: kad kucate na što više vrata, neka od njih će se svakako

otvoriti. Ja sam napunio letos trideset godina i nisam bio baš mnogo srećan zbog toga, osećam se još uvek vrlo mladim, pogotovo u toj pozorišnoj profesiji. Pozorište je po svojoj prirodi zbilja negde efemerno, što je puno puta već rečeno, a takođe, što opet zvuči kao strašna fraza, uopšte nije lako u tom pozorištu trajati, moraš uvek iznova da se potvrđuješ. Neke dobre predstave koje sam napravio se igraju godinama, neke se ne igraju više, moraš ponovo da pokažeš da si zanimljiv, da ponovo privučete pažnju na sebe.

Ima li nešto što bi voleo da radiš, a što do sada nisi imao prilike?

Ako se ne računaju lutkarske predstave u pozorištu Pinokia, ja nemam na repertoaru u Beogradu nijednu komediju, jedina komedija koju sam radio bile su *Učene žene* u Narodnom pozorištu Republike Srpske u Banja Luci. Istinski sam uživao radeći to jer zapravo čeznem da radim komediju. Smešno je reći da sam otkrio koliko je Molijer dobar pisac, ali bio sam stvarno začuđen koliko je jedan „pisac iz lektire“ zapravo živ na sceni, kako komunicira sa savremenom publikom. Šokirao sam se koliko je on riznica fantastičnog humora, tako da svakako bih voleo da radim još neke Molijerove komade.

A od domaćih pisaca, možda isto nekog komediografa?

U poslednje vreme samog sebe sam začudio koliko me privlači da radim Nušića. Ja sam na svojim počecima radio isključivo „dramaturgiju krvi i sperme“, potom me je jako interesovala grčka tragedija. Kad su mi tražili na fakultetu da se bavim Nušićem ili Sterijom, to je meni bilo strašno, osećao sam to kao pritisak, nije me dovoljno zanimalo, činilo mi se da je to jedan okamenjeni, tradicionalni pogled na naše društvo. Međutim, pošto sam izabrao da režiram u Srbiji a ne da perem sudove u Londonu, vremenom sam shvatio da je Nušić veličanstven pisac zato što je on i hroničar i profet, on je predvideo i unapred kako će biti. Vi kad uključite televizor i vidite prenose Skupštine, vi zapravo vidite Nušića, načine na koje njegovi likovi razmišljaju, kako gledaju na svet. On je uhvatio srž onoga što je tužno i smešno, groteskno, u ovom našem mentalitetu.

Pre oko 8-9 godina rekao si da ti je Haris Pašović najbliži reditelj po senzibilitetu, bilo bi zanimljivo čuti da li ti se u međuvremenu promenio ukus.

Ukus se zaista menja s godinama, postajemo osetljiviji na neke stvari koje

su nam pre bile potpuno nerazumljive i daleke, a neke stvari koje smo voleli manje nas zanimaju. Ja sada istinski uživam u ovoj Mijačevoj poslednjoj, asketskoj fazi, u tim predstavama koje su potpuno svedene, formalno dovedene do pročišćenosti, a iznutra bremenite emocijama, značenjima, mislima... To mi je jako uzbudljivo zato što osećam kako je to nešto do čega se može jedino postepeno doći; da minimalnim sredstvima postigne maksimalan umetnički učinak teško da može mlada osoba, nekako mi je čak i žao kad vidim kako neke moje mlade kolege pokušavaju da prave te svedene, asketske predstave, mislim da je za to potrebna životna punoća koju neosporno Mijač ima. Jedna od stranih predstava koje su mi se najviše dojmile bila je *Brisanje* Kristijana Lupe po romanu Tomasa Bernharda, koja se izvodila pre tri godine na Bitefu i trajala šest sati. Sećam se da je postojala scena monologa od 45 minuta, koji ni jednog trena nije izgubio na svojoj zanimljivosti. Takođe je bila u pitanju jedna vrlo svedena predstava, ali potpuno iznutra puna. Ona je bila negde pseudorealistička, ali taj realizam je bio doveden do takvog nivoa, emotivnog zračenja, da je to postao neki transcendentni realizam, kao realizam filmova Tarkovskog. To je nešto što je meni bilo jako uzbudljivo da gledam.

Pošto dosta istražuješ šta se novo piše po Evropi, šta je to što te je najviše dotaklo u poslednje vreme?

Dokopao sam se nedavno jedne zbirke kanadskih drama, pa jedne zbirke poljskih drama koju je izdalo Sarajevo; moram da kažem, što je negde bilo i predvidljivo, da se najbolje drame ipak pišu u Rusiji. Bio sam vrlo razočaran recimo šta sad pišu u Poljskoj, očekivao sam mnogo više. Poslednja zbirka ruske drame *Vreme Kiseonika*, koju je preveo Novica Antić a objavio Zepter, jako je zanimljiva. Iz nje su neke drame već postavljene, kao *Hitler protiv Hitlera*, ili sam *Kiseonik*, a meni su bile fascinantne drame koje je pisala spisateljica Ksenija Dragunska koja je bila gost Bitefa prošle godine. To su poetske drame, potpuno atipične. Imam utisak kad čitam Koljadu ili Sigarjeva, da je to sve izašlo iz šinjela Gorkog i *Na dnu*, što je naravno dobro, ali s druge strane postoji ta tradicija koja dolazi od Gogolja, ta fantazmagoričnost, metaforičnost – Ksenija Dragunska potpuno piše na taj način. U zbirci postoji i drama *Terorizam* braće Presnjakov, jedna potpuno brilijantna komedija koja govori o terorizmu koji u svom životu neguju mali ljudi, o tome šta je to zapravo pravi terorizam. To je nešto što bih voleo da radim.

Predstava *Miracle* u „Buih“

IGROM PROTIV REPRESIJE

Muzička bajka *Miracle*, nastala u saradnji sa Gradskim pozorištem iz Istanbula i teatrom Batida iz Kopenhagena, nedavno je premijerno izvedena u Pozorištu „Boško Buha“

Predstava po tekstu Sorena Ovesena, u režiji Ane Đorđević i Marije Milenković, govori o pobuni ljudskog duha protiv represivnih režima, a u njoj učestvuju glumci iz sve tri zemlje.

Pre rečima jedne od rediteljki, Ane Đorđević, priča o kraljevstvu u kojem je

sve posvećeno održanju besprekornog reda predstavlja metaforu za život u totalitarnim društvima, koja nastoje da zabranama potisnu ljudsku prirodu, što nikad nije moguće trajno učiniti. Duh pobune u ovom slučaju se rađa iz duha igre, koji podseća ljude na sve životne

radosti koje su potisnuli, ali nikada i zaboravili.

Pošto je glumački sastav internacionalan, predstava je uglavnom neverbalna, s velikim osloncem u muzičkim numerama koje se uživo izvode na sceni.

„Miracle“ je treća koprodukcija između Danske i Srbije potpomognuta od strane Međunarodne asocijacije pozorišta za decu i mlade ASSITEJ, posle „Okamenjenog princa“ na večernjoj sceni „Radović“ i predstave „Igra“ u Pozorištu „Boško Buha“.

Kako najavljuju iz „Buhe“, predstava bi trebalo da gostuje po celom svetu, sledeći skandinavski pozorišni model.

T.S.

Miracle, Pozorište „Boško Buha“

REZIJA JE ULTIMATIVNI RAD SA LJUDIMA

„Od kad sam završila Fakultet dramskih umetnosti bile su mi bitne dve stvari: da moje predstave ne budu dosadne, i da ne izvetre publici iz glave pet minuta nakon gledanja. Zvuči jednostavno, ali zapravo je vrlo teško, i na tome nikada neću prestati da radim“, kaže mlada rediteljka

Nevena Šarčević

Staša Koprivica

Svakom mladom profesionalcu je teško da se izbori za svoj prostor u svetu starijih kolega. Ja imam i tu otežavajuću okolnost što sam žensko, a režija se nažalost i dalje često smatra za tipično muški posao – rekla je na početku razgovora za „Ludus“ Staša Koprivica čija se predstava *U pola cene* već uveliko prikazuje u Beogradskom dramskom pozorištu. Savremena je crnohumorna priča, sa elementima fantastike o novostepenim navikama potrošačkog društva koje preuzima životna pravila iz veselih magazina, dok se međuljudski odnosi narušavaju do maksimuma. Glavnu ulogu igra Daniel Sič, potištenog momka koga iskorišćavaju šef, gazdarica, devojka, prijatelji, sve dok ne dođe u kontakt sa misterioznom agencijom koja mu nudi u pola cene, da ukloni dve osobe koje ga najviše ugrožavaju. U postavi su Dragan Petrović, Ivan Tomić, Ana Franić, Azra Čengić, Dejan Matić, Slobodan Čustić i Danijela Štajnfelđ. Scenu je kreirala Tanja Marčetić, kostime Mornirka Balošević, a muziku komponovao Dejan Pejović.

„Ipak“, nastavlja mlada rediteljka, ima puno starijih kolega koji su baš

zahvaljujući svojim godinama i iskustvu više nego spremni da mi pomognu i budu oslonac u radu kada je to najpotrebnije. Iz dosadašnjeg iskustva sam shvatila da se autoritet u poslu ne postiže godištem, agresijom ili prepotencijom, već radom, argumentovanim stavovima i korektnim odnosom prema saradnicima.“

Šta vas je motivisalo da radite predstavu „U pola cene“?

Srbija je prepuna priča, filmova i predstava o malom, običnom čoveku koga tlači država, sistem, životna rutina. Ali niko se do sada nije pozabavio mogućnošću osвете tog nesretnog, prosečnog čoveka.

Po kom osnovu vi birate glumce, pošto znamo da pozorišnih kastinga gotovo i nema?

Uveliko dok čitam scenario u glavi imam idealnu podelu. Ali, ona brzo propada jer je unište mogući faktori. Najpre, gledam glumce na plati iz datog pozorišta i iz ansambla. U ovom slučaju izuzetno važna mi je bila glumačka sposobnost i način na koji određeni glumac radi na liku, pa i fizički izgled. Već sam saradivala sa Danielom Sičem i Ivanom Tomićem na predstavi *Ne igranj*

Engleze i oni su se sjajno uklopili u koncepciju i zbog svojih karakteristika i zbog načina na koji rade, dok su recimo, Dragan Petrović – Pele i Ana Franić bili

idealna podela zbog onoga što sam imala prilike da vidim u njihovom dosadašnjem radu. Bilo mi je od velike pomoći to što su svi oni i izuzetno prijatni za saradnju.

Šta vam je najbitnije dok režirate?

Da napravim dobru atmosferu u kojoj će glumci bolje saradivati. Ne ubrajam se u reditelje koji svojom drekom pokušavaju da dobiju zamišljeno.

Razmišljate li o publici dok režirate?

Još od kad sam završila Fakultet dramskih umetnosti bile su mi bitne dve stvari: da moje predstave ne budu dosadne, i da ne izvetre publici iz glave pet minuta nakon gledanja. Zvuči jednostavno, ali zapravo je vrlo teško, i na tome nikada neću prestati da radim. Upravo zbog ova dva faktora, često se bavim crnim komedijama, predstavama koje jesu zabavne, ali nipošto lagane.

Kako biste reagovali da se karte od ove vaše predstave prodaju u pola cene?

Ne bi mi smetalo, samo da sala bude puna! Jedino bi mi bilo žao zbog glumaca, jer bi se njima odbijalo. A, njihov rad ne bi trebalo i ne bi smelo vrednovati upola.

Radili ste po tekstu svog oca, Stevana Koprivice...

Tako sam htela, jer mi je izuzetno bilo stalo do te priče. I nisam se osvrtała na to kako će da ispadne i da prođe kod publike koliko da uradim onako kako sam zamislila. Iako sam mislila, da ću tek u kasnijim godinama raditi nešto u saradnji sa ocem, desilo se neočekivano ranije. Ali, već sada pripremam nešto novo.

Koja vrsta discipline je vama bitna u režiji?

Čini mi se da je najvažnije imati dobru koncentraciju, izoštrana čula, neverovatno čvrste nerve. Ovo poslednje je i najvažnije. Režija je ultimativni rad sa ljudima, a nije nikakva tajna koliko i kako je to stresna stvar. Moj stariji kolega, Branko Baletić je jednom prilikom rekao da „režija predstavlja, kao i politika, donošenje niza neopozivih odluka“ - a neopozive odluke nikada nisu u potpunosti dobro prihvaćene. Zbog toga su pribranstvo i spremnost na dogovor od suštinske važnosti.

Pozorište na radiju i radio kao pozorište

PRIKAZI, PREMIJERE, PROJEKTI

Radoslav Lazić, sada profesor na osječkoj lutkarskoj akademiji, nazvao je II program Radio Beograda jedinstvenom pojavom na našoj kulturnoj i medijskoj sceni

Mr Ranko Burić

U razgovoru sa Mirom Knežević za jutarnju emisiju „Radiovizor“, 8. XII 2008. dr Radoslav Lazić – sada profesor na osječkoj lutkarskoj akademiji – nazvao je II program jedinstvenom pojavom na našoj kulturnoj i medijskoj sceni. Kako nas, ipak, poslovi ali i sasvim banalni razlozi lako odvrte od radija, veoma su korisne tzv. najave programa, jer iz njih doznajemo šta sve određenog dana možemo slušati i lakše se opredeljujemo da određene emisije ne propustimo. Te kratke, ali veoma pregledne najave radnim se danom emituju na II programu u 7 i 57, 10 i 57 i 13 i 57, odmah posle kratkih vesti i uz odgovarajuću „špicu“. U dvema jutarnjim najavama – 19. i 21. I 2009. slušaocima je obećano predstavljanje najnovijeg broja „Ludusa“. Ispostavilo se da je u prvoj od tih najava bila reč o omašci. Mada je preuzet, a zainteresovan slušalac zbog toga mogao donekle zažaliti, ipak je

bolje da je širi auditorijum dva jutra bio upozoren da se novi broj pojavio. U „Kulturnim krugovima“ koje je tog popodneva 21. I 2009. uredila i vodila Tamara Vučenošević, Pavle Teofilović je u nekoliko minuta sadržajno prikazao januarski broj osvrnuvši se na sve važnije tekstove i tematske celine i probudivši radoznalost slušaocu.

Ne dešava se često da se nekoj drami posveti vreme čak i duže nego što sama traje. To se ipak desilo 16. januara pre podne. Jednosatni „Program za mlade“ I programa urednica i voditeljka Vesna Čorović-Butruć posvetila je najnovijem poduhvatu Dramskog programa i jednoj premijeri. Od 6 sagovornika samo je jednog uključila telefonskim putem, a ostale ugostila u studiju. Sagovornici su joj bili: osnovci i srednjoškolci, glavni i odgovorni urednik Dramskog programa mr Predrag D. Stamenković, kao i jedan od autora projekta „Čarolije mikrofona –

Prilog slepih nacionalnoj radiofoniji“. Projekat je pre nekoliko godina delimično podržan od gradskih i državnih struktura zaduženih za kulturu, a naišao je na opreznu ali nedvosmisleno podršku odgovornih u Redakciji Dramskog programa.

Radio-drama je samo jedan od dva segmenta projekta i njena realizacija razmotrena je i pohvaljena od strane Redakcije. Dakle, u rano popodne u nedelju, 18. I 2009. u redovnom terminu odmah posle Podnevnih vesti i Izveštaja o vodostanju na rekama, premijerno je emitovana radio-drama za decu „Vetruškina ledina“ Uglješe Šajtinca, u režiji Bojane Lazić. Kako se moglo doznati iz najave i objave, delo je realizovano još marta 2008. u koprodukciji Dramskog programa Radio Beograda, Saveza slepih Srbije i Gradske organizacije slepih Beograda. Datum emitovanja izabran je radi obeležavanja i u svetu slavljene dvestogodišnjice rođenja Luja Braja, francuskog velikana koji je stvorio najpouzdanije pismo za slepe. Uloge su tumačili učenici oštećenog vida iz škole „Veljko Ramadanović“, a pripremile su ih dve njihove nastavnice. Jedna je sagovornica Mire Knežević u „Maskama“ – tematskog dela „Kulturnih krugova“ posvećenog pozorištu koji se emituje četvrtkom – 15. I bila je dramska umetnica Biljana Keskenović, upravnica Narodnog pozorišta u Somboru. Među 6 premijera planiranih u 2009. pomenula je i dramu „Lepet“ Uglješe Šajtinca u režiji Marka Manojlovića, a u kojoj će i sama igrati jer se glume ne odriče ni na odgovornom upravnničkom položaju. Iako savremeni radio nastoji da bude vedar, brz i lepršav, da se ne vraća u vreme akademske ozbiljnosti, ipak previše raspricani i nasmejani voditelj zna da unese nemir i zabunu i da odvrati slušaoca. Još veću nelagodu često izazivaju tzv. kontakt-programi. Usiljen ili preterano ljubazan, baš kao i odveć slobodan razgovor, neretko neutemeljena ili neobrazložena mišljenja slušalaca izazivaju razmišljanje o naličijima demokratije, o slabostima uređivačke koncepcije određenog programa, o voditeljevoj nevestini. Naravno, skoro je nemoguće odoleti promeni frekvencije. Ponekad se, međutim, isplati koji minut strpljenja. Popodnevna emisija Radija B-92 „Sa Brakusom od 3 do 5“ dobar je primer. U tom muškom glasu ima neke topline i simpatične spontanosti, ali ta slutnja da će se sadržaj svesti na isprazno čeretanje javlja se čim taj glas čujete. No, sadržaj Brakusovih razgovora zna da iznenadi veoma prijatno. U jednoj od decembarskih emisija razgovaralo se o repertoaru Beogradskog dramskog pozorišta, ali i o akciji „Mesec humanosti“ toga teatra. U emisiji krajem prve polovine januara gosti su bili glumac Nikola Jovanović i reditelj Filip Grinvald, a povodom pripremane premijere predstave „Zečja jama“ Dejvida Lindzija Abera.

Poslednje subote 2008. premijerno je

na II programu emitovana dokumentarna drama „Alberto Fortis među Srbima u Dalmaciji“ Srdana Volarevića, u režiji Miroslava Jokića. Ovo je još jedna Volarevićeva odbrana srpstva, jedan pogled u istoriju i na ne samo negdašnji odnos Srba i Hrvata, pravoslavaca i katolika. Fakturam i režijom delo zadržava pažnju, čemu doprinosi dobra glumačka ekipa (u njoj su, na primer, Lepomir Ivković, Dragomir Čumić, Zoran Rankić, Petar i Vladislav Mihailović, Vladan Živković). Ne treba sumnjati u lektorsku pouzdanost Olge Babić. No, da li je ona često pominjana prezauletost glumaca imala kakav uticaj, tek iako je valjan nivo interpretacije obezbeđen, čini se da se glumci nisu sasvim saživali sa nijnasama govora stanovnika dalmatinskoga zaleđa. Bar u naše vreme nije teško naći govornike iz toga kraja, snimiti ih i neke odlike uklopiti u ovakva ostvarenja. U delo su lepo udenuti zvuci gusala i pevanja uz gusle, ali se nameće pitanje da li naš nacionalni radio raspolaže snimcima guslara iz toga kraja (bio bi golem propust ako ne raspolaže) i zašto se ti snimci ne koriste.

Među decembarskim premijerama valja pomenuti delo Blagoja Jastrebića „Džezva i crvene šoljice“ u režiji Saše Latinovića, emitovano u seriji „Drama II programa“ – zabavno i dinamično, uz odličan glumački kvartet koji čine: Lepomir Ivković, Branislav Zeremski, Jelena Stoiljković i tako prepoznatljiv i drag Zoran Rankić.

NIKO VIŠE NE RASTE IZ BAJKE

„Naravno da sve društvene okolnosti utiču na intiman život. Svaka društvena okolnost nekome odgovara a nekome ne. U redu, mora postojati san o nečemu. Postojao je, pa se izjalovilo. Valjda će opet da se vrati taj san. Gde je čovek, čovek a ne materijal za proizvodnju i potrošnju novca. Možda to nije moguće, otkud znam“, kaže Milena

Tatjana Nježić

Milena Marković

ISTORIJA, SOK, SALAMA

Gleda me spomenik i pita me
Da li se sećam
Ne
Gleda me grob neki i pita me
Da li ga žalim
Ne
Grade ga grade ponovo
Sa skele padne siromašak
Da li ga žalim
Da
Žalim ga sa pola kila leba
Salamom
Sokom što je pola popio
Žalim za sokom
Žalim za salamom
Žalim za ženom što ga čekam
Žalim za sobom što sve to
Gledam
A imam pare u džepu
I ne znam odakle sam
Od kurjaka i medveda
Od onih što su na skeli
Bili pa pali

Ima ljudi kao ti
Žale za spomenikom
Grobom
Nepravdom jadom
Ja eto žalim za
Salamom

DIV

Otac mi je rekao da nije patio u zadrugi
Ko neki što pričaju da su patili
Deda Tihomir onaj,
Što je lečio jalove žene, taj
On ga je poslao da radi u zadrugi
Leto je bilo
Otac je radio ali nije patio
jer radile su sa njim starije
devojke neke
i one nisu nosile gaće i seno je
mirisalo na ribu i videlo se
bilo je providno kada padne kiša
i kada sunce prodje kroz taj cic
video im je vranu išao je
za njima kao ker i jednom je
pala kiša i munje su sevale i sve
su se
sakrile pod vojničko platno
on je
jedini bio hrabar
i stajao tamo na kiši
kao neki div
a seno je
mirisalo na picu
taj mladi div na kiši
sa tek niklim dlakama
munje i gromovi
cic na učkur
a krave muču
a planeta se okreće
i te pice i to seno
i to blato pod bosim nogama
sve te devojke što će da budu
njegove
joj munje i gromovi
nema tu patnje baš
jok

REKO MOJA REČICE

Reko moja rečice
Primi mene majčice
Reko moja rečice
Od sumraka rumena
A od jutra blistava
A u podne opasna
Reko moja rečice
Primi mene majčice
Da ti mene odvedeš
Do velikih mostova
Do velikih gradova
I do srećnih naroda
Do velikih mostova
I do strašnih brodova
Gde se vidi zastava
Neka sva u cveću

Milenu Marković prati, između ostalog, glas da je jedan od najupečatljivijih glasova naše pozorišne scene. U poeziji takođe. Kritika za njene komade ne šteti ubedljive reči hvale ni publika gromke aplauze. Njeno delo ovenčano je vrednim nagradama među kojima je i, za sada poslednja, „Todor Manojlović“ a kojom je „optužena“ da se njeni komadi „vanredno obračunavaju se sa malograđanštinom i nacionalnim iluzijama, ulaze u dijalog o prevrednovanju vrednosti i postavljaju nove okvire umetničkog stvaralaštva na srpskom jeziku“.

Ona sama, pak, veli da je na pisanje tera muka a da su retke radosti od toga.

Nedavno vam je pripalo prestižno priznanje „Todor Manojlović“. S kakvim osećanjem, uverenjem ste primili vest a potom i nagradu?

Nagradu sam primila sa velikim oduševljenjem, iz nekoliko razloga. Prvo, jako je lepo kad se dobije nagrada, to znači da postojiš i da te cene. Drugo,

Todor Manojlović je bio zanimljiv i svestran čovek. Treće, potonuo mi je čamac na Savi tako da nikako da stanem na zelenu granu, a tu nagrade pomognu.

U obrazloženju se, između ostalog, kao odlika vašeg opusa ističe „moderan umetnički senzibilitet“. A to, iz vaše vizure znači...

Odgovarala sam skoro na slično pitanje, isto povodom nagrade, moraću opet, tako mislim. Moderna u suštini znači uvek traganje za istinom života, ljubavi i smrti, na nov i autentičan način u duhu vremena. Uvek je isto.

Otvarajući prošlogodišnji Bitez osvrnuli ste se i na neki raniji period kada ste čežnjivo zavirivali na taj prestižni teatarski festival, naravno, ne sluteći da ćete ga jednog dana kao ugledan, proslavljeni dramski pisac otvoriti. Postoji li i koja je ključna razlika između tog vremena i ovog u kome živimo? Mogu li se uporediti?

Za mene je razlika velika, jer sam tada bila mlada i drugačija. Sad mi je

bolje, a opet, mogu manje da izdržim, i manje se nadam i manje sam radoznala, to su lepote mladosti. Za mene nema upoređivanja toga vremena i ovog sad iz niza vrlo intimnih razloga. Istorijski i politički, nema velike razlike. Osim što je sada za nijansu gore. Rat je trajao koliko je trajao a ljudska beda ima da traje i traje.

Šta je uopšte (dramsko) spisateljstvo danas?

Prava drama je ono što je bila i uvek. Ono što je bila i kod Grka. Moj izuzetni profesor Jovan Hristić je imao jednu teoriju, zvao ju je jeretičkom, da je grčka drama bila kao rok-koncert, kao velika utakmica. Apsolutno tačna misao. Ja bih dodala da je to arena ljudskih strasti. Pevanje, plakanje, smejanje i navijanje. I onda saznanje da si čovek i da nisi sam. I velika poezija ima isto ta svojstva.

Da, moram da pišem. Uglavnom tera me muka, retke radosti su od toga. To može da kaže bilo ko ko se bavi umetničkim disciplinama. Samo diletanti imaju čisto uživanje, njima je to hobi, ne moraju ništa da plate.

U komadu *Brod za lutke* (po kojem se igraju predstave u JDP i SNP a i radi se u regionu) bavite se, između ostalog, fenomenom bajke kao matrice surovosti na kojima pokoljenja odrastaju?

Pa život je surov. Prvo, ljudi se rađaju surovo, u krvi i izmetu. Zna se da će da umru. Tu je i bolest i nepravda. I postoji plemenitost, ona može biti svojstvena i može biti iz sveta ideja. U bajkama oni plemeniti imaju čudo, oni pomagači su nekad plemeniti, kad treba, i to je sve tako. Malo ovako a malo onako.

Sad nažalost niko ne odrasta uz bajke. Zamenio ih je idiotizam jeftinih poterovskih kombinacija, Koeljo za decu.

Ali sad skroz. Nema Nabokova da priča o pošlizmu. A uživao bi sada, šta bi sve našao da komentariše.

Uprkos svemu, junakinja tog komada bi, na kraju, ponovo da se rodi. Ona nije žrtva jer je sama birala svoj put. Odnosno, strah je nije sprečavao ni spustavao u izborima?

Ja mislim da bi svi ponovo da se rode. I to ne pametniji ili ovakvi, onakvi, nego prosto da žive život. Ljudi su gladni života. To je jedna od stvari koja ih razlikuje od životinja. I to je u redu. Mnoge loše stvari idu iz toga i mnoge dobre.

U pravu ste da ta junakinja nije žrtva, ona stavlja sebe na žrtvu za umetnost, to je drugo. Ima dar, što bi u bajkama rekli živu vodu, čudotvorni mač, nešto je pojela, nešto je popila, smanjila se pa porasla. Pa je bacila kašiku.

Još sa dramom *Paviljoni* postavili ste pitanje „kuda idemo“; pa kuda idemo?

Nemam pojma. Pitajte Femu, ona zna, ona je sad jača nego ikad, nego nije smešna i dirljiva, nego je zastrašujuća.

Niste li komadom *Sine* apostrofirali nasilje kao obeležje generacije, a samim tim i vremena. Ako je nešto karakteristika generacije (ili većine) da li to (ma šta to bilo) postaje legitimno?

Nisam. Ja sam veliki protivnik uopštenog pisanja o nasilju kao takvom. Ili o vremenu kao takvom. To ostavljam britanskim japi dramatičarima. Te užasno ugodne teze u kojima se meškolje malograđani, one će da prođu. Nasilje i borba za moć je jedna od stalnih ljudskih tekovina i to može da spreči samo humani sistem. Sada, vladajući kapitalistički sistem nije takav.

Što se tiče tog komada, ja sam to pisala vrlo lično, postojali su neki ljudi koje sam znala, koje sam volela, koji su imali

Obrazloženje žirija Fonda „Todor Manojlović“

Na konstitutivnoj sednici Upravnog odbora Fonda „Todor Manojlović“ održanoj u Gradskoj narodnoj biblioteci „Žarko Zrenjanin“ 25. januara 2009. godine, novi članovi upravnog odbora – Vladislava Gordić Petković (predsednik), Predrag Miki Manojlović, Boško Milin, Vladimir Arsenijević i Radovan Živanović (članovi), odlučili su da Nagrada Fonda „Todor Manojlović“ za moderni umetnički senzibilitet za 2008. godinu pripadne Mileni Marković, dramaturgu iz Beograda.

Jedan od najupečatljivijih glasova naše pozorišne i poetske scene, Milena Marković je dramska spisateljica (*Paviljoni, Šine, Nahod Simeon, Šuma blista, Brod za lutke*), pesnikinja (zbirke: *Pas koji je pojeo sunce, Istina ima teranje i Crna kašika*) i scenaristkinja (film *Sutra ujutro*). Njene drame igrane su u pozorištima od Beograda do Čikaga i ovenčane nizom značajnih nagrada: Sterijinom nagradom za tekst, nagradom „Miloš Crnjanski“, a Markovićeva je prva dobitnica Nagrade „Borislav Mihajlović – Mihiz“ koju dodeljuje Srpska čitaonica u Irigu.

Umetnički angažman Milene Marković posvećen je distorziji stvarnosti, razaranju mitova i preoblikovanju životnih surovosti i neminovnosti u snažne i potresne jezičke slike iz kojih jednakom snagom izviru lament i bes. U njenim dramama se radikalno i bespoštedno preispituju etičke i estetičke vrednosti postapokaliptičkog sveta – sveta čija su osećanja i raspoloženja podeljena između otupelosti s jedne i čežnje za nepovratnom nevinošću i neostvarivom srećom sa druge strane. Svojim, kako sama kaže, „živim, gadnim“ jezikom spisateljica slika arhetipske junake i situacije u surovoj i obestrašćenoj stvarnosti. Teme disfunkcionalne porodice i razorenih nacionalnih mitova smeštaju *Nahoda Simeona, Šine* i *Brod za lutke* u tradiciju groteskne, apsuradne ali i elegične srpske drame druge polovine dvadesetog veka; no Markovićeva je pre svega dominantna figura postdramskog teatra u kome se fragmentirana vizija sveta reflektuje u razbijanju ustaljenih pozorišnih formi.

Drame Milene Marković obračunavaju se sa malograđanštinom i nacionalnim iluzijama, ulaze u dijalog o prevrednovanju vrednosti i postavljaju nove okvire umetničkog stvaralaštva na srpskom jeziku. Teme i dometi njenog dosadašnjeg opusa u saglasju su sa umetničkim i kulturnim postignućima velikana pisane reči po kome je nagrada dobila ime: to je i opredelilo Žiri Fonda „Todor Manojlović“ da ovoj izuzetnoj spisateljici dodeli nagradu za moderni umetnički senzibilitet.

slične priče kao te što ih ja pričam. Iz ljubavi sam to pisala i iz patnje. Nije bila teza. Jeste bilo zgodno za moju karijeru ali nisam baš to tada smislila zbog toga. Može da se proveriti.

Inače, te generacije tada su bile Miki Maus za ove sad generacije.

Vaš dramski ep *Nahod Simeon* je i priča o potrazi za identitetom...

Jeste, Simeonu radi jedan crv koji ga jede iznutra i tera ga da ide dalje i dalje i da pita i da traži i da gleda i da doživi i da uništi na tom putu. I on postane svetac na kraju, nakon što se sjedinio sa majkom i proveo u pokori mnogo godina. To je i u narodnoj pesmi, kako ga nalaze svog zlatnog, obasjanog. I kod mene je takav kraj. Odgovora nema, svako za sebe.

Da li je *Nahoda* upravo opsednutost sobom (i svojim identitetom) odvela u greh i propast?

Jeste, naravno, ali i u blaženstvo.

U scenariju filma *Sutra ujutro* ljubavnu dramu stavili ste u kontekst savremenog trenutka, realnosti koja oduzima svaku šansu i nadu. Nameće se pitanje koliko i kako društveni kontekst utiče na lični život, intimu?

U tom filmu je stvar o izgubljenoj mladosti, kao vremenu u kome su ti ljudi bili nešto drugo, o vremenu nade, o vremenu kad misliš da sve možeš. I reditelj Oleg Novković i ja smo tu prikazali momenat svesti, kada svako od njih vidi da je stvar prošla, momenat je prošao, odluke su donesene, neke prave a neke ne, u stvari, niko od njih ne zna da li je doneo pravu odluku, nema tu nikakve pouke. I tu, na tom mestu, svi se opraštaju i počinju da stare. Nema više. Šta je, tu je. Počinje umiranje.

To je ta priča i zato je, tako ja mislim, univerzalna.

Naravno da sve društvene okolnosti utiču na intiman život. Ali mi nije jasno koja to govoda misle da nije uvek bilo tako i da uvek neće biti tako iz ovih ili onih razloga. Svaka društvena okolnost nekome odgovara a nekome ne. U redu, mora postojati san o nečemu. Postojao je, pa se izjalovilo. Valjda će opet da se vrati taj san. Gde je čovek, čovek a ne materijal za proizvodnju i potrošnju novca. Možda to nije moguće, otkud znam.

Junaci komada *Šuma blista* su ljudi sa margine, koji žive u bespuću i beznađu a ipak puni žudnje za životom?

Naravno da ima žudnje za životom. Tamo gde su ti junaci i svuda. I molim vas, nisu to neki tamo, to su moji.

Gde vidite tačku preseka između vaših komada i realnosti u kojoj živimo?

Ne bavim se time. Ne mogu ja to da odgovorim.

Kako vidite savremenu kulturnu scenu danas i ovde?

Ima mnogo dobrih stvari. To je sve što mogu da kažem. Ne mogu da sogleдам kuda ide.

A (ne)moć umetnosti?

Umetnost je jako moćna.

Rekli ste da je Mišel Uelbek „najuzbudljiviji živi pisac u vremenu sušnom za umetnost“?

Da, on je jedini po mom mišljenju koji nastavlja velike pisce iz prošlih vremena. Dva njegova romana, ne svi, malo li je.

Kako gledate na savremene partijske kriterijume (i svakovrsne igre) oko izbora čelnih ljudi u ustanovama kulture?

Nikako ne gledam. Pozorište sve preživi.

Vašu poeziju, i sa zbirkom *Pas koji je pojeo sunce* i sa knjigom *Crna kašika* neretko prate epiteti „opora i strastvena“...

Malo je previše r i t u tim izjavama.

Negde ste rekli da pišući poeziju sopstvenu kožu izvrćete u hubanj da bi

Milena Marković

po njoj udarali?

Izvrćem i lupam, da, to sam parafrazirala Selina.

Šta, odnosno o čemu trenutno pišete?

Stalno ja nešto pišem ali nemam šta

da kažem o tome. A treba da idem u moj omiljeni grad Bor gde će da bude snimanje filma „Beli, beli svet“ Olega Novkovića, po mom tekstu.

Tamo će da bude čupavo.

Milena o „Brodu za lutke“

U programu za predstavu „Brod za lutke“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta Milena Marković u razgovoru koji je radila Marina Milivojević Madarev, između ostalog kaže:

„U *Šinama* se različite žene zovu Rupica jer, generalno, ne postoje nijanse u likovima. To sam apstrahovala da bih napravila poemu o zlu i nevinosti, o primalnim prizorima iz detinjstva koji utiču na životni tok ... Ja sam u indikacijama napisala da sve uloge igra jedna glumica da bih naglasila da su sve one objekat. U *Brodu za lutke* je suprotan princip. Ovde je žena subjekat. Ja imam naznaku u drami da te likove igra jedna glumica. U predstavi nije tako i to je bolje, jer je princip suprotan – treba prikazati kompleksan razvoj žene, od detinjstva do smrti. Njen lik je psihološki vrlo iznijansirana. Iz scene u scenu vidi se njen razvoj i na kraju njena labudova pesma sa kojom umire ... Ona je pokretač radnje, a ne žrtva kao u *Šinama*, odnosno jeste, ali u višem smislu – žrtva sistema, odnosa prema njoj... Ona je na neki način pionir, sve ide iz nje, iz njene prevelike energije, iz njenog haosa, iz njene čudnovate sudbine ...

Na pitanje o tome zašto je priču o savremenoj umetnici ispričala kroz fenomen bajke, odgovara: „Mislim da su bajke krvava obredna inicijacija dece u svet odraslih, pune su konkretnih znakova i simbola koji se odnose na eros i smrt, na nasilje, na razne psihološke modele, ali ne one iz primenjene psihologije već u arhetipskom smislu... Postavka da je ona u svakoj razvojnoj fazi drugi lik iz bajke pokazuje da je to njen koncept, način na koji ona doživljava stvarnost. Njena stvarnost nije u realnom prosedeu, već je onakva kakvu je ona vidi, doživljava, kakvu je napravila ... U sceni sa patuljcima uči ponašanje u grupi, u sceni Palčice i Žapca ostvaruje sebe kroz karijeru i uz pomoć ljudi koje na tom putu sreće. U bajkama junak uvek putuje kroz močvare, šume ... Treba preći sedam gora, sedam mora, postoje ličnosti koje pomažu, koje odmažu, ličnosti koje treba prevariti da bi se stiglo do određenog cilja ... Njen cilj je viši u tom smislu, ona sledi sebe ... Naizgled njoj svi smetaju na putu inicijacije, ali je veliko pitanje koliko joj stvarno smetaju, a koliko je ona sama napravila takvu situaciju da bi prošla kroz stvaralačko čišćenje, a stvaralaštvo podrazumeva izvrtanje kože na bubanj. Ona daje sebe na žrtvu da bi ostvarila svoje ciljeve koji su apstraktni. Kod Lovca i Orla imamo Pirncezu – Vasilisu Premudru. Vasilisa Premudra je lik koji se pojavljuje u više bajki kao i Baba Jaga ili Baš Čelik. Ona je specifična po tome što je aktivni ženski junak. Tu dolazi do iskakanja iz bajke. U sceni sa Orlićem ona prvi put dolazi do autentične, krvne veze. Zato se tu zove Žena – više nije lik iz bajke. I na kraju je Veštica – žene kada ostare, kad ne igraju igru bivaju proglašena vešticama.

MONOGRAFIJE

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:
mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović
cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ

Priredio Raško V. Jovanović
cena: 800 dinara

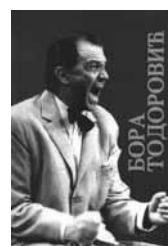
MIHAILO JANKETIĆ

Priredio Veljko Radović
cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević
Marković
cena: 800 dinara

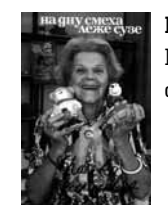
BORA TODOROVIĆ

Autori:
Dragana Bošković i Marko Misirača
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

BRANKA VESELINOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

IVAN BEKJAREV

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzecom sledeća izdanja
Saveza dramskih umetnika Srbije:

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 2631 464, 2631 522, 2631 592,

ŠKOLOVANJE BUDUĆIH GLUMACA

Budućnost glumišta nesumnjivo zavisi od toga gde i kako se školuju budući glumci. U Beogradu postoje tri akademije, dve privatne i jedna državna, a uz njih obilje pitanja, predrasuda, dilema

Nevena Šarčević

U Beogradu postoje tri visoke glumačke škole. Fakultet dramskih umetnosti, Akademija lepih umetnosti, Akademija umetnosti (ex-BK), odnosno jedna državna i dve privatne.

Sve one se takmiče za prestiž i reputaciju, jer je sve postalo biznis, a konkurencija je velika. Mnogi studenti istovremeno se raduju i tuguju zbog činjenice da postoji više umetničkih akademija. Posvećeni student glume uzda se u svoj talenat, kvalitetan i intenzivan rad na sebi, preporuku svojih profesora, kastinge i zvezde. Mnogi ambiciozni koji ne žele da čekaju na poziv „koji menja sve“ osnivaju posle školovanja svoje trupe. Vredni ne sede skrštenih ruku, već snimaju reklame ili rade kao voditelji, a zbog toga često bivaju osporavani. Neki studenti smatraju da je razlika između privatnih i državnih akademija u tome što „privatnici“ skuplje naplaćuju školovanje, ali su oni sigurni da će se kvalitetan rad na kraju isplatiti. Predrasuda o privatnim glumačkim akademijama svakako ima, pogotovo među glumcima koji su diplomirali na državnim fakultetima. Školarina je uglavnom najveći problem na privatnim fakultetima. Što se tiče tržišta u umetnosti, institucija audicije za dobijanje uloga skoro da ne postoji i, osim pojedinačnih slučajeva, do posla se uglavnom dolazi zahvaljujući privatnim kontaktima. Uspeh pojedinca na kraju ipak zavisi i od sreće a i od toga na koji način će se boriti na svom glumačkom putu. Za neradnike i netalentovane nijedna akademija nema čarobni štapić, a ne pomažu ni kasnije sponzori za nove projekte, jer kad-tad se uvidi realnost.

„Ono što je najvažnije, a možda i najteže je dobiti posao tj. ulogu“, kaže Milan Cvijetinović, apsolvant Akademije umetnosti (ex-BK). „To je veliki problem

danas koji prati sve mlade ljude koji završavaju. Mislim da je u glumi, u odnosu na neke druge poslove, još teže biti angažovan i raditi u bilo kojem mediju: pozorištu, filmu, televiziji. Svaki medij ima svoje draži i svaki mlad glumac bi u svakom trebalo da se oprobava. Moja očekivanja se verovatno ne razlikuju od očekivanja većine mladih glumaca i sa privatnih i sa državnih akademija. Svi razmišljamo o angažmanu. Potrebno je dobiti potvrdu za ono što radiš, videti gde si u odnosu na druge, jer to daje energiju za dalji rad.“

Olivera Ježina, docent na Akademiji lepih umetnosti napominje da se na mladima, na žalost, reflektuju sve anomalije našeg društva pa tako i srozavanje vrednosti kao što su biti obrazovan, biti radan, biti obavješten, pripadati grupi a razvijati svoju individualnost. „To jeste uopštena slika stanja ali u suštini ne bih pravila velike razlike između klase upisane 1997. i klase 2007. i na jednoj i na drugoj, kao i na svim ostalim između te dve granične godine na sreću postoje deca koja nisu oštećena teškoćama koje prate naše društvo. Bez obzira na to za mene je svaki student zasebna ličnost i svakom pokušavam da se obratim i pridem na njemu pristupačan i razumljiv način, što ne isključuje pored prijateljskog obraćanja ponekad i izvesnu dozu strogosti. Po mom mišljenju, ono što je najvažnije da student nauči tokom školovanja je biti uverljiv na sceni bez obzira o kom žanru je reč, na čemu se uporno radi tokom celog školovanja i svest da sam individualac koji apsolutno pripada kolektivu. S mojim studentima prvog dana raščistim sledeću stvar da ne plaćaju diplomu već samo mogućnost prisustvovanja nastavi i da se od njih očekuje apsolutno sve isto kao i na fakultetima koji su na budžetu.“

„Tokom poslednje decenije naša deca sa privatnih fakulteta jesu bila na izvestan način diskriminisana zbog predrasuda društva da se na ovim školama isključivo plaća diploma a da je kvalitet nevažan. To je s jedne strane uvredljivo za tu decu o kojima se govorilo bez ikakve sistematične opservacije njihovog rada i napredovanja u tim školama, a s druge

Vladimir Jevtović

strane uvredljivo je bilo i za sve nas koji smo radili ili radimo i dalje na tim školama. Na taj način imputira nam se da svoj posao ne obavljamo savesno i profesionalno. Međutim, rekla bih da se situacija zokom poslednje dve godine menja. Ljudi u svim medijima koji rade sa glumcima sa naše akademije veoma su zadovoljni njihovim kvalitetom i profesionalnošću. Mislim da dolazi vreme kada će stare predrasude iščeznuti a mladi glumci se valorizovati samo prema onome šta mogu da urade, a ne po tome odakle stižu.“

Milan Tankosić, student druge godine glume (ALU) kaže da je u dva navrata pokušao da upiše Akademiju. „Na prijemnima nisam bio ni saslušan do kraja. Treći put sam otišao na Akademiju lepih umetnosti i bio sam primljen. Radio sam celo leto da bih mogao da platim školarinu ali ne kajem se. Iako nas ima mnogo, smatram da za svakog može da se nađe posao nakon studija. Polje glume je veliko i smatram da svako ima svoju šansu da se oprobava u nečemu. Mi na fakultetu imamo i dodatne predmete – lutkarstvo i pantomimu, što nam omogućava da se i time u budućnosti možemo baviti. Najviše volim scenske borbe i akrobatiku.“

Profesor Vladimir Jevtović (FDU) ističe da studentu treba pomoći da upozna sebe na sceni i pred kamerom, da razvija sve svoje sposobnosti i da se pripremi za fizički i psihički, vrlo težak posao sa neizvesnim ishodom. „Na sve svoje klase gledam kao na mlade prijatelje. Svaka klasa ima svoju kolektivnu individualnost, odnosno različitost. Svaki pojedinačni student ima svoju individualnost iz koje razvija svoj budući glumački stil. Studiranje glume nije Reality show ili Olimpijada. Sve visoke škole glume kojima država da akreditaciju treba da sarađuju. Diplomirane studente procenjujem na osnovu kvaliteta na audiciji, a

Milan Cvijetinović

Danijel Kors

Milan Tankosić

Istorijat

Nastava na Akademiji za pozorišnu umetnost počela je 12. februara 1949. godine. Prvi profesori glume bili su Mata Milošević i Jozo Laurenčić, njihovi asistenti - Miroslav Belović, Stevo Žigon i Soja Jovanović, a prvi profesori režije - Bojan Stupica i dr Hugo Klajn. Prvi rektor i dekan Akademije bio je Dušan Matić. Vlada FNRJ 1950. godine donosi rešenje o spajanju Akademije za pozorišnu umetnost i Visoke škole za filmsku glumu i režiju u Akademiju za pozorišnu umetnost. Početkom šezdesetih godina, u skladu s orijentacijom širenja nastavnih programa u odnosu na razvoj medija, osnivaju se nove studentske grupe, što značajno proširuje obrazovnu delatnost. U decembru 1962. godine Akademija za pozorišnu umetnost menja naziv u Akademija za pozorište, film, radio i televiziju, a 1973. ona postaje Fakultet dramskih umetnosti, danas popularni FDU. Klasu je upravo primila Gordana Marić, dok drugu godinu vodi Dragan Petrović – Pele, treću Vlada Jevtović, a četvrtu Biljana Mašić.

Akademija lepih umetnosti u Beogradu priznata je 28. maja 1997. godine. Za deset godina rada, iz klase Petra Zeca, Ivana Bekjareva, Olivera Ježine i drugih izašlo je mnogo umetnika koji su uveliko angažovani na filmu i u pozorištu, a nekoliko diplomskih predstava našlo se na redovnom repertoaru beogradskih profesionalnih pozorišta. Studije glume na ALU tradicionalno karakterišu velika posvećenost svakom pojedincu, moderan nastavni plan i eminentni profesori. Klase vode Nebojša Bradić i Andrej Šepetkovski, Milica Kralj i Svetlana – Ceca Bojković, Anja Suša i docent Olivera Ježina, Slobodan Šuljagić i Daniel Sič. Anketirani studenti ove visoke škole najzadovoljniji su profesorima glume, akrobatike i scenskih igara. Najviše pohvala dobijaju docent Olivera Ježina i docent na predmetu igre Vera Obradović.

Akademija umetnosti nekada popularna kao BK akreditovana je/ priznata je 1998. godine. Po uzoru na elitne umetničke akademije širom sveta, Akademija umetnosti svojim studentima omogućuje maksimalno ispoljavanje sposobnosti i talenta. Proforski kadar trenutno čine Mirjana Karanović, Predrag Ejduš, Ivan Bekjarev, Nebojša Dugalić. Nekada su u ovoj školi predavali i umetnici poput Petra Banićevića, Ružice Sokić, Branislava – Cige Jerinića, Petra Kralja, Radeta Markovića. Feđe Stojanovića.

Razvoj tržišta i konkurencija među umetničkim akademijama doveli su do brojnih diskusija na temu da li je bolje pohađati privatnu ili državnu glumačku školu, a što na kraju dovodi i do pitanja o budućnosti mladih umetnika. Hiperprodukcija novih kadrova zahteva i detaljniju selekciju, a školovanje budućih glumaca budno prate reditelji, producenti, budući poslodavci.

ne na osnovu toga koju školu su završili.“

Danijel Kors, student treće godine FDU kaže da je glavni krivac za njegovu odluku da upiše glumu pozoriste Dadov, i dodaje: „U tom pozorištu sam osetio sve čari i pomislio da bi bilo jako zabavno da me neko za sve to još i plaća. Aplicirao sam na prijemni ispit na državnom fakultetu jer je to bio jedini način da sebi po poslednji put dokažem da je to poziv za mene. Ne mislim da su privatni fakulteti nižeg ranga ali meni lično je u tom momentu bilo potrebno da to bude Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu u čiji sam program i profesore imao najviše poverenja.“

Kao prvi veći nedostatak privatnih škola u odnosu na državne obično se navodi manja konkurencija na prijemnim ispitima, odnosno – kako ovi drugi vole da kažu - na privatne Akademije idu oni koji nisu upisali državne. To je ponekad verovatno i tačno, ali sa druge strane ima ih i koji smatraju da su klase na državnim akademijama popunjene decom

glumaca, te da drugi na istim nemaju ravnopravnu šansu pa radije pokušavaju na privatnim.

„Ne obećavam kule i gradove studentima na Akademiji“, kaže profesor Ivan Bekjarev (ex BK Akademija). „Uvek govorim studentima da bez rada nema uspeha, da talenat i rad uvek idu zajedno. Osporavam rečenicu koju često čujem od nekih profesora – ja sam napravio ovog ili onog glumca, jer se oni ipak sami formiraju uz pomoć putokaza na koji ih stručni kadar upućuje. Takođe, razočarava me, činjenica da je svaka nova generacija sve manje radna, a sve više neobrazovana i nenačitana. Neke vrednosti su se pometile, deca iz osnovnih i srednjih škola izlaze sa sve manje znanja, što nama posle pravi veliki problem na Akademijama. Trudim se da to poboljšam na razne načine, uveo sam stručne radove koje pišu peroidično. Teram ih da mnogo čitaju, da gledaju predstave, odnosno da neprekidno rade na sebi.“

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

DUHOVITA I NEKONVENCIONALNA LJUBAVNA PRIČA

„Veliko regionalno pozorišta u Lidsu, u svom zgusnutom rasporedu i trenutnoj finansijskoj klimi nije bilo raspoloženo za rizik postavljanja Tomovog prvenca. Meni se komad odmah dopao zbog svoje neobične prirode i izuzetne duhovitosti. Izazov je bio tu i prihvatio sam se posla“, kaže Milan Govedarica, producent predstave *Company Along the Mile* koja je sa velikim uspehom izvođena u Lidsu, Londonu, Mančesteru i ispraćena pohvalnim kritikama

Aleksandra Jakšić

Krajem januara i tokom februara meseca britanska predstava *Company Along The Mile* je sa velikim uspehom izvođena u Lidsu (West Yorkshire Playhouse), Braknelu (South Hill Park), Londonu (Arcola Theatre, pozorište namenjeno novoj drami) i Mančesteru (The Lowry – Salford). Komad, koji je pre premijere stavljen u „izbor nedelje“ u *Gardijanu*, napisao je debitant Tom Bidvel, a režirao Džastin Odiber. Autorsku ekipu, okarakterisanu u *Jorkšir Postu* kao „najzanimljiviji mladi talenti u regionu“ čini i Beogradanin Milan Govedarica, producent predstave. Gospodin Govedarica je do 2005. radio u Narodnom pozorištu, kada odlazi u Lids. Njegov prvi veći samostalni projekat se desio 2007. za *Theatre in the Mill* (Univerzitet u Bredfordu), produkcija *Psećeg srca* Džodi Maršal, adaptacije novele Mihaila Bulgakova. Sledeće godine realizuje dva međunarodna projekta: gostovanje Slobodnog beloruskog teatra u Lidsu sa dve predstave Nikolaja Kalezina *Biti Harold Pinter* i *Generacija Džins*, kao i britansku turneju palestinskog pozorišta *Al Hara* sa predstavom *Rođen u Vitlejemu*, pisca i reditelja Samija Metvasija...

„Komad *Company Along The Mile* je bio razvijen od strane WYP-a, velikog regionalnog pozorišta u Lidsu, ali oni u svom zgusnutom rasporedu i trenutnoj finansijskoj klimi nisu bili raspoloženi za rizik postavljanja Tomovog prvenca. Meni se komad odmah dopao zbog svoje

neobične prirode i izuzetne duhovitosti. Izazov je bio tu i prihvatio sam se sastavljanja finansijske i organizacione konstrukcije... Većina novca kojim se finansiraju umetnički projekti u Engleskoj dolazi od Umetničkog saveta Engleske, koji je u stvari jedno decentralizovano ministarstvo kulture. Za različite projekte možete aplicirati u bilo kom momentu, ali postoji veliki broj uslova koje treba ispuniti da biste potom ušli u konkurenciju za grant na nacionalnom ili regionalnom nivou, zavisno od toga kakav je obim, tj. priroda projekta... Ovakvo ustrojstvo čini 'nadmatanje' fer i pristupačnije je najrazličitijim umetnicima, ali sa druge strane masovnost čini svoje – statistički se smanjuje mogućnost da ćete baš vi dobiti to što tražite. U praksi to znači da producent mora biti spreman da rizikuje da novac neće dobiti, a to će mu to biti jasno samo koji mesec pre početka čitave operacije. Prema tome – razne rezervne varijante su neophodne... Posle oko devet meseci, imao sam sredstva i turneju od 6 nedelja sa 30 predstava u četiri različita pozorišta. Sjajan tim mladih profesionalaca (reditelj, scenograf, dizajneri svetla i tona, kompozitor, itd.) koje sam okupio i potpuno poverenje u njih mi je davalo energiju da premostim razne prepreke na putu do cilja“, kaže Milan Govedarica.

Tom Bidvel, 24-orogodišnji pisac i glumac, pomenuti komad je napisao na završnoj godini studija, i razvio uz

pomoć rediteljke Aleks Čizm (Hadersfeld/JDP) u WYP. „Poznato je da u UK postoji jaka mreža koja pomaže mlade pisce. Ima i institucija koja nisu samo zainteresovane za razvoj drama, već pomažu autoru da ostvari sve svoje potencijale... Moji uzori su Džim Kartvrajt, Harold Pinter, Tenesi Vilijams i Edvard Olbi, pisci koji se ne boje da idu na mračna mesta ne bi li otkrili istinu. Imam i dve mantrе: 'Šta bi Baster Kiton uradio?' i 'Radi više nego što radiš sad'“, objašnjava Bidvel. Potom dodaje: „Počeo sam da pišem dramu stvarajući dva ineteresantna lika i stavlajući ih u situaciju ekstremnog pritiska. Onda sam im dozvolio da razgovaraju međusobno, komad počinje od te interakcije. Zaplet je jednostavan. Čovek i žena u hotelskoj sobi. Neko im baca kamenje na prozor. Pojavljuje se treća osoba, potencijalni osumnjičeni koji im menja živote zauvek... Komad sam pisao instiktivno koristeći znanje o dramskoj strukturi, no sada mogu da kažem da je to tipičan komad u tri čina. Normalan svet, sukob, antagonizam, i na kraju rasplet.“

Produkciju je u međuvremenu olakšalo to što je Bidvel jesenas, tokom priprema predstave, odabran od strane BBC-a da bude deo njihove prestižne spisateljske akademije (BBC Writers' Academy) koja priprema mali broj odabranih dramskih pisaca da rade na komplikovanim projektima TV filmova, serija i sl. Takođe, reditelj Džastin Odiber je dobio posao u *Royal Shakespeare Company* u Stratfordu nekoliko dana pre nego što su započeli rad na *Company Along The Mile*. „U WYP stalno stižu komadi, a retko u njima ima nečega, prepuni su dosadnih dijaloga i gotovo da nemaju radnju. Zato, kada sam pročitao Tomov tekst, tu nekonvencionalnu ljubavnu priču o transvestitu i školskom drugaru koji se sastaju jednom nedeljno u hotelu da ćaskaju kao i bilo koji bračni par, pomislio sam da je fantastičan, smejao sam se na glas. Takođe, bio sam dirnut razvojem Steline i Džordžove veze, znao sam da želim da radim taj komad. Retko se nalazi tekst nove dramaturgije koji može i da te nasmeje i da te dirne, a *Company Along The Mile* ima oba kvaliteta“, kaže Odiber.

Postavljajući komad, reditelj je bio inspirisan različitim metodama rada. U pripremanju i tekstualnoj analizi pridržavao se metoda Kejti Mišel (knjiga „The Director's Craft“) koja rigorozno postav-

Milan Govedarica (Foto: George Rodosthenous)

lja pitanja o svetu drame, traži konkretizaciju svega napisanog. Na probama je primenjivao tehniku akcije Maksa Stoforda Klarka da bi gluma bila čistija, aktivnija, kao i osobine fizičkog teatra ne bi li stvorio vizuelnu komičnost. Rezultat je svedena i tačna izvedba sa tri aktera. „Ono što je očaravajuće u tekstu je da on nije epska priča, već deo života dvoje ljudi koji se nalaze na prekretnici – da se razdvoje ili da žive zajedno do kraja života. Bidvel je već postao zvezda, malo čudo, i kad je napisao nešto toliko jednostavno, a briljanto, ko zna šta sve još može uraditi. Reditelj Odiber je vešto rešio težak zadatak da sve izgleda tako prirodno“, deo je iz kritike *Jorkšir ivning*

posta. Pored pozitivnih ocena stručnog mnjenja, i publika je veoma dobro prihvatila predstavu.

„Poverenje tima koji sastavite je sve – i oni moraju da preuzmu rizik i rade izvesno vreme iz čistog entuzijazma, neznajući da li će od projekta išta biti. Tržište je ogromno, malo umetnika ima stalno angažman (stalni ansambl praktično ne postoje) i svi traže posao... Ukoliko je u pitanju višenedeljna turneja, vrlo je bitno proceniti i kako će se ansambl i prateće osoblje uklopiti, koliko su disciplinovani i da li imaju 'dugačak fitilj', jer će se svakako naći i u situacijama gde će sve nabrojano biti presudno za ishod cele operacije“, zaključuje Milan Govedarica.

CATM (Foto: Keith Pattison)

LUDUS MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: „Beopolis“ (Makedonska 22), „Stubovi kulture“ (Trg Republike 5) i „Aleksandar Belić“ (Studentski trg 5).
U „Supermarketu“ (Višnjiceva 10).
U pozorištima (na mestima gde se prodaju programi predstava).

Novi Sad:

U „Dućanu“ Srpskog narodnog pozorišta (Pozorišni trg 1) i u knjižari „Solaris“ (Sutjeska 2).

Intervju sa Ljubomirom – Mucijem Draškićem radio je Feliks Pašić 1994. godine

DILETANTI IGRAJU TRAGIČNI VODVILJ

Živimo u vremenu bez junaka. Svaka drama ima svog pozitivnog i negativnog junaka i ima svoju liniju sukoba. Ovde se i ne zna više ko se s kim sukobio i zašto. Ovo pripada nekom vremenu prošlom – drami apsurdna

Gledao sam na televiziji pre nego što ću doći ovamo, u Ateље, svršetak čina jednog komada za koji ne mogu da kažem da je drama, jer na sceni ne vidim protagoniste. Sve se više čini da je naš život nalik na komad u kome nema protagonista, a ima drame. Ili ti to, kao reditelj, gledaš drugačije?

Živimo u vremenu bez junaka. Svaka drama ima svog pozitivnog i negativnog junaka i ima svoju liniju sukoba. Ovde se i ne zna više ko se s kim sukobio i zašto. Ovo pripada nekom vremenu – možda prošlom – drami apsurdna. Možda će se iz toga roditi neka nova dramaturgija. Za sada ja još uvek znam drame sa junacima.

Kad bi pokušao da smestiš u neki žanr taj komad koji gledamo, koji bi to žanr bio?

Vodvilj sa tragičnim posledicama. Znači: Tragivodvilj. Ličnosti koje vode igru su vodviljske.

Ima li pozorište šta da nauči od tih glumaca?

Kako da ne, samo ne znam šta. U svakom slučaju, tu apsurdnost situacije može da preuzme pozorište u neku svoju predstavu ali ... Ovakvo loši glumci ipak nisu za pozorište. Morali bi malo da uče, pa da eventualno, pozorište preuzme nešto od njih.

Ako se setiš svojih režija pre dvadesetak godina, primećuješ li kako su neke vodviljske, čak lakrdijske situacije, prerasle u nešto sasvim drugo? Recimo, *Na ludom belom kamenu* ...

Da, to je možda primer, naročito prvi dramolet *Generali ili srodstvo po oružju*. To je ono što se nama danas dešava kad svi vode svoj mali rat. Tako i ona dvojica na Pekićevom tavanu vode neki rat koji nikome i ničemu ne služi.

To je bilo sedamdeset prve. Da li si tada, tu dvojicu generala, nemačkog i jugoslovenskog, mogao zamisliti kao stvarne?

Nisam, mada sam poznao tu vrstu ljudi... Poznao sam ljude koji su bili isključeni iz našeg realnog života, koji su vodili takve ratove. Vodili su, na primer, pomorske bitke u nekim kadama, sa nekim brodićima koje su sami pravili, i to s ogromnom strašću. Učinilo mi se da se neka vrsta agresije, immanentna svakom biću, manifestuje kroz dečje igre, koje kao što znamo, umeju da budu vrlo opasne.

Ako nisi mogao da vidiš kao realne ličnosti generale, da li si mogao da zamisliš kao stvarne Kovačevićeve „maratonce“, makar oni imali sto dvadeset ili ne znam koliko godina, koji gaze sve pred sobom nemilice?

Ni to nisam mogao da zamislim... Ima jedna rečenica u tom komadu, ne znam da li je neko dodao ili je Duško napisao, u prvoj sceni kad deda pita unuka Mirka šta gleda, unuk kaže: „Gledam prenos državnog udara“. To je bilo smešno, apsurdna stvar. Onda sam, pre dve ili tri godine, iz Bukurešta gledao direktan prenos državnog udara i setio sam se *Maratonaca*. I shvatio sam da je

najapsurdnija farsa postala prorokski, realistični komad. A u tom gaženju na kraju, u tome mi sad živimo.

Kad bi danas režirao taj isti komad...

Teško bih ga danas izrežirao. Ne znam kako bi se motiv koji dovodi do gaženja opravdao da to gaženje izgleda apsolutno realno. U pozorištu je lako stilizovati stvari, ali je teško učiniti uverljivim... Nisam o tome razmišljao, ali bi bilo zanimljivo videti na sceni tu dramu koja je anticipirala neke događaje u kojima su se našli.

Radovan Treći, prividno, nema tu anticipatorsku snagu.

Ima i on. To je anticipacija primitivizma koji je ovladao. Radeći *Radovana* imali smo jednu vrlo veliku dilemu, mislim da nam se predstava izmakla u jednom trenutku. Mi smo bili duboko uvereni, i Zoran i ja i ceo ansambl, da treba da napravimo žestoku kritiku primitivizma, onog prikrivenog u nama i onog koji plavi. Ali, živeli smo u vremenu u kome je primitivizam bio prikrivan, pa smo verovali da je to ostatak nečeg što smo već prevazišli... Predstava se posle izvrnula u neku poetiku primitivizma. Čini mi se čak da je u svojoj kasnijoj fazi taj primitivizam učinila lepim i šarmantnim. I mada se videlo o čemu je reč, ispadalo je kao da smo, zbog toga što smo primitivni, glupaci i neprosvećeni – šarmantni i slatki. Danas tu više šarma nema. To je jedan baš surovi primitivizam koji je ovladao našim životom, koji ugrožava sve tekovine civilizacije koje smo teškom mukom stekli, ali i iz tog *Radovana* se moglo videti šta nas čeka.

Izgleda da je to i onda znala legendarna blagajnica Ateљеa, Pavica. Pitao sam je: „Ko su gledaoci Ateљеa?“ Odgovorila je: „Sve su vam to, moj gospodine, Radovani.“

Samo, tada kad je ona to rekla, bilo ih je manje. Sad ih je strašno mnogo. Radovani se namnožili. Ima ih svuda. To je duh koji dominira ovom zemljom. I to je pogubno. S druge strane... Ne bih te ljude hteo da vredam, jer su oni ti koji će da nam donesu napredak. Oni su vitalni svet koji će umeti, bar koliko ja cenim, da naprave profit u kome će, naravno, najpre sami da uživaju... Tako je bilo u ranom kapitalizmu. I mi se, eto, vraćamo nazad, da bismo pošli napred. Očigledno nije bilo moguće da se uđe u dvadeset prvi vek bez tog preloma... Ostaje nam da sačekamo da se novi bogataši, novi proizvođači profita kultivišu, i da ta njihova vitalnost, prodornost i sposobnost bude na korist svih ljudi koji ovde žive. Tako je nastala i Amerika.

Dok mi razgovaramo, dole, na pozornici, igra se vodvilj. Dvorana je opet puna, napolju znamo kako je. Kako ti to objašnjavaš?

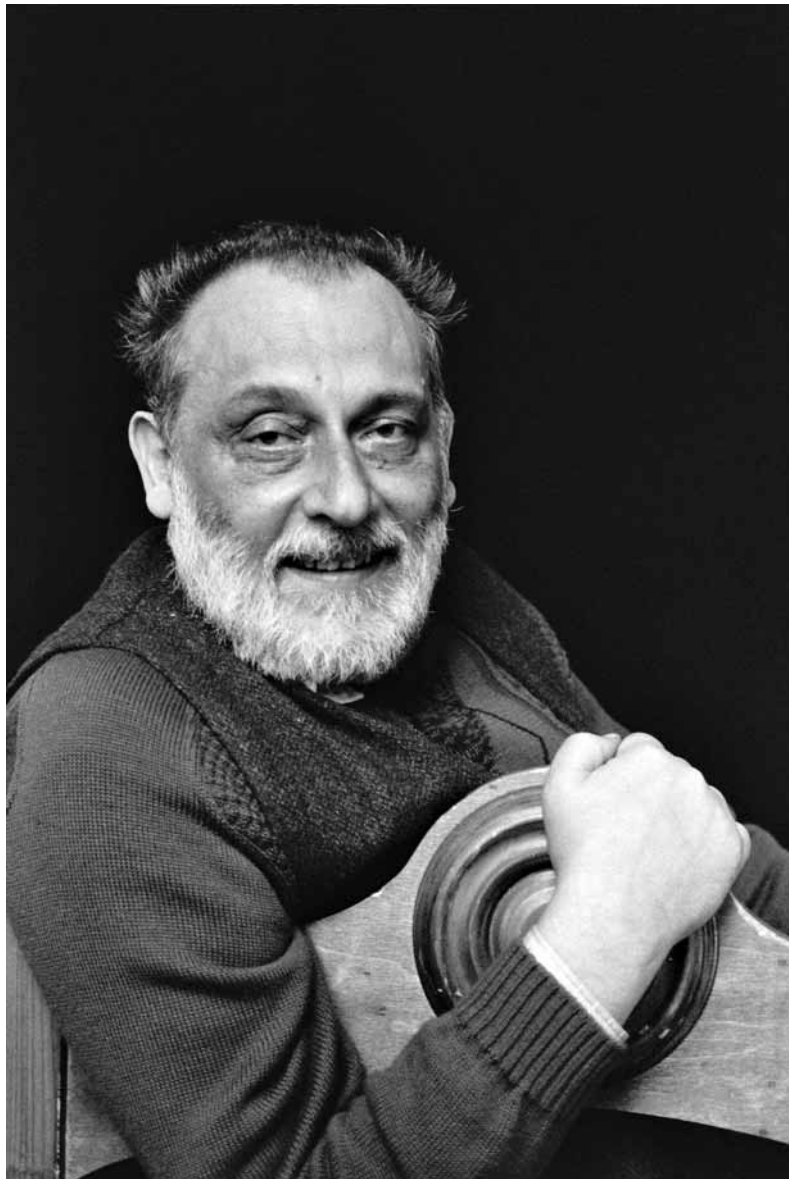
Ljudi žele da imaju iluziju nekog normalnog života. To što im prikazujemo, to je, tako, jedna sitna problematika – muž prevari ženu, žena prevari muža, ima ljubavnika, puno dramatičnih obrta. Na kraju je svako na svom mestu. Prosto se stvarna iluzija da će se i ovi naši životi

urediti kao u vodvilju... I ovo što gledamo u Skupštini liči na ovu našu predstavu, samo što nisu tako lepe haljine, i nema tako lepih žena, nisu ljudi lepi. U svakom slučaju, svi ti skupštinski sukobi su sitni, jer je reč o sitnim ljudskim sujetama... Taj vodvilj liči na ovaj naš, samo je slabije kostimiran i slabije je režiran, i slabiji su glumci, naravno... Tek se uče tom poslu. Još uvek su diletanti. Sadržaj nečega što neko govori je jedna stvar, a čim govori javno to mora da ima suggestiju, da – kako to u pozorištu kažemo – prebaci rampu. Problem naše politike je baš taj problem: ljudi nemuštih, koji ne umeju da govore, koji ne umeju da se izraze, koji su često emotivno nabijeni u profesiji koja ne dozvoljava emocije. To ide do Joneska. Seti se kad je cela Savezna skupština raspravljala o tome da li je Mićunović jahao popa ili nije. Ceo dan

dija preteglu u ovo vreme, zato što je vreme mračno i zato što je ljudima potreban neki odušak, pa to prosto bolje prolazi i više se vidi. Ali, ima čovek prava da dva sata zaboravi ove gluposti koje ga okružuju.

Dobrim delom svog života u pozorištu ti si se, na ovaj ili onaj način, bavio politikom. S tim je, kažeš, gotovo. Kako to?

Jeste, dodirivao sam politiku, ne baš direktno, ali u velikoj meri. Zašto? Zato što sam živio u jednom totalitarnom sistemu koji je bio vrlo čvrst i fiksiran, u kome je svaki iskorak, u bilo kojoj sferi ljudske aktivnosti, bio mala pobeda nad tim sistemom. Ne pobeda, pomeranje stvari... Danas, u ovom potpunom haosu, kada više ništa nije zabranjeno, kada svako može da kaže šta hoće, kada je Narodna Skupština jedno veliko pozorište

(Foto: Vesna Pavlović)

su o tome gutili. To bi čak i u dramskom obliku delovalo kao preterivanje, a ipak se desilo. To je naš život... Sve je ovo jedno pozorište, nažalost lošeg kvaliteta.

Neki misle da je maltene nedostojno pozorišta, ili da nije od dobrog ukusa, da u ovakvim vremenima zabavlja ljude lakim komedijama, vodviljima ...

Čuo sam to. Ne znam čime bismo ih zabavljali... Sigurno je da pozorište ne treba da deli hleb, šećer ili brašno. Za to postoje druge institucije. Pozorište treba da se bavi sobom. Ako se dobro bavi sobom, onda se bavi i ljudima. Jedino što mi se čini da je pozorište završilo jedan svoj period bavljenja politikom. I, to je dobro. Pozorište treba da se bavi moralnim pitanjima čoveka koja se tiču svih vremena. A u to ulazi i vodvilj, i komedija, i drama i tragedija. Možda je kome-

komada. Povodom te predstave Jovan Hristić je onda, dakle sedamdeset druge, zapisao: „Današnji Sava Lukić više ne izlazi na pozornicu, više nije glumac, već samo reditelj.“

Ti reditelji u to vreme, što ranije, što kasnije, stvarno nisu izlazili na pozornicu. A bilo je puno Sava Lukića oko nas, i u Beogradu i Jugoslaviji. Danas, kad ih vidim po raznim strankama, mada ih smešno. Setim se *Golubnjaka*, *Dugih vrata* levo ili *Kape dole... Purpurno ostrvo* je prošlo zahvaljujući tome što je autor bio ruski, pa su nekako progutali, mada je bilo pritisaka... Tačna je Vavina konstatacija. Oni su tada već počeli da režiraju, nisu javno delovali, čak ni preko institucija sistema, recimo svedoka, sa sitnim pritiskom na određenu ličnost... Na početku mog upravnikovanja u Ateљеu, iako je sistem već bio razbijen, imao sam sličan slučaj oko *Vojnika Čonkina*. Tajni reditelji su od mene tražili da se to smakne, jer to smeta Rusima... Ja nisam pristao, ali ni oni više nisu imali snage da me na to nateraju... To vreme je, hvala Bogu, prošlo, tih reditelja više nema. Pa se režiraju druge stvari. Reditelji su u blizini para, a ne u blizini kulture. Kultura nikoga i ne zanima, i niko ne smatra da je kultura opasna. Ostavili su nas, što se toga tiče, na miru, ali su nas ostavili i bez novca. Sad se snalazimo sami. Možda je bolje i tako. Bar znamo gde smo... A Sava Lukić? Znam neke ljude koji su u ono vreme bili kreatori davljenja knjiga, predstava, filmova. Da ih ne imenujem, jer bih bio nepravedan. Mnogo ih je. Imali smo mi, tako, jedan savet u kome su briljirali Žika Berisavljević, Đoko Stojičić, Velja Gavranov pokojni... Stalno su svi imali crvene olovke, svaki tekst smo morali da prevrćemo – od *Kalanice, sudnice, ludnice*, pa do *Purpurnog ostrva*... Kad sam režirao *Sabirni centar* u Beogradskom dramskom pozorištu, to je bilo relativno skoro, pre osam-devet godina... Kad onaj profesor umre, dođe ona profesorka i konstatuje: „On je u komatoznom stanju“. Uprava pozorišta je tražila da tu rečenicu izbacim, jer je Tito tad bio u komatoznom stanju. Prosto, medicinski izraz nije smeo da se upotrebi, jer će narod misliti da se to odnosi na Tita. Potpuno paranoidno razmišljanje... Bilo je takvih smešnih situacija mnogo, ne mogu sad da ih se setim... Isti oni ljudi danas se nalaze na raznim pozicijama i u raznim strankama. Ali su se rasporedili. Ne verujem da su mogli tako da se promene, da postanu tako uzorne demokrate francuskog tipa.

Da razjasnimo tvoje doticanje politike. Ona je, čini se, uvek bila zaogrta pozorišnim ruhom.

Šta je meni bilo u prvom planu? Vaspostavljanje igre. To sam u ranoj mladosti naučio od Bojana Stupice. *Purpurno ostrvo* je bilo, pre svega, pozorišna predstava, a onda ono drugo. Imala je i spektakularnost, imala je uspostavljene odnose, imala je dobre uloge. Ona je mogla da govori i o nečem drugom, delovala bi na publiku kao pozorište, kao igra.

Bavio si se i tim famoznim našim mentalitetom koji se, sudimo li i po pozorištu, ne menja.

Mentalitet je jedna tvrda stvar, teško se pomera, i s tim treba računati. Ne može se biti Francuz u Srbiji, niti se može biti Srbin u Francuskoj. Imao sam prilike da režiram i u drugim gradovima, Zagrebu, Ljubljani, Banjaluci, Mostaru, Novom Sadu, i uvek bih se našao u čudu. Recimo, Novi Sad. Sedamdeset kilometara od Beograda, a kako glumci – da govorim o najbanalnijem – drugačije osećaju vic nego oni u Beogradu. Velike su razlike... Ja sam definitivno odlučio da se bavim beogradskim mentalitetom. Ako

to proširim, dobijem jednu mešavinu koja ne funkcioniše nigde, i nikako. Moje beogradske predstave, kad odu u Zagreb, doživljavaju ovacije baš zato što se u njima prepoznaje beogradski duh. Ali, nije to samo oduševljenje beogradskim duhom, nego i potvrda nekih, recimo u Zagrebu, negativnih razmišljanja o Beogradu i ljudima koji u njemu žive. Tako da je to bilo dvostruko uživanje: smešno je, ali govori o tom Beogradu da je malo primitivan, da nije tako kultiviran... Kad govorimo o mentalitetu, moramo suziti stvar: da odem u Vranje, ja se, priznajem, ne bih snašao.

Sveti Georgije ubiva aždahu. Premijera je bila pre ovog rata. Predstava je nedavno obnovljena. Šta se u njoj promenilo s obzirom na sve ovo oko nas što se desilo?

Promenio se komad u odnosu na vreme. Melodramska priča koja se dešava na fonu rata kao da se debelo spojila sa tim ratom. I bogalji u njoj više nisu... Pun je grad bogalja, televizija ih je puna.

Znaš li šta je sa Kohoutom?

Ne znam. Poslednji put sam ga video na premijeri njegovog komada *Pat ili igra kraljeva*. To je bilo pre tri-četiri godine. Koliko znam, još uvek živi u Beču.

Pitam te, naravno, zbog Marije, Marija se bori s anđelima. Opet jedna tema koja se u ono vreme činila nama bliskom: stradanje zbog mišljenja. Glumica koja je potpisala jedan politički manifest izgubila je posao...

Sećam se jednog razgovora sa Pavlom Kohoutom posle te predstave. Malo je duža priča, ali je zanimljiva. Splet okolnosti se desio. Došao je Kohout u Beograd preko svog izdavača. Prvog dana je gledao *Protest-Atest* u Narodnom pozorištu, drugog dana je gledao *Marija se bori s anđelima* i dan kasnije organizovali smo mu predstavu *Audijencija i Vernisaž*, pre podne. Vaclav Havel je tada bio u zatvoru, a pošto je Kohout imao načina da mu to dojavu, želeli smo da mu dostavi neku informaciju o predstavi. Onda su se pojavili anđeli koji su brinuli o našem pozorištu u to doba. Ne znam ko je bio predsednik naše Vlade u to vreme, da li Branko Mikulić, ali neko je bio u poseti Češkoj... I, dok se predstava odigrivala, mene je zvlao Ministarstvo spoljnih poslova. Kao, to je provokacija u odnosu na predsednika – ne sećam se da li Vlade ili države – koji je u poseti, da to ugrožava naše odnose sa Čehoslovačkom... I tog dana ujutro mi stigne vest da je umro u Zagrebu Peca Petrović. Direktno ubijen od pokrajinskih vlasti u Novom Sadu. Bio je isponižavan, prognan, zbog *Golubnjače*... Čitav niz anđela se pojavio tog istog dana. Dolaskom Kohouta u Beograd pojavili su se i državni, i prodržavni, i paradržavni anđeli... Taj dan nikad zaboraviti neću. Fadil Hadžić mi je javio da je Peca umro. A ja sam nedelju dana ranije bio u Zagrebu i video sam Pecu i shvatio sam da je teško bolestan. Gledali smo baš premijeru *Glembajevih* sa Radetom Šerbedžijom, onu predstavu sa rezanjem noktiju, bio je i Relja Bašić. I sedeli smo u kafani „Brno“. Dosta dugo smo pričali. Peca je imao strašne tegobe oko povratka u Novi Sad. Čovek je prosto eksplodirao... Naravno, pošto sam se već izveštio da se bori s anđelima, ja sam rekao da je Kohout u Beogradu privatno. Da je on austrijski državljani i da je već otputovao i da oni nisu dobro informisani. Rekao sam da je otputovao sinoć, odmah posle predstave i da ne mogu da ga isteram iz Jugoslavije kad je već otišao. A sedeo je baš tada u Ateleju na predstavi. Pitaju: kad je otputovao? Kažem: sinoć, proverite, vozom je otišao za Beč. Jedanaest

i dvadeset. Slažem glatko... Tako se ta stvar, bar odozgo, smiri. Posle te predstave smo otišli na ručak u Šafarikovu, Kod Pece, i onda mi je Kohout rekao da je presrećan što je gledao predstavu, *Mariju*, da je ona igrana i u Nemačkoj, i u Austriji, ne znam gde sve nije igrana, ali da nikakvu pravu komunikaciju s publikom nije imala. Niko je nije razumeo. I rekao je da je defakto jedino tržište, tu grubu reč da upotrebim, čeških pisaca disidenata Jugoslavija, jer mi u Jugoslaviji razumemo tu problematiku koju oni obrađuju, zato što smo kroz to prošli mnogo ranije. I rekao je: vi treba izuzetno da cenite slobodu koju ste postigli, kada u ovom sistemu možete sve ovo da radite. Kaže: to kod nas još nije moguće... Osamdeset četvrte sam mislio, pogrešno naravno, da ćemo mi krenuti uzlaznom linijom, da ćemo postati jedna ozbiljna evropska zemlja, što smo već bili, da će Beograd postati značajan kulturni centar, što je već bio, a eto – desilo se potpuno suprotno: da živimo u kavezu, zatvoru, da nismo u mogućnosti da komuniciramo sa svetom... Tako da je procena osamdeset četvrte, i Kohoutova i naša zajednička, bila potpuno pogrešna.

U ranim sedamdesetim godinama ti režiraš *Ulogu moje porodice u svetskoj revoluciji*. Da li bi mogao da zamisliš evoluciju te porodice kroz ovo vreme?

Vidiš, nisam o tome razmišljao... Ne, ne verujem da bi se ona razvila. Te porodice koje su tako nasilnički uništene i uplašene, one su, ja mislim, polako nestale. Da smo sačuvali deo prave građanske klase, verujem da bismo živeli u zdravijem sistemu i sa zdravijim moralnim kodeksom.

Šta je bilo s decom?

Eh, deca su lako kvarljiva roba. Sad ću ti ispričati jednu priču... Pred njegovu smrt dogovarao sam se s Pekićem da napiše dramu o Njegovanima: da se po-

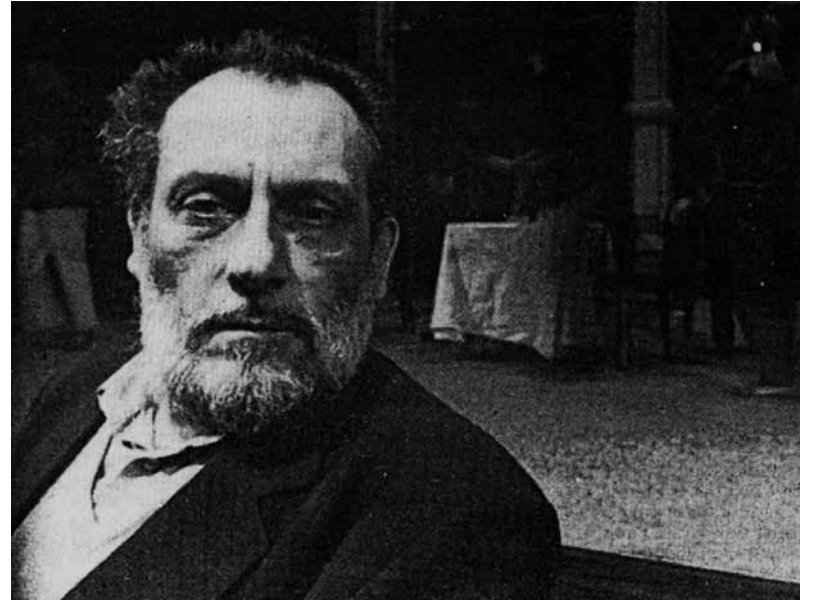
nisu skinute glave, ali su lišeni imovine, raseljeni... To se desilo i s mojom porodicom, pa imam to lično iskustvo... Na žalost je Pekić umro.

Kako bi se završio taj komad?

Razgovarali smo o tome da se stvar završi nekim građanskim ratom, sukobom u samoj porodici... Kad se bude obradila ostavština Pekićeva, pokušaću da nađem ta skripta, da vidim da li može od toga nešto da se uradi.

Pomenuo si lično iskustvo.

Moja porodica je takođe rasturena odmah posle rata. Moj deda je bio general jugoslovenske vojske, posle je bio kancelar kraljevih ordena, bio je petnaest dana u vladi nacionalnog spasa kod Nedića... Bio je posle rata suđen, vrlo blago, na osamnaest meseci, pa se žalio, pa je dobio tri godine. I lišen je svih građanskih prava. Naravno, to je podrazumevalo odmah iseljenje iz stana. Poizbacivani smo iz stana, stvari su nam oduzete. Moj otac je izgubio posao. Preživljavali smo, tako, dve-tri godine. Moj otac je dobio pasoš tek pedeset četvrte godine, kada je prešao u Zagreb. Pošto je bio visoki stručnjak za spoljnu trgovinu, zaposlio se u jednoj zagrebačkoj firmi i zagrebačka UDB-a mu je dala pasoš... Ja sam, znači, kroz to prošao... Imao sam prilike da uđem u Komunističku partiju i sve to anuliram, ali nisam hteo, jer sam bio svestan da bi to bio težak poraz, i moj lični i moje familije... Nisam ja apriori bio protiv komunista, imao sam među njima velike prijatelje, ja sam bio protiv tog sistema za koji sam verovao da neće dugo da traje, ali sam se i tu prešao... I smešno mi je kada sada vidim bivše komuniste koji su me ganjali zbog toga što nisam išao na radne akcije, što nisam bio član omladinske organizacije, kad ih vidim sad kao vođe antikomunističkog pokreta koji se bacaju blatom na svog bivšeg gazdu. Te promene u ljudima ne razumem, a i – razumem. Očigledno je

gradu. Za vreme okupacije sam prelazio ilegalno u Zagreb svake godine s majkom, radila je pruga, doduše, dugo se išlo, ali je moglo da se ide. Na neki način, ovaj rat me je doveo u situaciju da se opredelim. Da li ja mogu da se osećam kao nekad? Ne mogu. Znači, ne mogu više da odem u Zagreb kad mi padne napamet, ne mogu da odem na grob majčin... Često sam odlazio u Zagreb, a da nisam išao na njen grob. Ostala mi je njena smrt u teškoj uspomeni, jer je umrla mlada... Sad sam onemogućen da odem... I setim se kako smo se izvukli iz ustaškog zatvora četrdesete, kad smo se povlačili iz Zadra. Pošto je moj otac bio vicekonzul u Zadru, majka i ja smo se povlačili prema Dubrovniku. Ustaše nas uhvate i hoće da nas streljaju. Onda otkriju da je ona Hrvatica, pa nas puste... Znači, ja sam u ranom detinjstvu i na početku duboke starosti imao dve iste situacije. Pošto sam ovde živio, opredelio sam se da ostanem ovde. Ne bih otišao i promenio sredinu, kao neki moji prijatelji, zato što bi mi tamo bilo možda

poznat grad, glatko bih otišao. Ali, baš zato što sam tamo išao u školu, imam mnogo školskih drugova, vrlo bi mi teško bilo da se sretnem s njima, jer ne znam šta misle. Bio sam skoro u Švajcarskoj, pa sam se javio nekim prijateljima u Zagreb i u Dubrovnik. Bilo je potresno, ukoliko telefonski razgovor uopšte može da izazove te emocije... Imam prijatelje u Sloveniji s kojima sam u kontaktu, ne tako često. Koliko god želim da se vidimo, a i oni žele, jedino bismo mogli da se vidimo u Mađarskoj, u Baji recimo. Ali mi je glupo da se nalazim u Mađarskoj sa ljudima sa kojima sam živio u istoj državi.

Kako si?

Dobro sam... Možda nismo zaslužili baš ovoliko, ali desilo se, Bože moj. Ja sam po prirodi optimista i gledam napred. Jedini način da poslužiš pozitivnom svojom energijom, to je da se baviš svojim poslom najbolje što možeš. Trudim se da se svojim poslom bavim najbolje što umem.

Možeš li da zamisliš komad koji će biti napisan kad sve ovo prođe?

Mogu da zamislim. Mislim da će se javiti jedna nova *Antigona*, naravno naša.

Da li bi i u tom slučaju više voleo da režiraš vodvilj?

Pa da... Više bih voleo vodvilj. Opterećeni smo strašno detaljima, i ne bih zadovoljio sve kada bih režirao recimo tu *Antigonu*. Nismo ni svesni koliko smo detalja popili preko televizije, koliko slika. Ni jedna predstava ne bi dosegla stravičnost primarnog doživljaja koji svaki gledalac ima. A da bi se došlo do suštine problema, potrebno je da prođe neko vreme, da slike prosto izblede... Postoji očigledno problem kojeg mi nismo bili svesni: zašto je do ovoga došlo. Ne verujem u tu priču da je samo inostranstvo krivo. Oni su nam pomogli, to je sigurno, njima je to u interesu bilo. Ali, ti možeš da baciš seme u pesak – neće ništa da nikne... Znači da je bilo plodno tle... Nešto se znalo, ali se nije znalo dovoljno. Niko nije bio dovoljno oprezan. Sećam se poslednjeg gostovanja Ateleja 212 u Tuzli, mesec dana pre izbijanja rata. Gostovali smo baš sa *Aždahom*. Išli smo već onim putem preko Bjeljine. Divno su nas primili i razgovarali smo s ljudima u pozorištu i s lokalni političarima. Govorili su: „Ma kakvi, ovde ništa ne može da se desi! To su priče. U Hrvatskoj može, ali u Bosni“... Letos sam ponovo pročitao *Travnički hroniku* i sve sam iz nje shvatio.

Šta čitaš?

Trenutno čitam *Mariju Stjuart* koju treba da režiram. I to mi se čini kao savremeno delo. Sukob između protestanata i katolika, sukob između Škota i Engleza... Potpuno isto kao u ovoj našoj državi.

(Foto: Vesna Pavlović)

rodica nađe u situaciji pred sam rat, da drugi čin bude u vreme rata, treći posle rata. Da se pokaže kako se porodica raslojavala: kako su se deca ili priklonila vladajućoj, novodošavšoj garnituri ili potonula s onim što je otišlo, u nadi da bi i to moglo pobediti. Porodica je poslala jednog na jednu, drugog na drugu stranu, pa – kako mu bude! Međutim, i ta računica je bila pogrešna, jer su se deca pobednici u suštini debelo razračunala sa sopstvenom porodicom. Dobro,

moralo tako... Ja nisam to hteo. Koliko je koštalo platilo sam, ali sam zadovoljan.

Onda je došao ovaj rat. Je li te lično pogodio?

Ja sam jako lično pogođen tim ratom zato što sam dete mešovitog braka. Meni je majka Hrvatica. Meni je pola grobova u Hrvatskoj. Majka mi je sahranjena u Zagrebu, deda, baka... Rijeka, Krk. Meni je ceo jedan deo života vezan za taj prostor. Rođen sam u Zagrebu, imam mnogo prijatelja u Zagrebu, a živio sam u Beo-

bolje... Nije mi ni padalo napamet da idem. Opredelio sam se za ovde.

Veruješ li da ćeš jednom otići na grob majke?

Ne verujem. Za duže vreme ne. Čak i kada to bude moguće, pitanje je da li ću smoci snage da odem u taj grad u kome sam se osećao kao kod kuće. Da li ću imati hrabrosti i da li ću imati dovoljno nerava da se sretnem s nekim ljudima sa kojima sam bio veliki prijatelj, a danas ne znam kako misle? Da mi je to ne-

NESPUTANA I NEPOSREDNA POSEVEĆENOST

„Ne predstavljamo sebe kao manjinsku umetnost, bar nismo opterećeni time. Svakako smo deo kulture u Srbiji, a takođe i mađarske kulture uopšte. Ono što nas guši uglavnom je ljudska glupost, ne državna. Pozorište doživljavam, i predstavljam kao veoma živi vid umetnosti, koji ima neki buntovnički karakter“, kaže Urban

Ana Tasić

Andraš Urban

Pozorište Kostolanji Deže (Kosztolányi Dezső) osnovano je u Sobotici 1994. godine, od strane lokalne samouprave grada. U novembru 2006, taj teatar otvara sezonu u sopstvenoj sali, u kamernom prostoru, u dvorištu Harambašićeve 4. Predstave se izvode na mađarskom jeziku, a izvođenje prati tital na srpskom. Ono što je sasvim karakteristično za praksu pozorišta Kostolanji jeste eksperimentalnost, prodorna i neposredna potraga za novim, autentičnim, nesputanim pozorišnim jezikom.

Na prošlogodišnjem, 42. BITEFU, ansambl Kostolanji Deže učestvovala je sa dve predstave. U glavnom programu je prikazana predstava *Brecht-Hardcore Machine*, u kojoj se, brehtovskim sredstvima, sa izraženom telesnom svešću, govori o revolucijama, mehanizmima političkih manipulacija, naivnosti naroda u kontekstu klasnih borbi... U okviru *Showcase* programa, publika je imala prilike da vidi *Urbi et orbi*, takođe u režiji Andraša Urbana, eksplozivno snažnu predstavu o gresima i potrebi za praštanjem, telesnosti vs. duhovnosti.

Pored ove dve, na repertoaru pozorišta Kostolanji nalazi se niz uzbudljivih predstava, među kojima su: *Okuka smrti* (Oto Tolnai/Andraš Urban), *Drakula* (Brem Stoker/Andraš Urban), *Prava priroda ljubavi* (Bred Frejzer/Robert Leonard), *Kolekcionar* Džona Faulsa (diplomska predstava Marte Bereš i Zoltana Širmer), *Sretni ludaci* (Žolt Požgai / diplomska predstava Andreje Erdelj i Imre-Eleka Mikeš *Ukročena goropad* (Vilijem Šekspir/Andraš Urban), *Tango* (Slavimir Mrožek/Puškaš Zoltan). *Turbo Paradiso* je poslednja režija Andraša Urbana, nastala prema pripovesti „Enciklopedija mrtvih“ Danila Kiša. Najnovija njihova produkcija je *Terapija* rediteljke Olivera Đorđević (premijera je bila 22. januara), možda malo neuobičajena za dosadašnji repertoar Kostolanjija, imajući u vidu da je reč o komediji. No, i ovu predstavu definiše sasvim slobodan, otvoren, anti-tradicionalan tretman teksta i neiscrpna glumačka posvećenost.

Osim na Bitefu, Pozorište Kostolanji Deže je prošle godine, sa velikim uspehom, učestvovalo na još nekoliko pozorišnih festivala, a nedavno su, za kraj godine, najavili i realizaciju internacionalnog festivala „Desire Central Station“.

Govoreći za „Ludus“ o tom festivalu, Andraš Urban, poznati reditelj i čelnik ovog pozorišta kaže: „Kostolanji je 2006. godine pokrenulo svoj virtuelni tramvaj, projekat *Desireov tramvaj*, ciklus programa kroz celu sezonu, koji uključuje predstave, koncerte, likovne performanse, književne večeri itd. Projekat je dobio ime po umetničkom alijasu književnika Kostolanji Deže, po kome pozorište nosi ime. *Desire Central Station* se rađa iz ovog projekta. Nulta ili prva godina nosi podnaslov WEST, što je reč kojoj se možemo približiti na tri načina. Prvo se aludira na časopis *Zapad*, iz prve polovine 20. veka, čiji je član bio i Deže Kostolanji, a taj časopis je predstavljao najnapredniju i najkvalitetniju epohu mađarske literature u prošlom veku.

Aludira se i na *Wild West*, što ne treba objašnjavati. Treće, i možda najočiglednije tumačenje se nalazi u onom društvenom, istorijskom, aktuelnom političkom miljeu tumačenja, u onome što predstavlja termin Zapad, Zapadna Evropa, u ovom trenutku, kod nas, nama. Interesantan je Zapad, kao tema, pronalaženje identiteta, u težnji ka poistovećivanju. Selekcija, odnosno učešće, vrši se prijavljivanjem, na osnovu predloga naših savetodavaca itd. Nije takmičarske prirode. Obuhvata određeni region: Vojvodina, Srbija, Hrvatska, Slovenija, BiH, Makedonija, Bugarska, Mađarska i esencijalni Zapad, recimo Nemačka – Berlin. Trajaće 7 dana. Jedan sloj programa biće posvećen pozorišnom eksperimentu, radionicama.

Kakav je status pozorišta na mađarskom jeziku u Srbiji? Verovatno je specifičan identitet vašeg pozorišta – u kulturološkom, jezičkom, nacionalnom pogledu, užasno zahvalan, provokativan za umetničko izražavanje?

Znate, kada je reč o utvrđivanju tog statusa, imam malo složeniji problem, jer je utvrđivanje statusa unutar vojvodanske ili srpske mađarske kulture, za nas same, dosta specifično. Ipak, predstavljamo jedno važno pozorište o kome, iskreno možemo reći, određeni ljudi ili sloj nije mogao ni da sanja, a kamoli da ostvari. Samo mađarsko pozorište je, samo po sebi, specifično unutar srpske pozorišne kulture. Predstavlja neku vrstu drugačije tradicije i znanja... Gledajući u globalu, po kvalitetu ponekad je i naprednije, ponekad suprotno. U svakom slučaju, matrica manjinskog pozorišta je i egzotična, ali je i neka vrsta hendikepa... Ne bih rekao da je to super položaj, ali za mene jeste provokativan, sam za sebe. Najverovatnije ima i neke prednosti u tome. Ne predstavljamo sebe kao manjinsku umetnost, bar nismo opterećeni time. Svakako smo deo kulture u Srbiji, a takođe i mađarske kulture uopšte. Ono što nas guši uglavnom je ljudska glupost, ne državna J. Šalim se. Znači specifičnost koju mi predstavljamo nije baš preterano zahvalna, no ona postoji i određuje nam put.

Kako vidite predstave vašeg pozorišta u odnosu na srpsko pozorište, u estetskom smislu?

Ne mogu baš egzaktno govoriti o nečemu što delimično znam, a ponekad me i više zabavlja kada to pokušavam da kažu drugi ljudi. Naše predstave, ili bar moje, svakako predstavljaju jedan poseban vid pozorišta, bilo da je reč o srpskom ili mađarskom pozorištu. Možda su pozorišne institucije u Srbiji na pragu dileme u kom pravcu bi moglo da se kreće

Turbo Paradiso, Pozorište Kostolanji Deže

pozorište. One su ili previše vezane za određenu, čak i neosnovanu tradiciju, ili, kako bi se to u slengu reklo, previše su uhvaćene za muda od strane svoje publike. Ne znam. Mislim da je razlika, svakako, u tome što pozorište Kostolanji ima crte onih pozorišta koji u svetu, Evropi, inostranstvu, kako već, pripadaju eksperimentalnom, alternativnom vidu umetnosti. Pozorište prvenstveno shvatam kao profesionalnu umetnost, ne kao neko opšte mesto... Mislim da su moje predstave urbane, na više nivoa. Jer imaju obeležje svog autora, pokazuju se prepoznatljivim, čak i ako se ne trudim oko toga. Ali, smatram da je to specifičnost. A drugo, urbane su, jer pripadaju gradskoj kulturi, ili bar to koriste, u odnosu na etno, rustičko, narodno, kao provokativni momenat.

A u odnosu na mađarsko pozorište?

Pa isto. Državne, pa čak i privatne ustanove su opterećene sopstvenim institucionalizmom, pretpostavljam. To što smo mađarsko pozorište svakako obavija i neku misiju, vezanu za manjinsku kulturu. Pokušavam da ne budem opterećeni krivo tumačenim nacionalnim zadatkom, a i ne krijemo svoje greške, nusepehe iza nekih kvazi opštih interesa. Najbolje činimo da postanemo dobro pozorište u svakom smislu, i tako svi samo dobijaju, valjda. U odnosu na obe strane, mi provokiramo i koristimo predrasude, konvencije, povremeno ih i rušimo, bar se nadam, a ne pokušavam da zadovoljavamo neka manje vredna očekivanja. Pozorište doživljavam, i predstavljam ga, bar uglavnom, kao veoma živi vid umetnosti, koji ima neki buntovnički karakter. Mislim, to je i mesto gde se misli savremeno, slobodno i zdravo. Ponekad se ne primeći da ta umetnost postane nebitna, baš zbog sopstvenih konvencija. To čime se ja bavim se razlikuje od opšteg ili uopštenog, svakako je pomalo strano, u odnosu na naš pozorišni život, ali ima ljudi koji misle da su moje režije i predstave koje forsiram strane i u mađarskom pozorišnom životu. Ili strane za

percepciju te publike... Nekako, pokušavamo da stvorimo svoju publiku, a ne da se vadimo na one ljude koji iz tradicionalno-kulturne obaveze posećuju pozorišta, a direktori kažu, da ono što rade jeste zbog njih, jer oni to traže. To su laži. Svi tražimo autentičnost, istinost, čak i iskrenost. Dobru umetnost, čak i dobru zabavu. Poledajmo samo opštu sliku mladih glumaca o pozorišnoj umetnosti. Ili, u ovoj zemlji... Kako i za koju tradiciju može da se veže jedan mlad čovek... Ukratko: kako vidim naše pozorište? Urbano, to jest pomalo strano. Jako je bitno da je pozorište Kostolanji jedan fenomen koji se svaki dan stvara, koji ide sopstvenim putem i treba da pronade sopstveni put, u onom avangardističkom smislu. Mi i pokušavamo objasniti da to više nije ona prokleta margina (mada možda jeste), nego je baš ovo mejnstrim.

Istovremeno ste upravnik pozorišta i reditelj koji je okrenut eksperimentalnoj, istraživačkoj umetničkoj praksi...

To svakako proizvodi neko ludilo, ali te različite uloge funkcionišu u istoj osobi. Razdvajanje je u toku J. Naravno, to zavisi i od ekipe koja radi sa mnom. Ne želim se, mislim da mnogo mogu da zahvalim svojim saradnicima. Izuzetno je teško, no moram uskladiti tu dvojnost. Privatna, intimna prostor je svakako potreban za moje rediteljske pripreme, no, ponekad se sve to dešava u istom zamahu, u istom vrtlogu stvari. Jedno vreme, pre direktorstva, gorko sam se smejavao tome, to što stalno moram donekle producirati, menadžerisati sopstvene predstave... Bilo mi je malo smešno to što pre jedne predstave moram prvo postaviti kamen-fundament jedne zgrade. Mada volim to snalaženje u datim okolnostima. Uglavnom i predstave i pozorište se događaju u odnosu na postojeće okolnosti, ili u odnosu na okolnosti koje uspešno promeniti, a one su svakako deo našeg rada. Pa, ova umetnost, bar je nešto živo, nešto što postoji, stvarno je, upravo ovde, sada.

NOVE PREDSTAVE POZORIŠTA MLADIH

Tijana Delić

Predstava *Rozenkranc i Gildenster su mrtvi*, prema tekstu Toma Stoparda, u režiji Jovana Grujića posle premijere u vili „Stanković“ u Čortanovcima tokom sezone je na repertoaru Pozorišta mladih Novi Sad. Epizodisti, Šekspirovog Hamleta, u ovoj crnoj komediji su u glavnim ulogama, Jugoslav Krajnov, tumači ulogu Gildensterna, i Miljan Prljeta, Rozenkranca. Tragikomičnost situacije u kojoj su se našli Roz i Gil, ista je kao i tragikomičnost i farsičnost našeg vremena. Gorka istina da sudbinu ne krojimo sami, privid da

konce držimo u svojim rukama i da u igri velikih stradaju mali, jesu reči reditelja Grujića i linija od koje u drami ne odstupa Stopard u kreiranju ova dva lika, budući da im ne menja sudbinu. Pored Miljana Prljete i Jugoslava Krajnova u predstavi glume: Ivan Tomašević, Predrag Damjanović, Vladimir Cirković, Anđela Stamenković, Zoran Andrejčin, Marina Zubić-Cinkocki, Dragan Zorić, Petar Milićević, Mladen Sovilj, Miloš Jelisavac, Radan Viločić, Stevan Piale.

Visoko kotiranu među relevantnim kritičarima i publikom, predstavu mo-

žete pogledati tokom marta meseca. Nadamo se da uspeh ove predstave neće izostati i na nekim od značajnih festivala.

Prvi put u Pozorištu mladih, Boris Liješević potpisuje režiju predstave *Jare u mleku* Jurija Poljakova. Priča o nedostatku odgovornosti, o vremenu u kojem nepismeni bivaju nagrađivani, slavljani citirani. Kulturni potres je predstavljen sa osećajem za groteskni realizam prilike sudara epoha sovjetske i postsovjetske Rusije, i nikoga nije ostavio ravnodušnim u ovom savremenom ruskom dramskom tekstu. Neuobičajen koncept predstave, iako zatvorena dramska struktura, koji se igra iz publike sa njihovom interakcijom čini predstavu veoma zanimljivom, pomalo nepredvidlji-

vom gledaocu i glumcu. Podela je angažovala veći deo ansambla Pozorišta mladih. Glavne uloge tumače Ivan Đurić (Duhov) i Ervin Hadžimurtezić (Vitjok); pored njih u glumačkoj podeli su Dejan Šarković, Marija Mitrović, Marina Zubić-Cinkocki, Vera Hrcan Ostojić, Ratko Radivojević, Saša Latinović, Slobodan Ninković, Dragan Zorić i Jelica Gligorin. Uspeh ove predstave potvrđuje i učešće na 38. Pozorišnom festivalu dani komedije 26. marta u 20h.

Na Sceni za decu svakako je dominantna bugarska škola. Lutke i scenografija uglavnom se izrađuju u Bugarskoj. Posle dužeg vremena na Maloj sceni postavljena je marionetska predstava *Uspavana lepotica*, rađena po motivima Šarla Peroa. Adaptaciju i režiju potpisuje Veselin Bojdev, mladi bugarski reditelj. Marionete su vođene veštom rukom iskusnog lutkara Emila Kurcinaka, čije je dugogodišnje iskustvo pomoglo mladim

kolegama Mariji Mitrović i Ivanu Beloševiću (animira četiri lutke) tokom predstave.

Dečja scena je bogatija još jednom predstavom *PUK (U potrazi za čarobnim biserom)*, po tekstu Valeri Petrova, u režiji Emilije Mrdaković. Uspeh ove predstave nije izostao. Nagrada za najbolju muziku na 40. Susretu profesionalnih pozorišta lutaka Srbije pripala je predstavi *PUK* čiji je kompozitor Miodrag Mika Mladenović kao i Slobodanu Ninkoviću za ulogu Hrilija u predstavi. Uigrana glumačka ekipa, Marija Mitrović, Slobodan Ninković, Saša Stojković/Ivan Đurić, Saša Latinović, Marija Todorović i Sanja Tomić vraćaju na scenu za najmlađe radost igre i muzike. Nadamo se da će budućnost ove dve predstave za najmlađe svakako biti krunisan još nekim nagradama na predstojećim festivalima.

Intervju: Dejan Cicmilović, glumac Narodnog pozorišta u Nišu

PROFESIJU BRANIM I LIČNIM STAVOM

„Uloge u predstavama *Edmund Kin*, *Je li bilo kneževе večere*, *Odabrani i uništeni* su obeležile jedan deo mog života. Dale su mi onu vrstu samopouzdanja koja je glumcu neophodna da bi svoj posao radio sa lakoćom i punom svešću o sopstvenom delovanju na sceni“, kaže Cicmilović, glumac Narodnog pozorišta u Nišu

Slobodan Krstić

Dejan Cicmilović

Kada je 1999. godine kao gost zagrao u predstavi *Draga Jelena Sergejevna* u niškom Narodnom pozorištu, odmah je zapao za oko upravi ovog teatra i dobio stalni angažman u gradu gde je, pre nego što je stekao akademsko zvanje, završio Srednju glumačku školu u klasi Mime Vuković-Kurić. Deset godina je u teatru na niškom Sindelićevom trgu, gde je ostvario niz zapaženih uloga, čak i za pribirljive teatarske sladokusce. Pamte se njegove kreacije u *Hamlet-rimejku*, *Polonezi Oginjskoj*, *Sutra će biti bolje*, *Ukroćenoj goropadi*, *Noževima u kokoškama*, *Edmundu Kinu*, *Je li bilo kneževе večere*, *Dundo Maroju*, *Odabrani i uništeni*... Cicmilović je jedan od malobrojnih glumaca, koji su obeležili rad poslednjih deset godina niškog teatra. Zato i ne čudi što je, recimo, među brojnim nagradama, godine 2004. na Dan pozorišta, 11. marta, dobio godišnje priznanje kuće „za najveći broj odigranih uloga u jednoj sezoni“. Vole ga i poštuju kolege, obožava publika, a reditelji (uglavnom gostujući) žele u svakoj podeli.

Kada je pre izvesnog vremena u Niš stigao reditelj Andreaš urban da bi režirao Šekspirovu *Buru* ulogu Kalibana poverio je Cicmiloviću. Što je za ovog glumca, kako kaže, bio naročit izazov.

„Svaka uloga za mene je provokacija, ulaz u nešto nepoznato“, kaže Cicmilović i nastavlja: „uloga Kalibana je teška i složena. Pored glumačkog, traži i veoma komplikovan izraz u pokretu. Prvi put saradujem sa Andrašom Urba-

nom i potpuno se razumemo. Moram da priznam da se sa ovakvim radioničarskim načinom rada prvi put susrećem. Došao sam do zaključka da je reč o reditelju koji dobro zna šta hoće i ništa nije slučajno i bez smisla. Zato mu se bezrezervno veruje. Kad se na takav način pristupi komadu i glumcima, sve ostalo ide svojim normalnim tokom i obećava veoma uspešnu predstavu.“

Možda vam se uloga Kalibana posreći?

Lagao bih ako kažem da mi se nagrade ne tiču. One su potvrda jednog temeljnog rada na ulozi i utrošene energije. Dobio sam priličan broj nagrada, međutim ni jedna nije bitno uticala na moju karijeru. Nijedna me nije preporučila bilo kojem beogradskom pozorištu, niti reditelju koji u tom pozorištu radi. Ponekad me vredi to što u tom gradu (Beogradu) živim, a nisam dobio ozbiljnu ponudu. Imponuje što mi je prikazana etiketa „srpskog glumca“, ali mislim da bih i te kako imao šta da pokažem (prikažem) i beogradskoj publici. U pozorištima u unutrašnjosti sam igrao u mnogim predstavama. Poznajem veliki broj vanserijskih glumaca koji ne dolaze do prave šanse i ostaju nepravedno neiskorišćeni.

Mnogi pozorišni kritičari imaju visoko mišljenje o vašim kreacijama, posebno o ulogama Edmunda Kina u istoimenom komadu, pa Jaše Tomića u *Je li bilo kneževе večere*, Đorđa Karađorđevića u triptihu *Odabrani i uništeni*. Kažu – uloge za nezaborav?!

To su uloge koje će obeležiti jedan deo mog života, pre svega zato što sam ih dobio u onom trenutku kad mi je bilo potrebno da zaokružim neki lični, životni i glumački proces. Te uloge su mi dale onu vrstu samopouzdanja koja je glumcu neophodna da bi svoj posao radio sa lakoćom i punom svešću o sopstvenom delovanju na sceni. Kroz te uloge sam prvi put osetio šta znači glumačka moć da se poigravate svojim emocijama i zatanom. Od tada pozorište doživljam kao beskrainu radost, a svaka predstava mi pričinjava zadovoljstvo igre.

Stiče se utisak da je niška scena preuska za vaše ambicije?

Mislim da je za glumca vrlo važno da se isproba na različitim zadacima i poslovima, naročito da što više menja sredinu u kojoj stvara. Ne treba se često vezivati za jedan ansambl, već sebe isprobati i tamo gde te ne poznaju. To je korisno, ne samo za glumca, već i za kuću u kojoj ste angažovani.

Gledamo vas na filmu i u tv serijama. Kakvi su tu Vaši planovi?

Moje profesionalne težnje vezane su prevashodno za pozorište. Izleti u filmove i serije me, za sada, previše ne preokupiraju. Ti mediji donose popularnost, ali moji kriterijumi su prilično visoki, tako da prihvatam samo one uloge koje se ne kose sa mojom vizijom glumačke estetike. Ne možete jedno veće biti Edmund Kin, a sutradan na TV seljak u jeftinoj seriji ružičaste produkcije. Da se

razumemo, neman ništa protiv kolega koji to rade, ali ja i dalje branim sopstvenu profesiju onim etičkim normama koje me dotiču. Život me je naučio da budem strpljiv, tako da ću sačekati svoj film ili svoju tv seriju.

Jedan ste od pobornika korenitih promena u teatru, pa samim tim i u niškom. Šta treba učiniti za budućnost srpskog pozorišta?

Smatram da institucionalna pozorišta ovako koncipirana i organizovana nemaju svetlu budućnost. Za bilo kakvu vrstu promena, najpre nam je potreban taj famozni Zakon o pozorištu o kojem godinama slušam. Siguran sam da će on dosta toga promeniti u pozorištu. Za početak, treba promeniti odnos ljudi prema samoj kući u kojoj rade. Ako ne pripadate teatru svim bićem i ako ne podnosite neku vrstu sopstvene žrtve, nemate razloga ni da budete u njemu. Nažalost, u srpskim pozorištima se uvuklo toliko pogrešnih, nepozorišnih ljudi koji kroje teatarsku politiku, tako da prave umetničke vrednosti ne dolaze do izražaja. Dok ti ljudi ne budu oterani ili

sami ne shvate da ne pripadaju takvoj sredini, mislim da ćemo još dugo tapkati u mestu, a sopstvenu nesposobnost da ih odbacimo, pravdati nesavršenstvom sveta i države u kojoj živimo. Budućnost pozorišta vidim u sopstvenim inicijativama da se pronade lični umetnički izraz i u autentičnosti stvaranja trupa, koje u tržišnom sistemu, nalaze najbolji put do publike i njihove edukacije... To mogu samo oni koji pozorište ne doživljavaju kao činovničko-socijalnu ustanovu.

Dolaze li bolji dani za niško pozorište?

Deo sam niškog pozorišta i da ne verujem u bolje dane ne bih ovde ni bio. Primarni zadatak nove uprave, po mom mišljenju, jeste da hitno poradi na otklanjanju odijuma o niškom pozorištu i to kvalitetnim repertoarom i promocijom onih umetnika koji, zaista, vrede. Postoje jako kvalitetni i progresivni ljudi i ako se pravilno uposle, daju i značajne rezultate. Tradicija duga 122. godine obavezuje svakog od nas na njeno poštovanje i (samo)svest o biti ovog teatra.

LUDUS citat

Tako su govorili...

**Branko Pleša:
O POBUNI I „TARLEKINOVOJ SMRTI“**

Na ovogodišnjem Festivalu malih scena Jugoslavije u Sarajevu (1974. prim.n.) vaša predstava je pobrala gotovo sve nagrade. Kako ste se odlučili da režirate upravo „Tarlekinovu smrt“?

– Izbor nije slučajna, ja sam poželeo tekst koji će pružiti mogućnost mom pozorištu da se pobuni protiv predstava bez rizika. Svaka predstava je rizik, ali znam da postoje već ispitani putevi kako se teoretski rizik pretvara u praktičan uspeh. Odabrao sam tako, po Pieteru Bruku, „živo pozorište“ koje se tiče gledalaca, koje mu ne dozvoljava da u plišanoj fotelji uživa nego ga uzbuđuje i uznemirava. Autor koga sam odabrao, Suhovo Kobilin, i delo – Tarlekinova smrt transponovano u simbole ili tamnu poeziju burleske omogućilo je da „ogledalo vremena“ okrenemo prema celokupnom stanju svetskog duha danas, u kome su nasilje i vlast dva pola unutar kojih se već pedesetak godina unazad menja istorija društva, naroda i pojedinca.

(Iz zbornika „Branko Pleša“, izdavač: Savez dram-skih umetnika Srbije)

ŠABAČKO POZORIŠTE NA MUKAMA

Rekonstrukcija Šabačkog pozorišta započeta je u julu 2008. a završetak radova predviđen za oktobar iste godine nije na vidiku ni danas te, u borbi da ne izgube sezonu, igraju na raznim scenama širom zemlje

Željko Hubač

Nova mantra u srpskom teatru (sinonim za onu „Crko dabogda“) postala je „Dabogda ti rekonstruisali pozorište!“ Kako u nas ništa ne počinje na vreme, a još manje se završava kada je planirano, avantura rekonstrukcije teatra podrazumeva da se postojeći repertoar na jedvite jade održava uz pomoć gostovanja, a o novim produkcijama nema ni govora. Ali...

Rekonstrukcija dvorane i predvorja Šabačkog pozorišta započeta je u julu 2008. godine i prema ugovoru sa izvođačem, završetak radova je bio predviđen za 1. oktobar iste godine. Toga dana se, inače, svake godine svečano otvara nova sezona, koja počinje tradicionalnom re-

vijom pozorišnih predstava pod nazivom *Šabačko pozorište - teatar na pravom putu*. Naravno i na žalost, radovi u sali i foajeu nisu bili na vreme završeni, i nisu još uvek, ni pola godine nakon roka. I naravno da za to postoje razlozi, pa čak i oni opravdani. I naravno da u Šapcu ne postoji odgovarajući prostor u kojem bi se mogle izvoditi pozorišne predstave. Naime, u Domu sindikata se urušio plafon (!!!), Dom vojske je prodat i zamandaljen, a čak i kad bi ga nekim čarobnim štapićem otvorili, u njemu nema uslova za normalno funkcionisanje pozorišne predstave.

Ipak, Šabačko pozorište radi, igra svoj repertoar po celoj Srbiji, u svim

gradovima koji imaju pozorišne zgrade. Predstava *Sabirni centar*, Dušana Kovačevića, u režiji Kokana Mladenovića je napunila dvoranu i galerije Velike scene Narodnog pozorišta u Beogradu. Samo koji dan pre toga, na Sceni „Raša Plavović“ igrana je *Trka sa vremenom*, Aleksandra Popovića, u režiji Bojane Lazić. *Ko se boji Virdžinije Vult*, Tenesi Vilijamsa, u režiji Strahinje Rodića, gledali su Kruševljani sa velikom pažnjom. Predstave se igraju i u Novom Sadu, Nišu, Somboru, Leskovcu, Zrenjaninu, Vršcu, Kraljevu, Boru, Paraćinu... I, što je još važnije, u periodu dok su bili bez scene, Šapčani su pripremili čak dve nove, vrlo ambiciozne ansambl predstave, radeći paralelno sa majstorima, uz zvuk bušilica, brusilica, glodalica, mešalica i raznih čekića neophodnih u građevinarstvu. Dešavalo se, kažu glumci, da zvuci „vrednih“ radnika za trenutak utihnu, što je značilo da gledaju probu.

S obzirom da premijere nisu mogle da budu odigrane u Šapcu, najpre je u saradnji sa Ustanovom kulture „Vuk Karadžić“ iz Beograda, 25. oktobra, izvedena premijera predstave *LKL – Naj-*

Šabačko pozorište - radovi

duža noć Laze L. u režiji Ferida Karajice, a dramaturgiju pripovedaka Laze K. Lazarevića, napravila je Kata Jugović, profesor književnosti iz Šapca. Druga premijera, *Protuve piju čaj* Dragoslava Mihailovića, u režiji Juga Radivojevića, izvedena je 2. februara na Sceni „Bojan Stupica“ pred prepunim gledalištem. Dobre kritike i veliko interesovanje publike, doveli su do dogovora sa upravom JDP-a da se ova predstava jednom mesečno prikazuje u Beogradu, što su Šapčani,

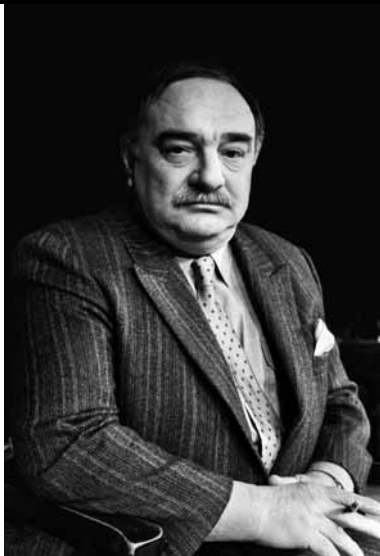
naravno, shvatili kao svojevrsni kompliment.

Šapčani, inače, nestrpljivo očekuju kraj radova na rekonstrukciji pozorišta i trenutak kada će se sa scene ponovo oglasiti njihovi omiljeni glumci. A to će biti, vele izvođači i finansijeri, vrlo brzo. Koliko brzo mora biti, kazuje termin Festivala „Joakim Vujić“, koji bi trebalo da se ove godine, od 21. do 28. aprila održi na sceni Šabačkog pozorišta.

BATINO POZORIŠTE

Pre sedam godina zauvek je otišao Danilo – Bata Stojković, nesumnjivo bard našeg glumišta koji je na sceni bio rudar koji je kopao po sebi, nemilice se trošeći, ali i „razbacujući“ svoju glumu svuda oko sebe uvlačeći pri tom u igru, po svaku cenu, i partnere i publiku

Aleksandar Milosavljević

Bata Stojković (Foto: Vukica Mikača)

Poslednji put sam ga video u foajeu Ateljea 212. Čini mi se na dodeli Nagrade „Zoran Radmilović“. Seдео je po strani, u fotelji, podbočen štapom, strašno mršav, bleđ, okružen nekolicinom prijatelja. Prepoznatljiv po stavu – despotskom držanju, štapu (na koji bi povremeno naslanjao bradu) i veselom pogledu nasmejanih očiju. (Odakle mu samo snaga da tako bolestan uopšte dođe u Atelje, a posebno da se na takav način,

gotovo šeretski, smeši očima, jer za onaj njemu tako svojstven glasni smeh očigledno više nije imao snage.)

Prethodno je već bio odigrao neznane-koju-po-redu *Korešpodenciju*, predstavu koja je tokom svog dugog trajanja na sceni okupila najbolji autorski i akterski tim Ateljea, no koja je odavno postala „Batino vlasništvo“. On je, uostalom, držao probe za svaki „blok“ njenog igranja, baš kao što je to činio i s

drugim „svojim“ dugovekim predstavama. A bezmalo sve u kojima je igrao bile su dugog veka jer je Bata, po vlastitom priznanju, bio glumac – maratonac.

Hvatao bi ozbiljan zalet još pre prve probe – objašnjavao mi je u dugim noćnim razgovorima, ili u svom domu kada

se odmarao posle mučnih viščasovnih terapija. Zatim bi dugo odmeravao „stazu“ koja ga je očekivala, a onda bi započinjao njegov rudarski rad na ulozu, koji se nikada ne bi završavao premijerom. Na „markiranje“ nije pristajao. Nikada, ni na probama. To nije dozvoljavao ni sebi, ni kolegama. „Svoje“ predstave je čuvao s dirljivom nežnošću, i nije dozvoljavao da mu ih bilo ko ugrozi ili, ne daj bože, oduzme.

Svečano odelu u kojem bi dolazio na svaku predstavu u kojoj je igrao, obavezno cveće za partnerke pred svaku reprizu, kao i uobičajeno čašćavanje svih prisutnih nakon predstave kod Novice u Ateljeovom Bifeu, kao posle premijere – sve su to kod Bate bile forme ospoljavanja onoga što oseća prema Pozorištu kao svom domu, a ne oblici mistifikacije. Toga ste mogli da postanete svesni kada ga gledate na sceni (gde je uistinu kao rudar kopao po sebi, nemilice se trošeći, ali i „razbacujući“ svoju glumu svuda oko sebe uvlačeći po svaku cenu u igru partnere. No, takav njegov stav prema teatru bio je evidentan i kada je govorio o glumi. A nju je obožavao. Bilo kao akter, bilo kao gledalac. Zato je obožavao da po

hiljaditi put sluša pozorišne anegdote samo kada bi ih „igrali“ glumci čiju je igru voleo.

Pa i tada, dok smo razgovarali (tačnije: dok sam ga slušao) bio sam svestan da glumi, da hoće da me očara, osvoji, ali ne zato što je za to imao neki poseban razlog, još manje zbog neke koristi (znao je koliko ga poštuju i volim, te da upijam svaku njegovu reč), već naprosto zato što je uživao u toj situaciji koju su definisale naše pozicije: njegova – glumca, a moja – gledaoca.

Kada sam svojevremeno na Sterijino pozorje pozvao predstavu *Professionalac* bukureštanskog Nacionalnog teatra, i kada mi je postavio pitanje: „Kakav je taj glumac koji igra mene?“, u tom Batinom pitanju nije bila sadržana samozaljubljenost glumačke zvezde (za koju je, uostalom, Dušan Kovačević i pisao ovaj komad), već stav nevinog dečaka koji ulogu Luke Labana doživljava kao nešto suštastveno svoje, kao nešto što mu po prirodi stvari pripada, što je on osvaja, oblikovao, definisao, gradi, poradao, a što mu je, eto, sticajem okolnosti, tek privremeno oduzeto. U tom smislu je Bata bio „vlasnik glume“.

In memoriam

O POZORIŠTU I ENTUZIJAZMU

Beleška o Radetu Radivojeviću, pozorišniku

Aleksandar Milosavljević

Ubeden sam da sve stvari u teatru uvek nekako i nekada ipak dođu na mesto koje im pripada. Dovoljno sam dugo u pozorištu pa znam da su tu nepravde gotovo prirodna pojava, da kritike odveć često pogađaju nedužne, a da lovorike pripadnu onima koji ih nisu zaslužili, ali sam i dovoljno dugo radio u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije pa sam naučio da razni oblici nepravdi kad tad bivaju ispravljene. Nažalost, sa stanovišta ljudskog života najčešće sa zakasnjem.

Ne znam ko će pisati nekrolog Radetu Radivojeviću. Svakako da bi naj-

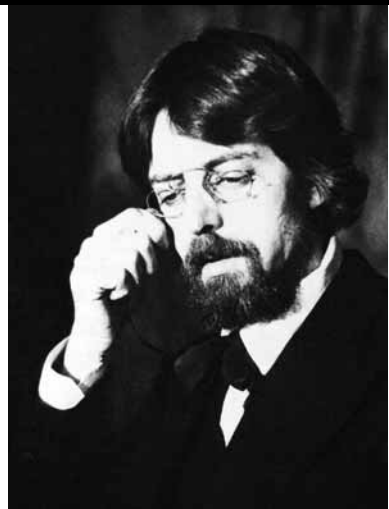
bolje bilo da to učini neko od onih koji su ga duže i bolje poznavali od mene, a sigurno da bi to trebalo da učini neko od njegovih bliskih kolega, saradnika, prijatelja, vršnjaka, recimo kolega s klase na katedri produkcije koju je u Beogradu završio, ili neko od onih s kojima je decenijama saradivao gradeći i čuvajući pozorište u Vranju koje nosi ime Bore Stankovića. O njemu, sada kada je otišao, mogli bi da svedoče i mnogobrojni gosti festivala „Borini dani“, manifestacije koju je uspeo da očuva i u vremenima koja ni najmenje nisu bila naklonjena ni teatru ni festivalima.

No, sećajući ga se u ovom času zapravo pokušavam da odam počast i svim pozorišnim entuzijastama, onima koji uprkos okolnostima vode teške bitke za opstanak pozorišta, ubeđujući i druge i sebe da tu borbu vode u ime ozbiljne pozorišne tradicije, viših kulturnih ciljeva, edukacije nove pozorišne publike...

Rade je bio takva osoba. Borio se da osvoji na noge pozorište u Vranju, da mu obezbedi poziciju među vodećim amaterskim tearima nekadašnje Jugoslavije, a onda se odvažio da načini i korak napred – da mu promeni status te da od amaterske družine okupljene u trošnoj zgradi u samom centru gradića na jugu Srbije načini profesionalno pozorište, dakle preuzeo je na sebe ogromnu odgovornost za poduhvat koji se mnogima činio jednostavan i logičan, a koji je u stvari žestoko traumatičan i – riskantan. Pri tom je ko zna kako i s kojim parama adaptirao pozorišnu zgradu, pokušava-

jući da i promenom ambijenta potvrdi drugačiji odnos prema pozorišnoj umetnosti, obezbedi pokriće za novi status svog ansambla, ali i da lokalnim vlastima objasni da se njihov odnos prema teatarskoj instituciji mora promeniti.

Mršav, ispijena lica i duge kose, uvek pažljivo odabrane intonacije, i svojom pojavom i svojim glasom kao da je sve oko sebe uvek iznova podsećao na to da je u ovo doba banuo iz davne prošlosti, iz nekog drugog vremena u kojem pozorišnim trupama i teatrima nisu rukovodili menadžeri već zaljubljenici i posvećenci čija je nasušna potreba za teatrom mnogo jača od svega na šta neumorno podsećaju svi elementi stvarnosti. Takav kakav je bio – i upravnik pozorišta, i animator teatarskog života, i glumac, i reditelj, i pisac, i adaptator – Rade je ostavljao utisak jednog od onih drevnih pozorišnika herojske epohe romantizma koji su svakog momenta spremni da, samo ako zatreba, uskoče u bilo koju ulogu i odigraju je bez ikakvih proba, koji su u stanju da nekoliko dasaka postavljenih na bačve proglašavaju za pozornicu na kojoj

Radoslav Radivojević

će za tren oka nastati kakvi god hoćete svetovi, koji za čas mogu da se sete najpogodnijeg naslova dramskog dela koje će odgovarati ad hok okupljenoj publici, koji umeju da zalude svoje saradnike i povedu ih u neizvesnost avanture kakvu podrazumeva rad na novoj predstavi.

U vremenima u kojima živimo takvih zanesenjaka je sve manje.

NOVI TEATRON O POZORIŠTU ZA DECU

Budućnost pozorišta za decu i mlade centralni temat novog broja časopisa *Teatron*, u izdanju Muzeja pozorišne umetnosti Srbije

Željko Hubač

Smatrajući da je pozorište za decu i mlade vrlo značajan segment pozorišne umetnosti, ali teoretski srazmerno malo obrađivan, uredništvo *Teatrona* odlučilo je da ovaj broj posveti istraživanjima na tu temu. Naime, reforma pozorišta za decu u Zapadnoj Evropi vremenski se poklopila sa studentskim buntom 1968. godine, a u nekim zapadnoevropskim zemljama potencijal ove vrste pozorišta odavno je prepoznat kao značajan za razvoj i demokratizaciju društva, te se teatru za decu i mlade poklanja posebna pažnja kroz stimulativne načine finansiranja ili aktivnije integrisanje u obrazovni sistem.

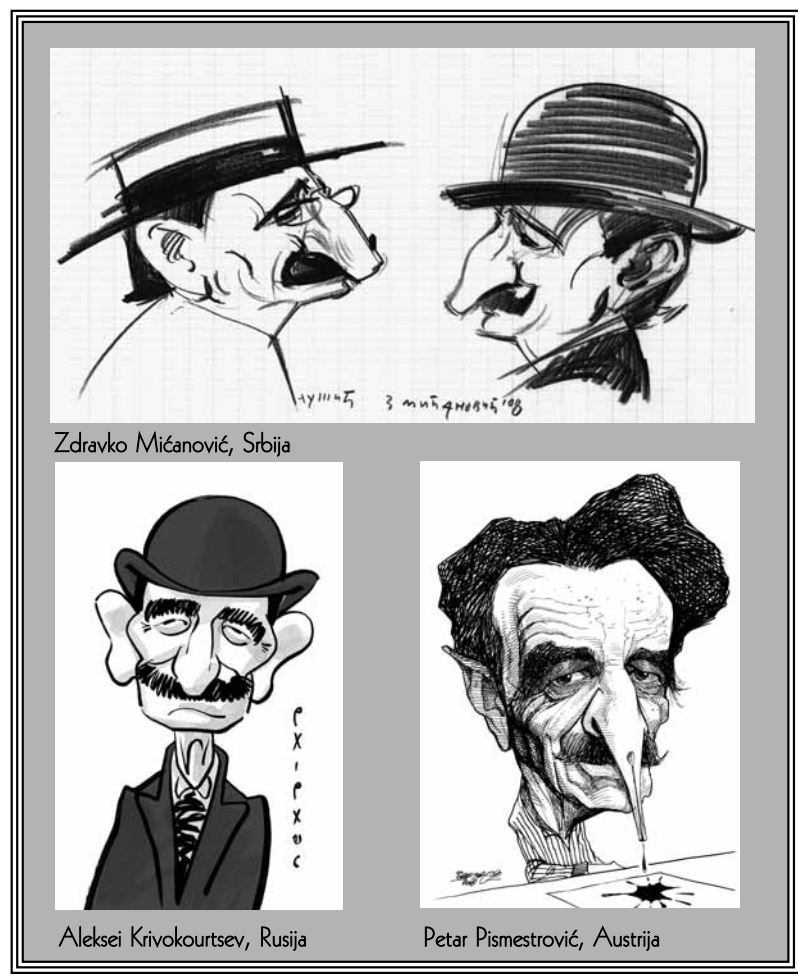
U Istočnoj Evropi, posle Drugog svetovskog rata, pretežno je negovan sovjetski model repertoarskog pozorišta za decu,

koji je podrazumevao velike ansamble i gigantske produkcije i koji je pred dečja pozorišta stavljao jedini zadatak – da proizvede iluziju, što je, imajući na umu turobnu realnost, bilo sasvim očekivano. U tom kontekstu je svako kritičko promišljanje realnosti bilo nezamislivo. Deo te tradicije, ali u nešto blažem obliku, jeste i jugoslovensko pozorište za decu. Padom Berlinskog zida ovakav koncept pozorišta za decu polako je počeo da odlazi u zaborav, delom iz finansijskih razloga, ali i zahvaljujući međukulturnoj razmeni.

U tematu novog broja *Teatrona*, *Budućnost pozorišta za decu i mlade*, problematizuju se pitanja recepcije, didaktičnosti, prihvatljivih ili neprihvatljivih tema, umetničke slobode, granice između

scenske i objektivne realnosti u pozorištu za decu... Pored tekstova domaćih autora, Anje Suše, Milivoja Mladenovića, Ljubice Beljanski-Ristić i Diane Kržanić-Tepavac, u *Teatronu* su i tekstovi Irene Kraus, Volfganga Šnajdera (vodeći svetski autoritet u ovoj oblasti, autor poznatog teksta o tabuu smrti u pozorištu za decu), a prvi put na srpski jezik je preveden i esej Valtera Benjamina *O dečjem proletarskom pozorištu*.

Zdravko Mićanović, Srbija

Aleksei Krivokourtsev, Rusija

Petar Pismetrović, Austrija

KAPITALNA POLJSKA MONOGRAFIJA

Teatrologija u svetu

Radoslav Lazić

Monografija *Poljski savez dramskih umetnika 1918–2008* predstavlja vredno i jedinstveno teatrološko delo objavljeno u Varšavi, u redakciji Andreja Rožina i tridesetak saradnika

Na poziv uglednog poljskog reditelja Jaroslava Antonijuka, direktora Međunarodnog festivala u Lomži, u Istočnoj Poljskoj, boravio sam kao član stručnog žirija, kome je predsedavao akademik Henrik Jurkowski prošlog leta. U žiriju je sudelovao i ugledni poljski reditelj Andžej Rožin. Njegove estetske analize viđenih predstava su bile pravi mali teatrološki eseji bliski mojoj recepciji predstava iz celog sveta. Rožin je potpredsednik Poljskog saveza dramskih umetnika i s oduševljenjem mi je govorio

o pripremi objavljivanja velike monografije posvećene životu i razvoju središnje asocijacije scenskih umetnika u Poljskoj.

Prvih dana 2009. iz Varšave mi je stigla kapitalna monografija objavljena kao enciklopedijsko izdanje u velikom formatu na oko 600 strana, bogato ilustrovana, u vrhunskom dizajnu i tvrdom povezu, u B5 formatu. Po svome razuđenom sadržaju ova kapitalna monografija, koju je stvaralo preko 30 stručnih saradnika, prati život i rad poljskog Saveza dramskih umetnika u rasponu od devet decenija, od 1918. kada je Savez osnovan do 2008. godine.

Autor ovog enciklopedijskog poduhvata je Andrej Rožin (Andrzej Rozhin) magistar poljske filologije, glumac, re-

ditelj, scenarista, direktor pozorišta i pozorišnih festivala. Rođen je 1940. u Lavovu. Završio je Višu pozorišnu školu u Krakovu i Univerzitet „Marija Kiri“ u Lublinu. Režirao je na poljskim i evropskim scenama oko 180 predstava (drama, komedija, mjuzikola i opera). S velikim entuzijazmom, kao autor projekta, glavni urednik i teatrolog Rožin je predvodio plejadu od 30 uglednih poljskih teatrologa u ostvarivanju ove kapitalne enciklopedijske monografije jedinstvene u evropskoj teatrologiji. Pregledajući ovaj leksikon poljskog glumišta uverio sam se da nema značajnije ličnosti poljskog teatra XX stoleća koja nije dobila svoj zasluženi prostor u ovoj velelepnoj reprezentativnoj publikaciji.

Andžej Rožin je potpredsednik poljskog Saveza dramskih umetnika i izrazio je želju da njihov Savez obnovi tradicionalno dobre prijateljske odnose s našim Savezom dramskih umetnika Srbije i da ostvaruje razmenu umetnika.

Možda je ova inicijativa dobra prilika da se i u Beogradu promovira ova kapitalna teatrološka monografija i da to bude podsticaj da i mi uskoro objavimo monografiju Saveza dramskih umetnika Srbije, vršnjaka poljskog Saveza.

Naš Savez je započeo svoju bogatu istoriju 1919. godine. Objavljivanjem naše monografije dobili bismo vredno teatrološko svedočanstvo dostojno poređenja s velikom poljskom pozorišnom kulturom i umetnošću.

I još nešto, u poljskoj monografiji je čitavo jedno poglavlje posvećeno Domu poljskih pozorišnih veterana. Slična inicijativa postojala je i u našem Savezu još sedamdesetih godina, koju je predvodio počivši glumac Slavko Simić i čiji smo svi mi bili darodavaoci. Nažalost, stari i usamljeni pozorišnici nisu dobili svoj dom veterana, a Poljaci na sreću i dostojanstvo teatra imaju svoj Dom veterana. Možda je čas da se pokrenu pravna pitanja povratka nacionalizovane imovine srpskog Saveza koja nisu mala? Možda bismo tako mogli i mi dobiti svoj Dom pozorišnih veterana...

Zaključujem, poljska kapitalna monografija posvećena *Savezu poljskih dramskih umetnika, 1918–2008*, enciklopedijski je teatrološki poduhvat, dostojan najvrednijih pozorišnih biblioteka u Evropi i svetu. To je inspirativan argument da i naš Savez krene u izdavački poduhvat za obeležavanje stogodišnjice srpskog Saveza dramskih umetnika i objavljivanje naše reprezentativne monografije 2019. Važno je na vreme početi.

Portret: Zoran Lozančić

ŽIVOT POSVEĆEN LUTKAMA

„U mojim predstavama poseban značaj dajem estetskom i likovnom izrazu, kao i radu sa glumcima na preciznoj i vrhunskoj animaciji. Pokušaću da vreme koje je ispred mene učinim kreativnijim i ostvarim svoje najbolje predstave“, kaže Zoran Lozančić, glumac i reditelj Pozorišta lutaka u Nišu i vanredni profesor animacije na Umetničkoj akademiji u Osijeku

Slobodan Krstić

Zoran Lozančić

oblik postojanja ove umetnosti.“

Njegovi glumački i rediteljski kvaliteti, od oktobra 2008, iskazuju se i na pedagoškom radu. Postao je vanredni profesor za animaciju lutke na Umetničkoj akademiji u Osijeku, gde se već nekoliko godina školuju profesionalni glumci za lutkarsku umetnost. Po desetak dana mesečno boravi i radi u Osijeku i izuzetno je počastvovan što svoje bogato glumačko-rediteljsko znanje može da prenese mladim i darovitim glumcima u Hrvatskoj. Ali, ne može da se otme utisku da je takav vid školovanja i obrazovanja glumaca i lutkarskih reditelja i te kako potreban i srpskim teatrima. Zato, kako kaže, treba u Srbiji otvoriti visokoškolsku ustanovu za umetnost, koja na ovim prostorima poslednjih godina jezdi novim, osobenim, sadržajnijim i bogatijim lutkarskim izrazom. Jedan od nosilaca te nove srpske lutkarske poetike je, upravo Zoran Lozančić, glumac, reditelj i pedagog.

Zoran Lozančić je od 1983. godine glumac-lutkar. Odigrao je više od 100 premijernih predstava i dobio značajna festivalska i esnafska priznanja. Godine 1993, postavkom komada *Olovka piše srcem* na matičnoj sceni – Pozorištu lutaka u Nišu – uplovio je u rediteljske vode. Režira, najviše u Nišu, ali i na scenama u Kruševcu, Vršcu, Lazarevcu. Ređaju se komadi: *Psić Tobi*, *Bila jednom ljubav jedna*, *Tri praseta*, *Čarobnjak iz Oza*, *Lepotica i zver*, *Carev zatočnik*, *Mocart*, *Mali princ*. Postavka *Carevog zatočnika* Miodraga Stanislavljevića (2005) donela mu je najveća i najlaskavija priznanja brojnih stručnih žirija u zemlji i inostranstvu. Osmelio se da Mocarta stavi među lutke i da sa istomnom predstavom učestvuje 2008. na

uglednom zagrebačkom PIF-u. Latio se i postavke Egziperijevog *Malog princa* i ponovo očarao lutkarske umetnike na Susretima profesionalnih pozorišta Srbije, održanim novembra 2008. godine u Nišu – dobio je nagradu za najbolju režiju. Još četiri nagrade pripale su Nišlijama. U Kruševcu trenutno postavlja Andersenovu bajku *Tri praseta* u sopstvenoj adaptaciji. Lane je u Kruševačkom pozorištu, u dramskoj formi, režirao komad *Lepotica i zver* prema tekstu Miroslava Belovića i dramaturziji Željka Hubača. Kruševljani trijumfuju na Katorskom festivalu – imaju najbolju festivalsku predstavu i najboljeg glumca, Dejana Tončića.

Predstave koje je režirao, posebno od 2000. godine, u Nišu i na drugim scenama u Srbiji, ponele su 52 pojedinačne i kolektivne nagrade. Trenutno je srpski lutkarski reditelj u trendu, sa prepoznatljivim i autentičnim rukopisom. O svom rediteljskom radu, konceptu i poetici kaže: „Uticao reditelja Jovana – Bate Putnika u mom glumačkom i rediteljskom putu je veliki. On mi je probudio interesovanje za svet režije. Poslednjih desetak godina se intenzivnije bavim režijom, reditelj ima veliki značaj u današnjem modernom pozorištu lutaka. Lutkarstvo doživljava svoj puni preporod, a vrhunac svog uspona moći će da dosegne samo preko autentičnih, velikih reditelja-lutkara, umetnika koji su spremni da svoj život posvete lutki, tom malom 'mrtvom' biću sa velikom dušom. Ono što mene osvaja u lutkarstvu jeste maksimum izražajnih

mogućnosti sa minimumom sredstava. Lutkarska režija je u suštini stvaranje metaforičnih polja u kojima se postavkom i animacijom ostvaruje biće-lutka. Zato reditelj preuzima najveći deo odgovornosti za stvaralaštvo. U mojim predstavama poseban značaj dajem estetskom i likovnom izrazu, kao i radu sa glumcima na preciznoj i vrhunskoj animaciji.“

Po osnovnoj vokaciji, Lozančić je glumac, koji je karijeru počeo u Narodnom pozorištu u Nišu osamdesetih godina minulog veka, nastavio potom u Pirotu. Počeo je sa malim glumačkim zadacima u predstavama velikih reditelja: Jovana – Bate Putnika, Gradimira Mirkovića, Ljubodraga – Ljube Miloševića i Rajka Radojkovića. Imao je od koga da nauči šta je pravi odnos prema pozorištu i glumačkom zanatu. Zato i glumci vole da rade sa njim.

„Po osnovnoj profesiji sam glumac i odlično poznajem njihov senzibilitet“, dodaje Lozančić. „Verovatno zato nikada nemam problema u radu sa kolegama i u svim mojim predstavama (režijama) daju sve od sebe. Pozorište lutaka u Nišu je iškolovalo šestoro glumaca na Nacionalnoj akademiji za film i pozorišnu umetnost u Sofiji i to je veliki kapital za naše, ali i za srpska pozorišta. Sve to utiče da moje predstave budu visoko vrednovane, a rediteljski rukopis prepoznatljiv i autentičan. Umetnik ne živi za sebe, već radi za drugoga, za publiku, za decu. Svojim radom pokušaću da vreme koje je

ispred mene učinim kreativnijim i ostvarim svoje najbolje predstave, jer sam uveren da je pozorište za decu ne samo najhumaniji već i najopravdaniji vid i

Preplatite se na LUDUS

Godišnja pretplata za Srbiju: 1000,00 din.

Dinarski tekući račun: Savez dramskih umetnika Srbije 255-0012640101000-92 (Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 EVRA

Devizni žiro račun: 5401-VA-1111502 (Privredna banka Beograd A.D.)

Instrukcije za uplate u evrima potražiti u Savezu dramskih umetnika Srbije

BUĐENJE GRADA U TRANZICIJI

Evropska prestonica kulture 2008. – kulturni britanski grad Liverpool doživeo je takav preobražaj od ekonomsko-socijalne „crne rupe“ do velikog gradilišta sa ogromnim potencijalima, da bi mogao da bude uzor za zemlje Evrope, koje nisu članice Unije

Piše Maša Stokić

Liverpul sam prvi put posetila pre pet godina – mogle su se tada naslutiti investicije (preko tri milijarde funti) u umivanje grada. Bila je završena rekonstrukcija Albertovog doka – do ne tako davno ruine značajne prošlosti grada koji je u XIX veku bio jedna od najvećih svetskih luka; severnjačka ispostava londonskog Tejta uveliko je prezentovala značajne izložbe; „Priča Bitlsa“ je privlačila turiste; Pomorski i Muzej istorije ropstva bili su podjednako zanimljivi. Ipak, kada me moj vodič proveo kroz trgovački i poslovni centar grada i skrenuo mi pažnju na pešačku zonu, ulice pune u radno vreme kratko ošišanih momaka u trenerkama i devojaka u minićima i topovima, prepune kafiće i noćne klubove, preprodavce i švercere koji iz torbuljaka (kod nas popularnih „krmača“) vade „originalne“ parfema, naočara za sunce i sl. – pitala sam ga šta je to čudno? Tačnije, osećala sam se kao kod kuće. Nezaposlenost, recesija i izolacija, tj. skrajnutost od glavnih tokova (novca i transporta – samim time – progresu bilo koje vrste), učinile su svoje. Pet godina kasnije, u jeku godine kulture, Liverpool je zaista veliko gradilište... Opet me to podseća na našu priču – ništa nije baš sasvim gotovo na vreme, ulice su raskopane, kranovi prete sa svih strana, blokovi ruiniranih viktorijanskih kuća od čuvene cigle (značajno arhitektonsko nasleđe) samo su „presvućeni“ lepo oslikanim plakatima... U pešačkoj zoni je manje malih privatnih radnji, a sve je više firmiranih, oni ošišani momci u trenerkama sad imaju posao na građevinama, ali svako malo „trknu“ do paba na pivo, tržni centri su nikli kao pečurke posle kiše... I opet su mi asocijacije bile iste...

Ono što nije isto jeste činjenica da je projekat „evropske prestonice kulture“ za Liverpool samo uvod u višegodišnji plan razvoja grada, polazna tačka, odskočna daska, kako god. „Lično se nadam da će stanovnici Liverpoola i severozapada Engleske imati i dalje koristi

od značajnih investicija uloženi u projekat „2008“ i oživljavanje čitave oblasti; takođe verujem da će sve akcije i manifestacije inspirisati ljude različitih obrazovnih profila da učestvuju i prihvate kulturna dešavanja u budućnosti, kona-

fudbalskom klubu Liverpool (nek' mi oprostite navijači Evertona). Čak je gradsko veće u jednom trenutku, krajem prošlog veka, predložilo da se poruši čitav kvart u kome je čuveni klub Kavern, gde su Bitlsi počeli, jer – nema više interesa za taj bend. Čuvena britanska železnica zaobilazila je Liverpool u rekonstrukcijama mreže, pa ste morali da presedate. Na početku milenijuma – ovaj grad je preko dana bio Meka švercera, preko noći – mladih željnih orgijastičnog provala u klubovima. U napuštena predgrađa često su smešteni azilanti iz različitih – ratom pogođenih područja, što je dovelo do nesigurnosti među starosedoćima. Niste doduše kupovali benzin u flašama – na ulici, kao, na primer, u Kragujevcu do nedavno, ali komparacija je sasvim bliska.

Tri milijarde funti uloženo je u Liverpool kao prestonicu evropske kulture,

Liverpul - La Mashine

čno da će kulturne institucije Liverpoola koje su izvele čitav program nastaviti da rade u istom tempu“, izjavio je premijer Velike Britanije, Gordon Braun.

Recesija u Liverpoolu započela je posle I svetskog rata. Drugi grad Imperije, sa brojem građevina prvorazrednog značaja odmah iza Londona, sa čuvene „tri gracije“ na dokovima (Rojal Liver, Kunard i Zgrada Luke) koji su uvršteni u svetsku kulturnu baštinu UNESCO-a, šest pozorišta, tri univerzita, tri botaničke bašte sa bogatim kolekcijama, Sent Džordž holom (restauriran 2007), Anglikanskom katedralom – ostao je upamćen poslednjih decenija XX veka po Bitlsima i

mada je najveći deo tog novca „završio“ u sređivanju centra grada (trgovački centar – Liverpool One, još nije završen) i izgradnji Eho Arene pored Albertovog doka. Godina kulture u Liverpoolu započela je sredinom januara – spektakularnim koncertom – nastupom Ringa Stara na platou ispred St. Džordž hola koje je uz korišćenje džinovskih kranova, konstrukcija i skela – trebalo simbolično da obeleži revitalizaciju grada. Koštalo je 2 miliona funti. Naredne večeri, multimedijalnim spektaklom „Liverpool – mjuzikl“ u Eho areni, uz učešće gotovo 700 umetnika, svetu je predstavljen veličanstven projekat obnove (preko 300 miliona ljudi je pratilo performans). Grad je osnovao Liverpoolsku kompaniju kulture, sa Filom Redmondom na čelu, koja je osmišljavala programe i za ovaj poduhvat, ali i za proslavu 800. rođendana grada – prethodne godine. Kada se realno pogleda ponuđeni program – vidi se da se on najviše zasniva na onome po čemu je grad i najčuveniji – pop kulturi (Bitlsima), sportu i pomorstvu. Ipak, u Tejtu je izložena dosad najobimnija i najkompletnija postavka radova Gustava Klimta, znamenitog predstavnika austrijske secesije, kao i dizajnera Bečke radionice; Liverpoolsko bijenale – peto po redu, okuplja 400 umetnika iz 40 gradova sveta; Liverpoolska filharmonija ugostila je, između ostalih, kolege iz Berlina uz dirigenta ser Sajmona Retla... Otvoren je renovirani art-centar Blukout, smešten u najstarijoj zgradi u centru, sa

više galerija i sala za izvođačke umetnosti.

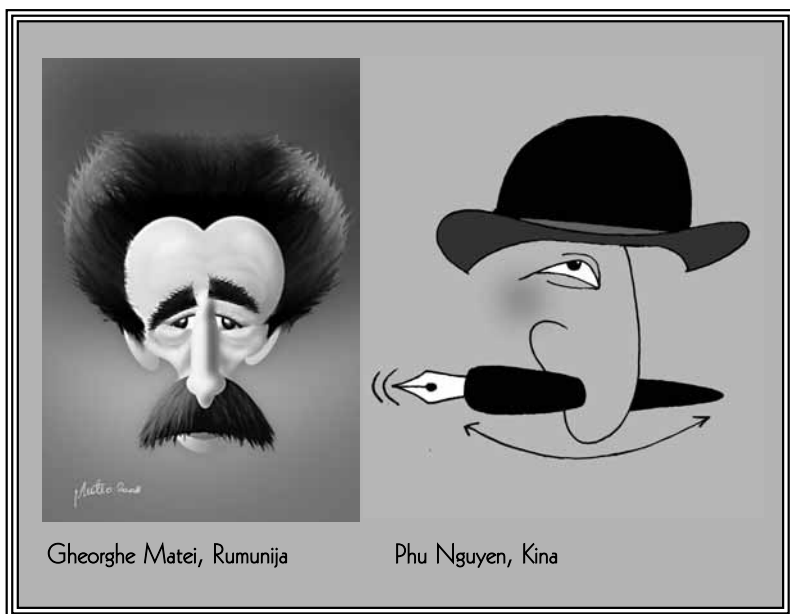
Liverpul ima svega pola miliona stanovnika (sa okolinom oko 900.000), ali zato u njemu postoji 6 pozorišta, od kojih dva (Juniti i Plejhaus) imaju stalne ansamble. Empajer pozorište ima najveću salu u Britaniji, posle Rojal Albert hola (2381 sedišta), a Plejhaus je najstariji repertoarski teatar u Ujedinjenom Kraljevstvu. Grad svakog leta organizuje Šekspirov festival. Juniti teatar i LIPA (Liverpool Institute of Performing Arts), koji promovisu inovativne projekte i mlade talente, predstavili su krajem jula i početkom avgusta međunarodni projekat „U kontaktu sa svetom“, koji je 2002. godine pokrenuo Kontakt teatar iz Mančestera, a finansirali Liverpoolska kompanija kulture, Umetnički savet Britanije, Britanski savet, organizacija „Gradovi na rubu“, Komonvelt Fondacija i Granada Fondacija. Jednonedeljna prezentacija desetomesečnog rada 150 mladih umetnika (glumaca, performer, reditelja) iz 12 gradova širom sveta, obuhvatila je predstave, ulične performanse, radionice, razgovore. Cilj ovog enormnog poduhvata nije bio samo multikulturno povezivanje, već umetničko viđenje sveta sa kojim se mladi umetnici svakodnevno suočavaju, upoređivanje strahova i nada – kojim se stvara novo, drugačije pozorište XXI veka. Nažalost, zatvorenost naših institucija za ovakve inicijative dovela je do toga da nikoga iz Srbije nije bilo... Kontakt teatar i Liverpoolska kompanija kulture pokrenuli su još jedan projekat – „Babul i plavi medved“ je produkcija trupe „20 priča visoko“ („20 stories high“), reditelj je Kit Saha, a u pitanju je kombinacija hip-hopa, maski, lutaka, fizičkog teatra kojom se pripoveda životna priča Benija: odrastanje crnca u belom okruženju, punom predrasuda. Maske je dizajnirao Bob Firt iz nagradivane „Hors and Bambu“ trupe, tu je i internacionalni umetnik grafita Dref, kao i Džo Pokok, čuveni lutkar. Namera je bila da se ovim uličnim, multimedijalnim performansom istraže teme kulturnog identiteta, rasnih tenzija, osećanja pripadnosti.

Najviše kontroverzi, ipak, izazvao je poduhvat britanske trupe Artičke i francuske kompanije La Mašin: četiri dana centar Liverpoola – od Kuće Konkurs u Lajm stritu (relikt prošlih vremena, predviđena za rušenje) do Albert doka – bio je prepušten džinovskom pauku – Princezi. Čudovišnu konstrukciju dizajnirao je Fransoa Delarozijer, mag La Mašin kompanije, a pokretalo je 12 lutkara. Performans je bio praćen uživo izvođenom muzikom, koju je komponovao Dominik Malan, specijalne efekte osmislio je Tieri Loridan, a kostime naučnika koji se bore sa paukom uradio je Gael Šovo. Fil Redmond, umetnički direktor Liverpoolske kompanije kulture, koja je uz pomoć Umetničkog veća i Ministarstva za kulturu, medije i sport finansirala projekat, rekao je u šali da je „milijon i po funti uloženi u Princezu isplativije, čak i jeftinije od angažovanja

ser Pola Mekartnija za nastup na Enfidu, a projekat nas je doveo na naslovnu stranicu novina Morning Post Južne Kine. Dobra stvar je ispala za te pare!“ Iako je publika pozdravila poduhvat i ocenila ga kao vrhunac programa „Evropske prestonice kulture“, pojavile su se i kritike – dušebrižnici su se zabrinuli za posledice koje je Princeza mogla da ima na mentalno zdravlje arahnofobičara, a Udruženje poreskih obveznika je ocenilo da je u pitanju „nepojmljivo bacanje para“... Kritičarka Gardijana, Lin Gardner, ipak ocenjuje: „Bilo je trenutaka kada se činilo da čitav grad učestvuje u veselom plesu, svojevrsnom paukovskom kolu.“

Naravno da je čitav program i projekat izazvao veliki broj kritika. Udruženje građana Mersisajda (grad i okolina leže na ušću reke Mersi u Irsko more) protestovalo je zbog uništenja kvartova viktorijanskog i džordžijanskog nasleđa zbog sređivanja centra (srušena je rodna kuća Ringo Stara), nedovoljnog ulaganja u druge delove grada sa arhitekturom iz istog perioda, koja je zaštitni znak Liverpoola. Par liverpulskih, levičarski orijentisanih umetnika – Gari Anderson i Lena Simić osnovali su Institut za umetnost i praksu disidenata u sopstvenom domu i napravili neformalni performans „Gospodica Julija u Utopiji“. Inspirisani Strinbergom, zapravo su na umetnički način izložili svoj protest protiv „kapitalizma u kulturi“. Jer, realno gledano – Liverpool „prestonica evropske kulture“ pretvoren je u džinovski šoping mol sa sporadičnim sadržajima popularne kulture.

Grad u tranziciji, sa druge strane, pokrenuo je mnoga važna pitanja i inicijative. Između ostalog, na završnoj konvenciji Laburista, održanoj upravo u Liverpoolu, lansiran je plan da od 2009. godine preko 100 pozorišta u Engleskoj obezbedi, uz pomoć Ministarstva za kulturu, medije i sport, besplatne ulaznice za publiku između 18 i 26 godina starosti (ako dokažu da svojim predstavama mogu da ih privuku). Planira se da bude podeljeno preko milion karata u vrednosti od 2,5 miliona funti ne bi li se mladim ljudima otvorile nove perspektive! Liverpool je nedavno predstavio „Manifest za kulturu“ – dokument od 45 stranica sa konkretnim petogodišnjim planom i strategijom kulturnog razvoja u narednih 20 godina, u koju je uključeno 70 gradskih institucija. Predsednik gradskog veća izjavio je: „Dokument pokazuje našu nameru da kultura i dalje igra centralnu ulogu u revitalizaciji Liverpoola, ali i da postane važan međunarodni činilac u ovoj oblasti. Razvitak nasleđa projekta Evropska prestonica kulture zapravo je izazov veliki poput organizacije same manifestacije. Da bi smo ga ostvarili, važno je da svi budu uključeni.“ Radna grupa, zadužena za sprovođenje ideja iz „Manifesta“, vodiće posebno računa o razvoju kulture, njenoj promociji i lakoj dostupnosti svim slojevima stanovništva, edukaciji kadrova, ekonomskim ulaganjima, ali i globalnoj slici i identitetu grada. Ministar kulture, medija i sporta u vladi Velike Britanije, Andi Burham podržao je ovaj plan, i istakao koliko su kultura i sport važni kao vodeće smernice strategije oporavka (revitalizacije) slabije razvijenih regiona. „Ako pogledate Severnu Englesku, mada je to opominjuća priča, naići ćete na niz primera gde je kultura bila srce revitalizacije. Najbolji način da obezbedite uspešan oporavak regiona jeste da gradite na temeljima lokalnog identiteta stanovništva i onoga što vole.“ Priča o Liverpoolu zato i jeste priča o tranziciji, koju treba ozbiljno shvatiti.

Gheorghe Matei, Rumunija

Phu Nguyen, Kina

SPASAVANJA AMERIČKE SCENE

Gotovo sve umetničke institucije širom Amerike prisiljene su na stezanje kaiša, Baltimorska opera je bankrotirala, a Orlando balet odlučio da štedi tako što je izbacio živu muziku iz baleta *Krcko Orašić* da bi izbegao otpuštanje članova ansambla

Marija Midžović

Umetničke institucije u SAD-u u više navrata istakli su apel novoj američkoj administraciji i predsedniku Baraku Obami da ih slučajno ne previde u planovima za saniranje ekonomske krize. Oni smatraju da bi bilo lepo da se politika infuzije kapitala i kreiranja radnih mesta primeni i na njih, jer je i kultura deo ekonomskog oporavka. Ili kako je rekao Robert L. Linč predsednik lobi grupe Amerikanci za umetnost – Americans for art „ne sme biti razlike u tretiranju plate jednog radnika u čeličani i umetnika“.

Očekivanja i vera umentika i apel novoj vlasti reakcija je na isticanje važnosti umetnosti, koje je bilo deo predsedničkih obećanja tokom cele Obamine kampanje kao i važan deo njegovog imidža. Ovakvo raspoloženje uočeno je i na priredbi povodom inauguracije i važnosti koju su umetnici imali na samoj svečanosti gde su nastupila i takva imena kao Jo-Jo Ma ili Jicak Perlman, Areta Frenklin, Elizabet Aleksander. Odatle i predlozi da bi na nivou kabineta trebalo možda ustanoviti funkciju sekretara za umetnost, koja bi odgovarala poziciji ministra kulture u Evropi, kako je prošle godine istakao Kvinsi Džons, dodavši „da je to prva stvar o kojoj će razgovarati sa novim američkim predsednikom Barakom Obamom“.

Prirodno je da su oči umetnika u trenutku eskalacije posledica ekonomske krize, naročito onih iz neprofitnog sektora uperene u predstavnike vlasti. Mark Skorka predsednik i direktor Američke opere izjavio je: „Gledamo svakodnevno kako operne družine smanjuju izda-

vanja za zdravstvenu zaštitu i broj zaposlenih – a to su ljudi koji su poreski obveznici, zakupci, vlasnici hipoteka kao i svi drugi građani.“

Jedna od najkрупnijih inicijativa i jedna od prvih za spasavanje umetničke

delatnosti od udara nezapamćene ekonomske pošasti potekla je od Kenedi centra za izvođačke umetnosti početkom prošlog meseca.

Majkl Kajzer, direktor centra i njegovi saradnici pokrenuli su program Umetnost u krizi-Arts in Crisis čiji je cilj da ponudi besplatnu saradnju i pomoć svim neprofitnim umetničkim organizacijama u SAD-u, putem nacionalne mreže art menadžera i volontera.

Proživljavamo ekonomsko pogoršanje, daleko ozbiljnije od svega što sam do sada iskusio u svojoj karijeri i brine me zdravlje umetničke ekologije ove zemlje, izjavio je Kajzer. Samo sat vremena posle objavljivanja novog programa Kajzer je rafalno primio 110 mejlova iz 31 države. Prema pisanju *Vašington Posta* Kenedi centar na ovaj način sada proširuje opseg svoje delatnosti koja se do sada ticala izvođačkih umetnosti. Umetnost u krizi program, način je da Kenedi centar podeli godine pozitivnih iskustava u ob-

Amerika, Hair 650

Molimo vas da ostavite cipele

Brodvejske scenografije iz predstava koje nisu dostigle kulturni status da bi mogle da paradiraju na aukcijama od sada će biti preusmerene ili reciklirane u skladu sa ekonomskim trenutkom. Reč je o projektu Broadway goes green. Zahvaljujući ovoj inicijativi 15 tona materijala koji je ostao iza predstava „Boing-Boing“, „Galeb“ i „13“ neće završiti na otpadu. Čak sedam tona čelika, drveta, platna biće reciklirano, a ostalih osam tona ponovo će se upotrebiti na različite načine uključujući i dobrotvorne akcije namenjene deci.

Ipak, najveći deo raskošnih scenografija i kostima iz čuvenih predstava „Lak za kosu“, „Džipsi“, „Beli Božić“ Irvina Berlina, Monti Pajtonov „Spamelot“ i drugih odlaze se u garderobu da bi se još koji put iskoristilo na sceni.

Glumci često uzimaju za uspomenu nešto od garderobe koju su nosili u predstavi, a na Brodveju se to najčešće odnosi na cipele. To je bio slučaj sa glumcima koji su učestvovali u predstavama „Briljantin“, „Spamelot“, „13“. Zato je sve iznenadilo obaveštenje, okačeno po skidanju sa repertoara predstave „Mladi Frankenštajn“ – „Molimo vas da ostavite cipele“ (Sorry, please do not take your shoes).

lasti art menadžementa i prikupljanja novca, odnosno fund raisinga.

I do sada su nacionalni dosezi Kenedi centra bili daleko dostižni: svake godine centar postavlja dve drame koje se igraju širom Amerike, nudi obuku u

molbe koje su stizale rukovodstvu koji je tako postao pravi rezervoar informacija o nedaćama problemima u kojima su se zatekle neprofitne umetničke organizacije: igračke i baletske trupe, orkestri i pozorišta.

Donacije umetničkim organizacijama smanjene su za jednu trećinu. U gradovima kao što je Detroit, koji je vezan u velikoj meri za auto industriju nema više para a fonacije se suočavaju smanjenjem sredstava. Čak i najveći zaljubljenici u pozorište kupuju karte selektivno jer manje izlaze uveče nego ranije. Gotovo sve institucije širom Amerike prisiljene su na stezanje kaiša, Baltimorska opera je bankrotirala, a Orlando balet odlučio se da štedi tako što je izbacio živu muziku iz baleta *Krcko Orašić* da bi izbegao otpuštanja članova ansambla. Simfonijski orkestar Santa Klarita iz Kalifornije otkazao je sezonu. Naravno, ovakvih primera je daleko više.

Sam Kenedi centar finansiran je od Kongresa u smislu čuvanja memorijalnih aspekata ove institucije. Pre godinu dana Kajzer je lično smanjio nebudžetske troškove umanjivši nadokandu za prevoz i druge troškove. Centar ima stabilne donacije ali se kada je reč o drugim neprofitnim umetničkim institucijama očekuje pad novčanih davanja pojedinaca, jer su mnogi donatori i sami pretrpeli gubitke ili bankrotirali. Neki od njih, kao što je slučaj sa bankom Liman braća ili kućom Meril Linč, više ne postoje.

Novi program Kenedi centra finansira se sa pola miliona dolara, koliko vredi donacija članice upravnog odbora Helen Li Henderson i Edrijen Arst, poslovne žene iz Majamija i filnatropa.

Kajzer tvrdi da se ne plaši za sudbinu manjih umetničkih družina koje su navikle da sastavljaju kraj sa krajem ali brine za one koji štede tamo gde ne bi trebalo, pre svega smanjujući broj programa, što po prirodi stvari odbija sponzore i ulagače. Moj savet je da svaki novčić uložimo u ono što je na sceni, glasi jedna od Kajzerovih mantri.

Kajzer je reputaciju konsultanta i savetnika izgradio pomažući da ostanu žive i zdrave institucije kao što je Američki balet, Kansas siti balet ili London-ska kraljevska opera. Američka neprofitna umetnička scena mu se obraća za hitnu pomoć sa poverenjem u vanrednim okolnostima čija okrutnost je nesumnjiva.

Tokom uragana Katrina, Kajzer i Kenedi centar pomogli su da opstane Filharmonijski orkestar Lujzijane i njegovi saveti dan danas se slušaju i koriste, prema rečima upravnice Babs Moler.

oblasti edukacije za izvođačke umetosti preko veb sajta koji koristi 4,2 miliona posetilaca godišnje i sponzor je osam godišnjih pozorišnih festivala kao i Nacionalnog takmičenja u Vašingtonu. Ipak, najnovija inicijativa po dometu natkriljuje i poziciju dosadašnjeg nacionalnog resursa u scenskoj umetnosti. Nikada nismo uspeali da stignemo do svakoga i prvi put sada naša poruka glasi „Ovde smo da pomognemo“, kaže Kajzer.

„Arts in Crisis: A Kennedy Center Initiative“ predstavlja haj-tek servis za podršku putem kojeg umetnički administratori mogu da razgovaraju sa personalom centra o izazovima koji se tiču smanjenih prihoda, publike koja razume budžetski problem i drugim poteškoćama koje bi mogle da dovedu do stavljanja katanca na vrata. Konsalting putem sajta podrazumeva informacije neophodne da se u životu održe umetničke organizacije u vremenu ekonomskih poteškoća i ugrožene institucije će ih dobijati putem elektronske pošte, telefona, veb četova i posećivanjem kriznog sajta.

Inicijativi su prethodile višemesečne

Marija Popović, Srbija

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠĆA

Aleksandra Jakšić

Nova premijera Mestnog gledališća ljubljanskog je komad Olge Muhine *Tanja – Tanja*, u režiji Matjaža Pograjca. Na imanju u unutrašnjosti susrećemo se sa tri para, koji se međusobno zapletu u nerešivu ljubavnu priču. Ugostitelj Ohlobistin voli Tanju, zagonetnu suprugu svog prijatelja Ivanova. On, pak, vara svoju ženu sa mladom devojkom kojoj je ime kao i njegovoj ženi. Pošto Tanja ne uzvraća naklonost Ohlobistinu, za njega se zainteresuje njena prijateljica Zina. A ovo je tek početak izmešanosti odnosa među junacima drame. Posebna odlika komada je jedinstveno preplitanje lirskih delova u šaputanjima ljubavnika i krika agonije kroz koju prolaze nesrećno zaljubljeni.

Na Maloj sceni istog pozorišta izveden je tekst *Rugoba* Marijusa fon Majenberga u režiji Borisa Kobala. Istraživač Lete treba da na konferenciji u Nemačkoj predstavi svoj najnoviji izum, no direktor firme šalje beznajčajnog asistenta umesto njega. Razlog je jer je Lete previše ružan da bi pred javnošću lako postigao uspeh. Lete se odlučuje za hiruršku operaciju, koja bi ga ulepšala, te njegov novi izgled postane ideal lepote... Lete je običan čovek. Privučen slavom, on uleće u marketinšku mašinu, koja ga preoblikuje i koristi prema svojim potrebama. Tako će izgubiti sebe, od njega će ostati samo atraktivna prazna ljuštura koja jedino može da služi kao igračka. Nemački pisac sažeto i satirično prikazuje brutalnost

kapitalizma i današnju opsednutost spoljašnjim izgledom, lepotom i mladošću.

U Slovenskom ljudskom gledališću iz Celja premijerno je izveden komad *Diplomac* Terija Džonsona, nastao po romanu Čarlsa Veba i scenariju Kaldera Vilingama i Baka Henrija. Reditelj prve slovenačke izvedbe te komično-romantične drame je Dušan Malkar. Pozorišne verige su izvedene u Londonu, Australiji, Njujorku, nedavno i u Beogradskom dramskom pozorištu. Roman, objavljen leta 1963, zasnovan je na autobiografskoj priči, na piševoju aferi sa starijom, bogatom i poročnom damom iz pasadenskog visokog društva. Drama koju čine odlični dijalozi, pravi verbalni obračuni među protagonistima, emotivni preobrati, govori o raskoraku između generacija starijih i dece, o teškoći iskazivanja vlastitog identiteta s jedne strane i pridržavanja moralnih normi sa druge.

Komad *Džordž* makedonsko-slovenačke spisateljice Žanine Mirčevske u režiji Andreja Kovača izveden je u ljubljanskog Slovenskom narodnom gledališću. Drama počinje u humorističkom ključu, te se pretvara u grotesku i horor koji su ipak bliski stvarnosti. Kroz ritam bebećih rima, banalnih dijaloga, autorka prikazuje ljude koji izvršavaju naredbe, lepu ženu koja garantuje da će se da rađa, majku koja krade bogatstvo, baštovana koji će uraditi sve za odgovarajuću cenu, devojčicu koja traži da kupuje... i jednog koji je pojeo sve, čak i svoje ime. Nezasite gladi i nelimitirana želja za posedovanjem – teme su ove predstave. Reč je o duhovitom i originalnom komentaru globalizovanog sveta.

Dušan Malkar, reditelj *Diplomca* u Celju

Beskonačna šteta svakodnevice tragikomična fantazma Andreja E. Skubića, u režiji Matjaža Latina, postavljena je na sceni SNG Nova Gorica. U bifeu srećemo dvoje starijih trgovaca koji rade u samousluzi, gde se svaki dan smenjuju jedna te ista lica. Njihov život protiče u ustaljenom ritmu, dok neko ne shvati da nije vredno živeti u takvoj monotonosti i pokrene se. Autor u dramskom prvencu, s osećajem za komično, slika intimni svet pojedinca, ali uz širi društveni okvir i kritički pogled na aktuelne teme slovenačke stvarnosti, kao što su nasilje među polovima, problem nezaposlenosti, potrošačko društvo, tranzicijske promene,

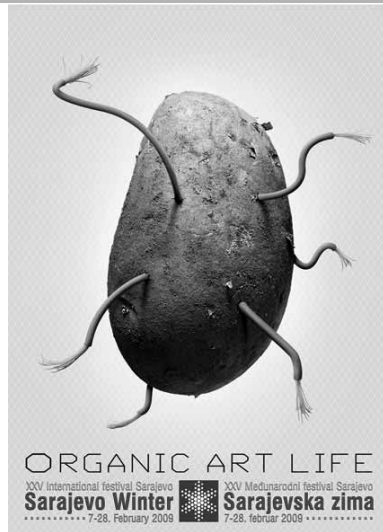
društveni stereotipi, senzacionalizam meda i ignorisanje...

Internacionalni festival-sajam „Pozorišni metodi 09, između tradicije i savremenosti“ odražava se u Bovecu od 6. do 12. jula. Ova godišnja smotra se bavi izvođačkim umetnostima, i okuplja umetnike iz celog sveta zainteresovane za pozorišne metode tradicije i savremenosti. Učesnici mogu biti: glumci, reditelji, plesači, koreografi, predavači, dramski pisci, scenografi, novinari, kritičari i menadžeri u kulturi. Metodi predstavljanja su predstave, radionice, master klasovi, *work in progress*, predavanja, demonstracije... Adresa je <http://www.iugte.com/projects>.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Najgledanija predstava Narodnog pozorišta iz Sarajeva, takođe s najvećim brojem priznanja i međunarodnih nagrada, *Tvrđava* Meše Selimovića, u režiji Sulejmana Kupusovića, posle sedam godina izvođenja gostovala je u zagrebačkom HNK-u. „I moja adaptacija bazira se na dramatičarici Darka Lukića, s tim da sam je dosta dogradio i razradio, ona je bliža nekim Selimovićevim idejama. Mislim da će u ovom i ovakvom vremenu, politički rovitom, postratnom, balkanskom itd., Mešine reči delovati izuzetno, ubitačno, nelokalno, nebosanski, nehrvatski, nebalkanski, nego svesvremeno“, objašnjava Kupusović. Estetski okvir te dvosatne predstave je velika, prilično oronula kuća s mnogo prozora, koja dočarava mizerne prilike tajnovite i poharane Bosne. A hrvatska kritika kaže: „Gradeći *Tvrđavu* (drama u dva čina) reditelj potrtava u strogom, preciznom i naglašeno arhaičnom stilu svesvremenost Selimovićevih reči koja se lako mogu pretočiti iz proze u dramske slike. Svet Bosne iz 17. veka, vreme oko krvave Hoćimske bitke, s lakoćom postaje posleratno doba u Sarajevu 21. veka, čime predstava dobija na aktuelnosti i savremenosti. (...) Predstava *Tvrđava* u celosti je bila jedna od uspešnijih skorašnjih zagrebačkih gostovanja, daleko više zbog neospornog kvaliteta predloška nego velikih glumačkih dostignuća ili pak režijskog viđenja.“

Jubilarni 25. Internacionalni festival Sarajevo *Sarajevska zima* ove godine okupio je veliki broj umetnika iz celog sveta, i održavao se od 7. do 28. februara pod motom „Organic Art Life“. Zemlja partner ovogodišnje manifestacije je Češka. Festival je otvorila grupa korejskih umetnika koji su izveli 45-minutni performans „Devet zmajevih glava“, a ispred zgrade pozorišta organizovana je pijaca na kojoj se prodavalo povrće. Sav prihod išao je nastradaloj deci Gaze. „Prvog dana festivala, najpoznatiji češki dirigent bh. porekla Marko Ivanović dirigovao je Sarajevskom filharmonijom. Planirano je i nekoliko izložbi, kao i predstava, najnovija drama Vaclava Havela, koja bi se mogla prevesti kao 'Nepoznato'. Taj komad je veoma uspešno

25. Sarajevska zima: Organic Art Life

izvođen u Češkoj“, rekao je Jrži Kudela, ambasador Češke u BiH.

Pozorište mladih u Sarajevu obeležilo je jubilej – pedeseto izvođenje predstave *Aladin* u režiji Kaće Dorić i adaptaciji Nenada Veličkovića. Uz pozitivne reakcije publike i veliku posećenost predstava, i teatarska kritika je prepoznala kvalitet komada, te je nagrada „Prsten Tmače“ za najboljeg glumca u pozorišnoj produkciji 2007, dodeljena mladom glumcu Borisu Leru za ulogu Aladina. Ova razigrana i nimalo naivno ispričana bajka za decu, ali i bajka za odrasle, zavodi svojim živim bojama, songovima i dinamikom, ali i provocira na razmišljanje u kakvom svetu žive deca i na koji način taj svet možemo učiniti boljim.

Premijera predstave *Razred* Matjaža Zupančiča, u režiji Snežane Trišić, izvedena je poslednjeg dana februara na Sceni „Petar Kočić“ Narodnog pozorišta Republike Srpske. Komad se bavi ljudima koji pokušavaju da se izbore za svoje mesto u firmama na rubu tržišne ekonomije, koje se nalaze u procesu privatizacije. Različiti profili ljudi susreću se na seminaru za prekvalifikaciju kandidata. Posle slovenačke premijere komada, pisac je za dramu dobio svoju četvrtu Grumovu nagradu, ovom aktuelnom temom bavila se i rediteljka Milica Kralj u Beogradskom dramskom pozorištu.

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Na Sarajevskoj zimi: *Sva lica Petre M. Andrejevske*

Skopski Dramski tetar je bio na velikom gostovanju tokom februara. U Australiji su se predstavili komadima „Umri muški“ u režiji Koleta Angelovskog i „Kako ubiti suprugu i zašto“ u režiji glumica Kocevske i Lukarevske. Makedonske izvebe je videla publika u Pertu, Sidneju i Melburnu. Druga ekipa je posetila Bosnu i Hercegovinu na festivalu „Sarajevska zima“. Igrane su „Sva lica Petre M. Andrejevske“ autorke Jelene Cvetangvske u režiji Vlada Cvetanovskog, i „Žena kao bojno polje“, poslednja premijera teatra (na Maloj sceni) u režiji gosta iz Bugarske Vladlena Aleksandrova, koja govori o ratu u Bosni, raspadu Jugoslavije, o tome kako rat pravi čudovišne promene na čoveku.

U Makedonskom narodnom teatru spremna je nova premijera. Prizvedbu teksta „Ece Homo“ o poslednjim danima Isusovog života, u svojoj adaptaciji, naziva *Sveto srce*, postavlja Ljubiša Georgievski. Ovo je njegova prva režija posle devetogodišnjeg odsustva, kada se poznati makedonski reditelj bavio politikom.

Predstava *Gospođica Julija* Augusta Strindberga u režiji Kirila Petreskog premijerno je prikazana pred prilepskom publikom. „U tekstu koji je pisan krajem 19. veka i privukao veliku pažnju publike i kritike, govori se o borbi dva principa, muškog i ženskog, koja u drami švedskog dramatičara prerasta u klasnu borbu. S jedne strane je aristokratija koja propada, a s druge srednja klasa koja raste“, kaže reditelj Petreski. U pitanju je prva ovogodišnja premijera Prilepskog teatra, a počele su i pripreme na novom komadu „Tamo gde nisam bio“ Žanine Mirčevske, makedonske autorke koja radi u Sloveniji, u režiji Zoje Buzalkovske.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Drama *Instant seksualno vaspitanje* poznatog srpskog scenariste i dramskog pisca Đorđa Milosavljevića, osnovni je dramski predložak po kome je rađena nova predstava na Večernjoj sceni Gradskog pozorišta Podgorica. Lascivne fotografije i „zabranjeni“ klipovi na mobilnim telefonima, prve ljubavi, odrastanje, danas i ovdje, deo su te drame koja kroz intrigu o prvom seksualnom odnosu dvoje mladih ljudi, zapravo priča drugu, mnogo ozbiljniju, priču o sazrevanju na Balkanu, na početku XXI veka. Takođe, povratka starijeg brata, u Podgoricu, nakon deset godina, i njegov susret sa porodicom, problemima koji ne zastarevaju i gradom koji više nije isti – dodatni je dramski sadržaj ovog „angažovanog“ komada. U ulozi profesora Milačića, pojavljuje se Branislav Popović.

Reditelj Nikola Vukčević, koji je i umetnički direktor Kuće, i dramaturg Milica Piletić pripremili su verziju teksta koja „miriše“ na Podgoricu danas, obogativši je lokalnim urbanim „mitovima“ (između ostalog, scenografijom dominira velika replika najpoznatijeg podgoričkog spomenika – Spomenika Partizanu borcu, koja je crnogorski pandan beogradskom Pobedniku). Savremenost, provokativnost, i iznad svega, ovo je komad za

mlade i mladima, o njihovoj izgubljenosti i potrebi da uđu u svet odraslih.

Komad „Instant seksualno vaspitanje“ se igra u Beogradu (Pozorište „Boško Buha“) i Novom Sadu (Pozorište mladih). Beogradsko izvođenje bilo je zapazeno na poslednjem Sterijinom pozorju.

U Kraljevskom pozorištu „Zetski dom“ na Cetinju obnovljena je predstava *Kuvada*

po tekstu Jelene Lele Milošević, a u režiji Lidije Dedović (premijera je bila u martu 2007). Ta komedija u 15 slika, govori o muškoj trudnoći, psihološkoj i fizičkoj. Muškarcu, kao i ženi, raste apetit, goji se, nadima, ima mučnine, strahove, čudne snove... Kuvada je intezivna i strasna briga o plodu i novom životu, a isto vreme i težnja za sopstvenom afirmacijom budućem očinstvu. U etnološkoj i etnografskoj građi nazivom „Kuvada“ (iz francuskog couver – sedeti na jajima) označavaju se takozvane „muške babinje“. Radi se o raširenom običaju da muškarac imitira porodijske muke kada započne ženini trudovi. U mnogim zajednicama, kao kod nekih Indijanaca, muškarac jauče i oponaša ženine muke, podvrgnut je naročitoj dijeti i vreme provodi ležeći u visećem krevetu i ništa ne radi.

Nikola Vukčević, reditelj predstave *Instant seksualno vaspitanje*

Smatra se da tim činom muškarac olakšava ženine muke.

Zvezdara teatar iz Beograda je gostovao u Zetskom domu na Cetinju s predstavom „Suze su O.K.“, koju je po tekstu Mirjane Bobić-Mojsilović režirao Milan Karadžić.

Program gostovanja kulturnih i umetničkih programa u opštinama na severu Crne Gore pod motom „Crna Gora jedna kulturna adresa“ (i kroz dodatni slogan „Kultura je najvažnija“) počeo je izvođenjem programa u Bijelom Polju, Beranama, Kolašinu, Pljevljima i Plužinama. Izvedene su predstave „Prosudba

i medved u jednom činu“ (CNP); „Stand up“ po motivima komada Ende Volš „Disco pigs“; „Igra s lutkama“ i poetsko-muzički komad „Poezija Montenegrina“, autorski projekat Slobodana Marunovića i Slobodana Kovačevića.

Politička potka: *Carstvo radosti* u Teatru &TD

Niko i Ništ uspeli je nastavak jedne započete priče – drugi deo tzv. Gubitničke trilogije reditelja Saše Anočića, koji je usledio nakon velikog uspeha predstave „Smisao života gospodina Lojtrice“ iz 2006. godine u produkciji KNAP-a (Kazalište na periferiji), ponovno prati jednog malog čoveka, ovaj put samlevenog u pravosudnom i birokratskom sistemu. Biografija glavnog lika, luzera, puna je opštih mesta, kao što su gubitak posla i emocionalne veze, nestanak života dostojnog čoveku. Predstava počinje posvetom Lojtrici, da bi se nastavila s mnogo duhovitih čaplinovskih gegova. Izmena naglašeno grotesk-nih s pomalo naturalističkim prizorima, s poprilično prizemnim humorom, daje dinamičnost predstavi koja vrvi od otkrivenih dosetki, ludih šala, kalambura i smešnih igri reči. Anočićeva poetika počiva i na humoru Montija Pajtona, Joneskovom apsurd i Harmsovim zapitanostima. Pri tom, utelovljenja svih njegovih gubitnika nalazimo u istinskoj kafkijanskoj situaciji.

Predstava *Stilske vežbe* Rejmona Kenoa, i danas daleko poznatijeg kao filmskog reditelja, Tomislava Radića, proslavila je 41. rođendan u Kazalištu „Vidra“. Hrvatska najdugovečnija predstava zaživela je 19. januara 1968. u zagrebačkom Teatru &TD. U predstavi igra glumački dvojac Pero Kvrčić i Lela Margitić.

Carstvo radosti u režiji Mirana Kurspahića i dramaturgiji Rone Žulj premijerno je izvedeno u Teatru ITD. Reč je o u svakom segmentu inteligentnoj i razrađenoj predstavi s dobro vođenom političkom potkom koja pronalazi meru. Autori su krenuli u parodiranje emisije za decu, no okvirni infantilizam ubrzo postaje samo jaka „stilska figura“ za kritiku trenutne svetske političke i ekonomske situacije, genetskog inženjeringa i traženja novih izvora energije, građenja NATO baza na Jadranu i promena na čelu najmoćnije države sveta. U predstavi je sve podvrgnuto snažnoj ironizaciji, sarkazmu, pa su takvi i sadržaji songova. Nizanje muzičko-igranih tačaka s lutkars-

ki kostimiranim likovima počinje s Baralom (bure nafte), koji se sukobljava sa Solarom (sunčanim ćelijama) ili pak Venterjačom, te se nastavlja Algom koja s Dinosaurusom peva duet „Barselona“ do sukoba Pravoga i GMO Paradajza, Evra i Dolara... Nakon sukoba likova Bankara i Nafte (aluzija na rastuću recesiju), dolazak Baraka Obame, koji će mesijanski rešiti sve prepirke, deluje uznemiravajuće, pogotovo što su kao završni song odabrali, nešto preuređeni, onaj iz filma „Kabare“, „Sutrašnjica pripada meni“, koji se vezuje za uspon nacizma u Nemačkoj.

Pred prepunim gledalištem u Šibenskom pozorištu prikazana je drama *Ponoćna igra* Dubravka Jelačića Bužimskoga u izvedbi Narodnoga pozorišta iz Sarajeva i u režiji Gradimira Gojera. Komad govori o dvoje glumaca koji u noći uoči premijere vežbaju svoje uloge, ali s vremenom se odnosi sa scene počinju prenositi na njihov privatni život.

U teatru Mala scena praizvedena je nova predstava za mlade *Vanda*, nastala

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

prema romanu Silvije Šesto Stipaničić. Porodičnu priču o odrastanju, prilagođavanju i toleranciji adaptirala je i režirala Snježana Banović. Vanda je 13-godišnja tinejdžerka koja teško prihvata maminu trudnoću i koja ima puno problema s matematikom i tatom koji je živčan i koji nikad nije kod kuće.

Najuspešniji savremeni hrvatski dramatičar u svetu, Miro Gavran, objavio je novu knjigu, zbirku svojih eseja, razgovora, zapisa i nostalginih prisećanja „Književnost i pozorište“. „Kao što sam u predgovoru istakao, knjiga je napisana za one čitaoce i gledaoce koji vole moje tekstove, a žele saznati nešto više o svom piscu i načinu rada... U ovom trenutku imam 37 živih predstava na pozornicama širom sveta, od Mumbaija i Moskve, pa do Pariza, Praga, Bratislave, Ljubljane, Avinjona, Zagreba, Krakova, Litvanije, Letonije... Imam tu sreću da u nekim mojim dramama i komedijama igraju vrlo uspešni glumci, imam i tu sreću da mi neke predstave igraju godinama pred brojnom publikom. Ovog proleća očekuju me nove premijere u Beču, Augsburgu, Poljskoj i Srbiji... Poslednjih godina imam u prosequ dvanaest premijera godišnje, što je jedanaest premijera mesečno, a to je za dramatičara i motivišuće i podsticajno“, kaže Gavran.

Postavljajući na repertoar delo američkog dramatičara Kristofera Duranga *Beti i Bu u braku*, HNK u Varaždinu nastavlja saradnju s rediteljem Stivenom Kentom, započetu 2007. režijom „Bube u uhu“. Amerikanac Kent, koji je i profesor na UCLA, režirao je i u Zagrebu „Tramvaj zvan želja“, „Smrt trgovačkog putnika“ i „Kako vam drago“. „Mislio sam da su u Hrvatskoj dela Duranga često izvođena jer su 'tamna, ali smešna'. Zato sam ga i predložio, a šokirala me naknadna spoznaja da njegove drame nikad nisu rađene ovdje. Durangov dramski izraz je satiričan, u komadu ima šokantnih trenutaka, koncepcija je divlja. On meša apsurdnost, realizam, simboliku. Na primer, neko umre, no ostane da leži

na podu ispod plahte tokom četiri scene. Mrtvaca koji ne odlaze sa scene je pun komad, i hronologija je potpuno ispremeštana“, kaže reditelj.

Posle 116 godina splitsko Hrvatsko narodno kazalište dobija konkurenciju. Entuzijastični trojac u sastavu kulturnog menadžera Line Vengoechi, nagrađivane mlade spisateljice Nine Mitrović te glumca splitskog HNK-a Elvisa Bošnjaka osnovao je Pozorište praizvedbi „Play Drama“, koje će svoju prvu premijeru imati u oktobru ove godine. „Split treba savremeno pozorište koje će pred publiku donositi estetike i dileme 21. veka, dok hrvatski dramski pisac treba teatar koje će pratiti njegov rad i staviti ga uz rame svetskoj drami“, kaže Bošnjak.

Praizvedba dečjeg lutkarskog mjuzikla *Svaki pas ima svoj dan* autorskog trojca: Dubravka Mihanović, Dinka Apelta i Dora Ruždjak Podolski, održana je u zagrebačkoj „Trešnji“. „Priča je to o psima i njihovim snovima“, reči su mladog pisca Mihanovića, koji je za glavnog junaka odabrao labradora Štrucu. Bucmastog Štrucu zatičemo u trenu kada spletom nesretnih okolnosti iznenada ostane bez doma, te reši da pronade Zemlju sretnih pasa, u kojoj uvek ima kostiju. Kako to obično na putovanjima biva, on susreće brojne pseće prijatelje koji, osim ljudskih osobina, imaju i ljudske probleme, a tu je naravno i bezbroj prepreka koje treba savladati.

Istarsko narodno pozorište u Puli počelo je obeležavanje jubileja – 60 godina postojanja. Prvu premijeru, tačnije svoju prvu izvedbu uopšte, Držićevu komediju „Dundo Maroje“, odigralo je 22. januara 1949. godine. „Od tada do danas prave se predstave uprkos tome što nemamo profesionalni ansambel, a rade se i koprodukcije. Angažujemo glumce i reditelje spolja i to je jedan mogući model delovanja“, kaže upravnicu Gordana Jeromela Kaić.

PUTUJEM, MISLIM, OSEĆAM II DEO

Piše Jovan Ćirilov

Njujork, 17. januar 2009.

Zove me Fil Soltanov, reditelj predstave kojom je otvoren 42. Bitez 2008. Predlaže mi da odem na neku predstavu koja bi mogla biti zanimljiva za naredni Bitez. Izvinjavam se, ali moram na predstavu Living teatra, meni drage Džudit Maline *Veza* Džeka Gelbera (rođenog 1932. godine), koju je ponovo postavila u svom pozorištu posle tačno pola veka.

Jedva sam našao pozorište negde istočnije od Ist Vilidža. Mislim da je to Donji Ist Sajd. Džudit je još u parteru, iako igra u predstavi. Videćemo se posle predstave. Iz malog programa čitam da je poslednjih godina uglavnom radila predstave svog kolege mladog pisca Hanona Reznikova sa kojim je bila na Bitefu pre nekoliko godina sa rimejkovima svojih nekadašnjih predstava. Mlada beogradska publika je upoznala nekadašnje legende. Pitam je kako je Reznikov. „Nema ga. Ja sa 82 godina sam tu, a njega nema“.

Na predstavi u maloj sali su ili radoznalci koji hoće da vide legendu avangarde 60-tih ili nostalgična gospoda koji pamte Living iz svoje, moje i njihove mladosti.

Džudit je dosledna svom idealnom anarhističkom uverenju o kojem je tako uzbudljivo i tačno govorila kad je bila u Beogradu poslednji put. Nema ulaznica. Progam je ulaznica. Nema obeleženih sedišta. U foajeu knjige o Livingu sa cenama, koje nisu ni jeftine, ali niko ne kontroliše da li si ih platio. Tu je kasica (baš ne prasica) u koju, ako si pošten, uplaćuješ naznačenu cenu. Ako knjigu uzmeš a nisi platio, to je još jedan dokaz da je anarhističko samoorganizovanje sveta, država i društvenog života utopija. Iseći o predstavi *Veza* koju gledam te večeri takođe stoje na nekoj polici u foajeu na raspolaganju bez staha da će ih neko poneti. Boga mi o predstavi piše i *Njujork Tajms*, i to veoma pozitivno.

Predstava je veoma dobra. Mladi glumci igraju sa uverenjem narkomane. Vidim da je koncept da je i droga oblik lične slobode, ali predstava nikako nije propaganda drogiranja. Daleko od toga. Džudit igra dirljivu pripadnicu Vojske spasa, i ne zna se šta ju je snašlo i šta se to oko nje dešava. Do skora tokom prvog dela predstave sedela je Džudit do mene sa asistentkinjom i beležila primedbe za razgovor sa ansablom posle predstave. I to je mimo tradicionalnih običaja konvencionalnih pozorišta da učesnik predstave ne sme da je među publikom pre i tokom predstave.

Posle predstave jedan od mladih glumaca me prati do njenog stana negde na spratu iznad dvorane. Divan kutak. Poklanjam joj PEN-ovu antologiju srpske savremene drame. „Možda se je tu krije i neki komad za Living.“ „I ja se nadam.“ Skrećem joj pažnju na Biljanu (*Barbela*) i Romčevićev komad o Karolini Nojber. „Znaš ona je neka tvoja beskompromisna prethodnica iz nemačkog XVIII veka.“ „Pa valjda znam ko je Nojberin!“, ljutnu se nekako blago. Ostajem postiden što sam posumnjao u znanje Džudit Maline, jedne od najobrazovanijih pozorišnih ličnosti našeg vremena, dobar znalac nemačkog teatra još iz mladosti.

Pitam je da li bi došla na Bitez da

bude član žirija. Osećam da bi radije došla sa *Veza*. „Mi dodemo, ako nas zovete“. *Veza* smo i mi u A212 davali 1968. godine. Nije bogzna kako prošla. Malo je bilo narkomana u to vreme u Beogradu.

Njujork, 18. januar 2009.

Zove me Ksenija Jovanović da učestvujem u Narodnom povodom monografije izdate o njoj kao dobitnici *Dobričinog prstena*. Naravno da pristajem, a osećam da je idući za svojom mišlju prečula da sam daleko, tamo negde preko „bare“.

Umro Endru Vajet (Andrew Wyeth, rođen 1917), autor jedne od najpozantijih američkih slika *Katarinin svet*. U *Njujork Tajmsu* pisac nekrologa se pita nije li on ipak samo ilustrator, a ne veliki slikar. Mnogi se ne bi složili sa njim, pa ni ja.

Kao i obično kad sam u Njujorku gledam neki popularni mjuzikl. Izbor je ovog puta bio dobar – *Kralj lavova* (1997). Čudo od vizuelnog savršenstva i mašte. Kakva stilizacija životnjskog carstva po Diznjevom celovečernjem crtaču iz 1994. godine. U tom se mora uživati, kako bio estetički orijentisan jedan zakleti modernist, kao ja, do snobizma!

U poslenje vreme uživam u visokom profesionalizmu umoran od naših i svet-skih šlamperaja u pripremanju predstava.

Sve je puno mašte, kako su stilizovane glave životinja iznad glumačkih glava, kako se, na primer, kreću u skokovima gazele, kako sve natkriljuju žirafe. Svi u publici postajemo deca, kojih je pun parter. Ja sedim u šestom redu u sredini sa ulaznicom koja staje preko 200 dolara. To je tadicionalni Leletov poklon gostu da sedi na najboljem mestu na nekom njegovom omiljenom mjuziklu. Za imućne uvek ima mesta! Sećam se kako sam nekada davno na jednom takvom brodvejskom mjuziklu pokušao da se posle pauze iz poslednjih redova partera premestim na neko od slobodnih elitnih mesta u prvim redovima. Prišla mi je na baš ljubazna razvodnica i rekla da se vratim na mesto za koje imam kupljenu ulaznicu. To ne može da vam se desi u

Džudit Malina sa svojim ansablom u predstavi „Veza“.

Scena iz mjuzika „Kralj lavova“ na Brodveju

Evropi. U Francuskoj je čak običaj da te smeštaju, iako imaš jeftinu ulaznicu, na što bolje mesto da bi sala izgledala bolje popunjena.

Čekajući narednu predstavu, ščekam se Brodvejom. Nalazim se ponovo sa Anom Miljanić. Uživam u krem brileu na američki način, što će reći čiz paj.

Peške idem do Union Skvera gde sam uspeo da se razočaram u argentinsku trupu koja je bila na Bitefu sa moćnom predstavom, a sad su došli na Brodvej sa komercijalnom varijantom svoje predstave. Umesto nekadanjih ogromnih krila od grubog platna i takvih moćnih zavesa, sad je sve to od nekog staniola. Disko-muzika i rasveta, polunage devojke koje se klizaju iznad naših glava vodi, a mi ih kao dodirujemo erotizirani, na domak ruke, ali ipak nedostižne. Na kraju predstave oduševljena mladež skače pod pravim vodopadom hladne vode usred sale, a uskoro će poći u hladnu

njujoršku noć da dobiju svoje zapaljenje pluća.

Lale mi je javio da ima za mene iznenadjenje. I zaista kad sam se posle ponoći vratio u njegovo stanište, nekadanji teatar iz doba art dekoa, bilo je završeno njegovo najnovije ogromno platno. Nije se smirio dok nije našao željenu dramatiku nekim tmastim bojama u gornjem delu. Bio je u pravu što je toliko uporno tragao za rešenjem.

Njujork-Fankfurt-Beograd, 19. i 20. januar 2009.

Kreneš jednog datuma, a probuđiš se sledećih dana u Evropi. Ostavio sam Ameriku usred „obamanije“ (već se pojavila nova reč!). Ameri će sutra, sa celom planetom, gledati inauguraciju 44. predsednika SAD sa velikom nadom, ali i strepnjom da li se tako velika očekivanja u životu uopšte mogu ostvariti. Ali je već sama ta težnja bitan korak koji uliva poverenje.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983
Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.sdus.org.yu
e-mail: sdus@sdus.org.yu
PIB 100040788
Tekući račun: 255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik

Tatjana Nježić

Savet Ludusa

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović, Ljubomir Simović

Redakcija

Branko Dimitrijević, Petar Grujičić, Željko Hubač, Aleksandra Jakšić, Aleksandar Milosavljević, Olivera Milošević, Miroslav – Miki Radonjić, Ana Tasić

Lektura i korektura

Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:

ludus@sdus.org.yu

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd
e-mail: office@axis.co.yu

Dizajn LUDUSA

Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459

Milan Mihailović - Caci Iz „Uspomenara 212“

GENERALI

Na gostovanju u Zadru, oktobra 1976. predstava „Na ludom belom kamenu“, Borislava Pekića u režiji Ljubomira Draškica.

Đorđe Jelisić (General) i Vlastimir Đuza Stojiljković (Pukovnik), šetaju gradom. Đuza popularan – Rođa iz „Pozorišta u kući“, javljaju mu se ljudi na svakom koraku:

- *Drago nam je što ste ovde! Dodite nam opet!* – itd.
U jednom trenutku Đuza kaže Đoki:
- *Pa, tebe ovde niko ne zna!*
- *Pa, naravno, jer ja sam glumac koji se transformiše, a ti si uvek isti, pička ti materina, zato te i prepoznaju!* – odgovori Đorđe Jelisić.

(Ispričao lično General, Đorđe Jelisić, 21.12.2004)

Dragoslav Mihailović: *Protuve piju čaj*. Režija – Zoran Ratković. God.1978. Pozorište Atelje 212. S leva na desno: Miodrag Andrić, Caci Mihailović, Ljubiša Bačić, Milutin Butković, Bata Stojković, Dragan Nikolić, Đorđe Jelisić i Taško Načić.